

קובץ גליונות

פרשת עקב

ממרנז ורבנז גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיח בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ חיים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

גליון זה יוצא לעילוי נשמת רבינו הגדול
בעל ה"קהילות יעקב"

מחנך רבי יעקב ישראל ב"ר חיים פרץ קניבסקי זצלה"ה
אביו של רבינו שיבלחט"א
נלב"ע כ"ג מנחם אב תשנ"ה תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרחן שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"ולמדתם אותם את בניכם וגו' למען ירבו ימיכם ימי בניכם וגו'" (יט, כא)

בשבת ל"ג ב' מפני מה אסכרה מתחלת בבני מעיים וגומרת בפה נענה ר"ש ואמר בעון ביטול תורה אמרו לו נשים יוכיחו שמבטלות את בעליהן [מפרש"י נשים יוכיחו שאינן מצוות על דברי תורה דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם ומתות באסכרה אמר להן אף הן מבטלות את בעליהן] וכו' תינוקות יוכיחו שמבטלין את אביהן, ומפרש"י תינוקות יוכיחו שאינן בני לימוד אמר להן אף הן בעון שמבטלים את אביהם להוליכן לחמה ולצונן ולפייסן באגוזים. ונשאלתי הרי ב"ד של מעלה אין עונשין פחות מכן כ' כמ"ש שם פ"ט ב'. וי"ל דהיינו דוקא בסתם בנ"א שאין דעתן גמורה עד שיהא בן כ' כמש"כ הרמב"ם בפכ"ט ממכירה הי"ג אבל כשיש לו שכל מענישים ב"ד של מעלה גם בפחות מכן עשרים כדמצינו בער ואונן שהיו בני ז' (כדאיתא בסדר עולם פ"ב) ונענשו והיינו משום דכל שמבין שהוא עושה עבירה נענש אפי' בפחות מכן כ' [שוב הראוני במושב זקנים מבעה"ת בפרשת יושב שכ"כ לגבי ער ואונן].

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"שלושים יום קודם..."

בימים האחרונים נכנסו אל מרחן שליט"א כמה גבאי בית כנסת חדש המתפתח באזור דרום הארץ, הם שאלו כמה שאלות והוראות למעשה, אחד הנדונים המרתקים אותם העלו על שולחנו של מרחן שליט"א היה אודות התקיעה בשופר בראש השנה הבא עלינו לטובה.

הגבאים סיפרו למרחן שליט"א כי יש לפניהם כמה הצעות של בעלי תוקע מומחים ביותר, והם מסופקים במי לבחור, האם עדיף מי שיש לו כבר נסיון, ואולי עדיף מי שהוא הכי תלמיד חכם, ואולי בכלל, יש לחפש מי שכבר מבוגר וכמו שמצינו לגבי שליח ציבור. וביקשו הדרכה בנושא זה.

רבינו השיב להם - כי מצד הדין כל גדול מעל גיל בר מצוה שיוזע כיצד לתקוע, כשר לתקיעה, אכן יש מעלה לבעל תוקע שהוא גם כהן, היות ובבית המקדש הכהנים תקעו, לכן מעלה היא שגם בבית הכנסת יתקע בראש השנה כהן. כמובן בתנאי, שהוא אכן יודע היטיב לתקוע, כי אם יש מי שיוזע טוב יותר את הלכות ודיני תקיעת שופר והוא אינו כהן, כמובן יש להעדיף אותו.

והוסיף לספר: זכורני לפני שנים רבות בביתו של מרחן החזון איש התקיים מניין לתפילות ימים נוראים, הוא בחר לבעל תוקע את הגאון רבי שלמה כהן, בין השאר הסיבה שהוא בחר בו ולא באחרים, כי הוא היה כהן, והחזון איש זצ"ל ראה בזה מעלה מיוחדת. וגם אצלנו בבית הכנסת 'לדרמן' תקע כל השנים בנו הגאון רבי יצחק כהן זצ"ל וכהיום תוקע בנו הגדול (הגאון רבי אברהם יעקב שליט"א). עכ"ד.

יומא טבא לרבנן

ביתן להשיג "לקט הנהגות לבן תורה"

ממרחן בעל ה"קהילות יעקב" זי"ע

שי"ל במהדורה חדשה

ביתן להשיג:

רחוב: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק משפחת גולדשטוף
להזמנות: 053-3145900

דבר העורך

בריאות ושמירת הגוף

השבת יחול יום היארצייט הל"א להסתלקותו של רבן של ישראל מרחן הסטייפלר בעל ה"קהילות יעקב", וראיתי בספר תולדות יעקב שכותב: "רבינו הזהיר מאד על ענין שמירת הגוף ובריאותו, מצוה גדולה היא לשמור על בריאות הגוף דכתיב ונשמרתם מאד לנפשותיכם", לאחד ממכריו הוא כותב "ושמירת הבריאות אצל מע"כ הוא המנוחה וההרגעה, לא להתאמץ ביותר על שום דבר, רק יהא בשיוון נפש לכל מה שיארע, כי הלא הכל הוא מהש"ת...". (קריינא דאיגרתא ח"ב סי' כ"ט) במכתב נוסף הוא מציין, שאם כי "אינני רגיל לכתוב בחול המועד, אך בענין של פיקוח נפש מחוייב אני למהר לכתוב, צריך לדעת דכמו שמחוייב מן התורה לישב בסוכה וליטול לולב וכל תרי"ג מצות, כך הוא חיוב גמור מן התורה לשמור על בריאותו" (שם סי' ל'). "אני כותב לו, שעל פי ההלכה מחוייב לשמוע אל כל מה שהרופאים מצוים עליו, ויקבל התרופות מה שהם נותנים וגם מחוייב לאכול כל שנותנים לו בבית החולים, כי זהו פיקוח נפש ממש". (שם סי' ל"ד) במכתב נוסף הוא כותב "בודאי ראוי ונכון לטייל כל יום, כדי להרחיב את דעתו ולשאוף אויר יפה - וכל זה בכלל מצות ונשמרתם..." (שם סי' ל"ג). אחד שלמד לאור היום בשעת שקיעת החמה, נגש אליו רבינו וסגר את ספרו, ונשמרתם לנפשותיכם - גער בו רבינו. (הרצ"י)

כשנתיים לפני פטירתו כשמצב בריאותו הי' רופף, וסבל מאד על רגליו, התעקש אחד מבאי ביתו להביא לו רופא, רבינו שמאד לא החזיק מרופאים כידוע, לא רצה לפגוע בו והסכים שיראה את רגליו, כששאלו הרופא מה כואב לו, השיבו רבינו "זה כארבעים שנה שאני סובל ייסורים ברגליי", ורמז בזה לרופא שאין כדאי לטרוח ולטפל בו, למרות הפצרות הרופא, התעקש רבינו לשלם לו עבור ביקורו.

יהי רצון שנזכה שיהיה מליץ יושר על כל כלל ישראל ויהיו דברים אלו לעילוי נשמתו הטהורה.

בסרכת שבת 189
יחזק 1607816 (ב"ב)

מודעה רבה לאורייתא

בליל שב"ק זה, פרשת עקב יתקיים השיעור הקבוע של מרחן שליט"א לע"נ אביו זי"ע, בהיכל בית מדרשו 'לדרמן' (קומה ב'), רבע שעה לפני זמן ערבית (משוער: 19:35) כמדי שנה אי"ה בשבוע הבא נביא בגליון "דברי שי"ח" את שיעורו של רבינו שליט"א.

כמה הנהגות ומעשים ממרן בעל הקהילות יעקב זי"ע

הישיבות הקדושות

אמר רבינו, "שבדורינו מי שאינו לומד בישיבה, אין זה שחסר בו תורה, אלא ספק אם הוא בכלל מאמין, כי זהו המצב כיום, שבדרך כלל מי שאינו בהישיבה יש אצלו ספיקות באמונה. וסיפר שב"עץ חיים" בירושלים, היה הגר"ש סלאנט מייעץ לבחורים, אשר ראה שאינם שייכים לעסק התורה, שילמדו מקצוע, כי אם יישבו בישיבה תביאם הבטלה לחטא, וכך היו עובדים לפרנסתם ומשתלבים בלימודי תורה בשעות הערב. והוסיף רבינו, שכך היה המצב הרגיל בכלל ישראל, אבל כהיום יש את אורת הצבא ומקום העבודה, שלא ניתן ליעץ כך". ובספרו "ברכת פרץ" (פרשת ויצא) הוא מבאר את הנאמר "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", שב"ישיבה" יש את העניין של יציאה והבדלה מהרחוב והאווירה שבו, וגם יש את התכלית עצמה לספוג בה תורה ויראת שמים, ויש בהליכה להישיבה גם משום "ויצא" וגם משום "וילך"! רבינו ז"ל היה אומר: "לא מברכות נהיים גדולים בתורה. יש רק עצה אחת: להתרחק מן הבטלה, ולנצל את כל הזמן".

הדרכה לאברך ללימוד התורה

אלו הדברים שאמר רבינו לאברך אחד, שביקש ממנו עצה והדרכה בלימוד התורה: "בזמן הגמרא חזרו מאה ואחד פעמים, ואפילו בזמן שלמדתי בישיבות, עיקר הלימוד היה לחזור על מה שלמדו, ואם יודעים את מה שלומדים - יותר קל להמשיך ללמוד הלאה. אבל היום, ראשית, רוצים לחדש, ושנית, לומדים גמרא פעם או פעמיים וממשיכים הלאה, וממילא שוכחים מה שלמדו והכל נראה חדש.

כתוב בגמרא (ירושלמי סוף ברכות) "אם תעזבני יום - יומיים אעזבך", ואם לומדים בכולל ח' שעות ואח"כ מתבטלים ד' שעות - יוצא שהתבטלו ח' שעות כנגד מה שלמדו. צריך למעט בקריאת עיתונים ודברים אחרים, ואז אפשר למצוא י"ב שעות ביום ללמוד. ובזמן שבאים מהכולל, אפשר לחזור בבית על מה שלמדו בכולל. צריך להיות שקועים כל היום בלימוד ולחזור על מה שלמדו, וכך אפשר במשך חמש שנים לדעת ג' סדרים - נשים, נזיקין ומועד - שהם החשובים ביותר, אמנם גם זרעים נוגע למעשה בזמנינו. וזהו באדם בינוני, ומי מדבר בבעלי כשרונות...

בוודאי שצריך קצת לעזור בבית, אך להשתדל לגמור מה שיותר מהר ומיד ללכת ללמוד כדי להיות שקועים בלימוד התורה. ואם מכוונים לשם שמים, אז ישנה סייעתא דשמיא שיש הרבה זמן לכך, וגם האשה רואה זאת ומאפשרת ללמוד יותר זמן.

בלימוד הבקאות - רואים לפי הענין איזה תוספותים ללמוד ואיזה לא ללמוד, ועל אלו שאין נוגעים לענין אפשר לדלג. ואם לא מבינים משהו - אפשר לסמן נקודה ולהשאיר לזמן שלומדים בעיון, ואז יותר קל לברר. אין בזה כללים כיצד ללמוד בעיון או בבקאות, וכל אחד צריך ללמוד כפי שהוא מרגיש שיש לו על ידי כך סיפוק. מבלי הרגשת סיפוק קשה ללמוד. לעולם ילמד אדם במקום שלבו חפץ. אבל נוהגים ללמוד לפחות קצת בעיון ולפחות קצת בבקאות.

אי אפשר שלא ללמוד את המסכת שלומדים בכולל, וקודם שלומדים את המסכת בעיון - צריך ללמוד אותם קודם בבקאות. זוכר אני שלמשל קודם שלמדו מסכת כתובות - למדו את המסכת ג' פעמים בלי תוספות כחודש לפני הזמן. גם אז - בבין הזמנים - למדו ט"ו, י"ב, שעות במעט לעת".

לאברך קרוב לגיל 37, שלא ראה סימן ברכה בעמלו בתורה, אמר: "גם זו היא עצתו של היצה"ר להוכיח - כביכול - לעוסק בתורה כי אין הוא מתעלה כראוי כדי להביאו לידי יאוש". ויעץ לכתוב כל חידוש שמזדמן, בין אם הוא אייגינע בין ששמע מאחרים, ואפילו קושיא של מהרש"א ומהר"ם שעל הסוגיא שעוסק בה, וברבות הימים רוכשים אוצר בלום.

ימי השבעה

באחד מימי השבעה, הופיע הצוות הרפואי שזכו במעט לטפל ברבינו זצ"ל. הם נכנסו חבושי כפות, ונותרו לבדם עם בן רבינו, י'לחט"א, שנתן לכל אחד מהם כמתנה את הספר "חיי עולם" לזכותו של רבינו. הגר"ח סיפר למנחמים את אשר שמע מהגר"צ ר' אליהו דושניצר זצ"ל. בהיותו בעיר מינסק פגש ברוקח יהודי שהיה ממונה על כל צרכי המצוה שבעיר, כמו בארגון המצוה של ח"ק, הכנסת כלה ועוד. שאלו ר' אליהו: הכיצד הגעת לכל אלו? והלה השיב, כי בעבר היה רחוק משמירת התורה והמצוות, אך ארע והוא פגש במרן ה"חפץ חיים" זצ"ל, שפנה ואמר לו: "הגם שהנך גובה מעות על שרותך, בכל זאת, השתדל לכון כי הנך חפץ לקיים מצות ביקור חולים ורפואתם". הרוקח הוסיף, שדברי הח"ח חדרו עמוק ללבו, והוא שב בתשובה שלמה. הגר"ח פנה אל צוות הרופאים וביקשם כי יכונו גם הם בטפוליהם וברפואתם לשם מצות ביקור חולים ורפואתם, והוסיף, שאם יעיניו בספר "חיי עולם" - אותו קיבלו מידו - יוקל עליהם למלא את בקשתו. הללו הודו כי כל אותן השבועות בהן שהו במחיצת הצדיק, חיזקו אותם מאוד, ולאחר מכן פנו אל קברו של רבינו הקדוש לבקש את סליחתו אם לא נהגו בו כשורה...

(תולדות יעקב)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 164.
שנה ג'
פרשת עקב
שנת תשע"ו

להעדרות, הארות והוספות על הענינים
הנכתבים בעלון, לתרומות והנצחות, נא
לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il
או ל: 0527680034 בתד. או בפקס 0722164414
ירושלים, או עבור מערכת עלון כאיל תערוג

פניני הפרשה

בגדרי תפילה

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך
ללכת בכל דרכיו ולאחבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל
נפשך. (עקב, י"ב)

פ"א מסר רבנו שיחה בענין תפילה, ואח"כ שלח לו הגאון רבי ישראל
אליהו וינטרוב זצ"ל מכתב הערות על זה, ורבנו השיב לו על כך
וכדלהלן.

לידידי הגאון רב של' וברכה כל הימים. תפלה נקרא עבודה שבלב
דאפילו אין לו כונה כ"כ עמוקה, מ"מ עצם הדבר שמתפלל יש בזה
הכנעה, אולם כמובן שעיקר המצוה להכניע יותר עצמו להקב"ה, וכן
ק"ש היא קבלת מלכות שמים ופטרות חתן מק"ש.

וכתבו הפוסקים (טשו"ע או"ח סי' ע' סעי' ג') שבזמנינו שבין כך לא
מכוונים כ"כ אינו פטור מק"ש, נמצא דעיקר המצוה לכוון יותר, אבל
גם בכונה חלשה שלנו יוצאים לכהפ"ח ידי ק"ש וכן איש"ר בכל כחו
פי' בכל כוונתו, אמנם במעט כונה ג"כ יש מצוה, וכן לראות עצמו שיצא
ממצרים אם באנו להרגיש ממש לא מצאנו ידיו ורגליו, אלא ודאי

המצוה מה שיותר ירגיש אבל בקצת הרגשה לכל הפחות קיים.
אמנם זה ודאי כי צריך הכנעה, דהוה העבודה וכשתקנו חז"ל שמו"ע
עכשיו המצוה היא מלבד עצם התחנונים, גם העבודה שעל כל המילים
שבתפלה יהא מרוכז כל כוחות הרוחניים שבאדם להתפלה.

והנה הדין דברכה הראשונה שבשמו"ע אם לא כיון חוזר, אמנם כתב
ברמ"א בשם הטור סי' ק"א שבימינו לא יחזור כיון שגם אם יחזור אינו
בטוח שיכיון.

ולכאורה הא להרמב"ם (פ"א מתפילה ה"ב) דתפלה דאורייתא הא אדם
שלא כיון בכל השמו"ע לא שחרית ולא מנחה ולא ערבית, נמצא דלא
קיים כלל הדאורייתא וכי בכל זאת נאמר לו שלא יחזור, א"כ לכהפ"ח
ה' לנו לומר שיתפלל איזה תחנה דאל"כ הא גם דאורייתא לא יצא,
ונצטרך לומר משום דלא פסקינו כהרמב"ם דתפלה חייב מן התורה.

אבל אולי י"ל דבדאורייתא מה שעומד להתפלל זה כבר קיום משהו
של עבודה שבלב, ולכן אין שאלה על הדאורייתא.

ב' ע"י ברמב"ם פ"א מהל' תפלה דכתב דחייב מהל' להתפלל, ואיך
חייב מצוה זו שיבא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו ואח"כ
נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד כפי כחו, מלשון
הרמב"ם משמע למעין שם דמפרש חוב תפלה דאורייתא.

וקשה לי על המג"א דס"ל דנשים יוצאים בתחינה דהא ברמב"ם (שם)
משמע שצריך שבח ובקשה והודיה מן התורה [א"ה וראה הליכות שלמה תפלה
שעמד בזה] אמנם גם אם לא נסבור כהמג"א קשה, דאיך מי שלא כיון
בשאר הברכות והתכין באבות לא יחזור, דהא לא יצא חיובו
מדאורייתא דהא באבות לבד אין כל התנאים האלו, נמצא דעדיין לא
קיים הדאורייתא.

ואולי יש לומר דגם כשלא כיון בשאר ברכות, מ"מ כיון שאמר בקשת
צרכיו והודיה אפי' שלא כיון בהם משהו, א"כ כלול במחשבתו ונתקיים
דאמר שבח בקשה והודיה, וכן אפילו אם לא כיון אפי' באבות דכתב
הרמ"א דבימינו לא יחזור ויתפלל, אפשר דמ"מ קיום הדאורייתא דגם
בלי כוונת פירוש המילות יש בזה קצת כוונה כאילו חשב, אלא
דמדברנן מי שלא כיון באבות חייבוהו לחזור, ובימינו א"א לחייבו לחזור
כיון דאינו בטוח שאם יחזור יכוון.

ומה שכתב כ"ג דהוי כמתעסק לא ידעתי למה, וכי בעושה מצוה כדי
שיחי' בני הוי מתעסק ולא קיים המצוה, וכן המתפלל ורוצה בזה
שבתפילה התפלה יהיה גם קיום עבודה למה יש בזה משום מתעסק.

ואח"כ כתב לו רבנו מכתב נוסף בזה:

קודם חשבתי שכונתו להקשות איך יוצא תפלת תחנונים כיון
שמחשבתו בעבודה על תפילות התפלה, דלגבי התחנונים הוי כמתעסק

וע"ז כתבתי בשורות האחרונות דאין זה מתעסק במה שחושב גם
שעובד בתפילות התפילה.

כעת הבנתי מדבריו שמקשה להיפוך, דאיך יוצא דין עבודה וזה בכלל
לא מעכב דודאי לעיכובא סגי בתחנונים, וכל מה שדובר לא הוזכר
לענין הלכה דמעכב לדין תפלה, ודברי הם בנויים על דברי הנפש החיים
שער ב' ובעיקר בפ' ט'.

אמנם באמת קשה דגם תחנונים משמע דאינו מעכב, דגם אם התפלל
והתכוין רק באבות יצא ואין שם דברי תחנונים, לכן רציתי לתרץ דעצם
לעמוד להתפלל יש בזה כבר קצת מענין תחנונים, לכן גם להרמב"ם
יצא הדאורייתא גם הדרבנן, עכ"פ לא דובר כלל לענין דינא לעיכובא
עבודת של התפילות שבתפלה שהם ביראה אמנם על זה אמרו שבני
אדם מזלזלין בזה שאין מעמיקין מספיק על עבודה אבל לא דיברו
שבזה אין יוצאין חיובו. מוקירו דוש"ת.

פן תרבה עליך

ונשל ה' אלקיך את הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל כלתם מהר
פן תרבה עליך חית השדה (עקב ז', כב)

בזמן שהיה מלחמה באר"ק. ציין רבנו את מה שמובא במפרשים על
הפסוק (פר' ז' פ' כב) ונשל ה' אלקיך את הגוים הא-ל מפניך מעט
מעט, וכי שלבד מהטעם המפורש בפסוק – פן תרבה עליך חית השדה
עשה הקב"ה כך כדי שהגויים ישמשו לנו כשבט חובלים ובכל פעם
כשעם ישראל יחטא, יביא עליו הגויים בעצם שהותם בארץ, וכך אכן
היה לאורך כל ההיסטוריה. (עלינו לשבח ח"ו עמ' עט)

חביבות המצוות

אשר אנכי מצוה אתכם היום. (עקב יא', יג)
פרש"י שיהיו עליכם חדשים כאילו שמעתם בו ביום.

והנה הרי סוף סוף אינם חדשים, אלא י"ל דכמו שהולמד בשטחיות
ואח"כ לומד בבהירות הוא מרגיש שזה חדש אצלו, וכמש"כ בכתב ראש
(אות נ"ו) חידושי תורה נקראים כל מה שלומד יותר ומתבררים הדברים
מחורין אצלו וכו' וכשמרבה לחזור מתבאר בזה טעמים ופירושים
שנתחדשו וזה נקרא חידושי תורה עיי"ש, ה"נ במצות כשלא טעמו טעם
המצות ולומדים עכשיו, זה ממש חידוש ולגבי הוי כהרגיש החידוש
והוי כחדשים.

והנה המקיים מצוות בלי שיהיו בעיניו כחדשים אע"פ דקיים המצוה,
מ"מ אינו דומה כלל למקיים עם חיות ומרגיש שמתמסר להקב"ה
התמסרות גדולה, ולזה נצרך להיות בעיניו כחדשים כיון דטבע האדם
כשעושה דבר הרבה פעמים אינו מרגיש כ"כ טעם בדבר, אבל דבר חדש
עושים עם חמימות וחיות, ומצינו במצות מעשר שני שהתורה אומרת
להעלותו לירושלים ולאכול שם, והתוס' בב"ב כ"א א' ד"ה כי מציון
כתבו בשם הספרי גדול מע"ש שמביא לידי תלמוד לפי שהי' עומד
בירושלים עד שיאכל מע"ש שלו והי' רואה שכולם עוסקים במלאכת
שמים ובעבודה ה' גם הוא מכוון ליר"ש ועוסק בתורה עכ"ז.

הרי חז"ל פירשו דטעם העלאת מע"ש ואכילתו בירושלים הוא משום
זה, דבאמת ה' אפשר שיקיים מצות הפרשה וכי גם לולא זה, אבל יש
ענין שיעלה לירושלים וישהה שם ויהא איך שכולם עוסקים במלאכת
שמים וגם הוא ה' מכוון ליר"ש, שזה מחדש חיות והרגשים למצוות
וכעין זה מצינו במצות ביכורים שעשו את ההבאה בעסק גדול מאוד
ובפירסום כדתנן בביכורים פ"ג וברמב"ם ובשאר מצוות לא מצינו
שיעשו באופן כזה, והנה מדאורייתא אין שיעור לביכורים ואפי'
דמדברנן הוי אחד מס', מ"מ גם מי שאין לו הרבה פירות צריך לעשות
כל זה דמצוה זו ענינה הכרת הטוב להקב"ה על הטובה שנתן לו, ואם
הוי מקיימים המצוה כל אחד בעצמו לא היו מרגישים כ"כ חיות ושמחה
בעבודת ה' כמו שהי' ע"י שנתאספו כולם ביחד לעלות לירושלים לקיים
המצוה וזה ה' תכלית הענין.

ענין בפרשה- ברכות

כבר כתבנו הרבה מאוד מדברי רבנו בגליונות פר' יתרו ועקב תשע"ד - ועקב תשע"ה על עניני ברכות, וכאן נביא עוד כמה ענינים.

דברי חזקוני בכונה לברכה

בכינוס בכ"ז תשרי תש"ע אמר רבנו שיחה בבית כנסת 'נחלת משה' במעלת כוונה בברכות.

שמעתי שרוצים להתחזק בענין ברכת המזון, ובעצם כל הברכות צריכים חיזוק שלא יהיו מלומדה, ובאמת ברוב המצוות נצרכים חיזוק שלא יהא מצות אנשים מלומדה, וזה לא רק בדורינו, דמצינו מש"כ כבר בראב"ד (הל' ק"ש פ"ד ה"ז) שהדבר ידוע לרוב הקוראים והמתפללים שאינה אלא מצות אנשים מלומדה, גם חכמי הגמרא היו אומרים כן מחזיקא טיבואת לרישאי, כי מטינא למודים כרע מנפשיה ואידך אמר וכו' ע"ש.

הרי שהראב"ד שהי' כבר לפני מאות שנים כתב שאצל רובם הוי מצות אנשים מלומדה, ומה נאמר בדורינו, וא"כ מי שלא רוצה להישאר כך צריך לעשות חיזוק, יש אומרים להתחזק בזה שיברכו מתוך הכתב, אמנם גם לזה במשך הזמן מתרגלים להיות מלומדה, בתחילה זה יכול להועיל קצת, כי זה דבר חדש שמעורר, אבל אח"כ גם עם זה צריך חיזוק, דנעשה מצות אנשים מלומדה.

ומזמן לזמן צריך לעשות חיזוקים בכדי שלא יהא מלומדה, שלא לומר כרגיל בלי התעוררות, אבל כל החיזוקים האלה עדיין לא מספיק, וכמש"כ רבינו יונה (שערי תשובה ב' כ"ו) "**אם האדם לא יעורר נפשו מה יועילוהו המוסרים, אם אין אני לי מי לי**", אדם צריך לחזק את עצמו, לחפש עצות איך להתחזק ולהתעורר, כי כשמתרגל לאיזה דבר זה כבר נעשה מצות אנשים מלומדה, ואין זה נוגע רק לברכה המזון אלא בכל הברכות, ובכללות בכל התפילה ובק"ש. והנה הח"ח (בספר אהבת חסד פ"א בהגה"ה) מביא בשם גאון אחד שאדם צריך לחשוב ג' דברים: כאילו יש לו רק יום אחד לחיות, גם שאין לו אלא פרק משניות אחד או דף גמרא אחד מה שהוא עוסק בו עתה, כאילו שהוא ישראל אחד שהקב"ה מצוהו על קיום התורה וכו' תלוי כל קיום העולם ע"ש.

והנה גם לזה מסתמא מתרגלים, **אבל עכ"פ זה מסתמא עצה שהציבור לא להשתמשו עדיין בזה, וזה דבר שיכול לחזק, כי אם אדם יחשוב שזה יומי האחרון**, הוא מסתמא ישים לב למה שאומר ולא יאמר כמו מלומדה, והנה לגבי דינים לא חיישינן למיתה בזמן מועט (עי' גיטין כ"ח א') אבל במציאות הרי יש אנשים רח"ל שמתים פתאום בלי כלום, כהרף עין ממש, וא"כ צריך להתחזק וכו' שמביא הח"ח, ואולי זה יהי' התרופה לקרירות מה שיש בזה לדאבונינו.

וה' יעזור שנתחזק בזה, שזה יכול להעלות מאוד, מחשבה אחת טהורה של לא מלומדה יכול לרומם את האדם למדריגה גדולה מאוד, והקב"ה יזכנו שבאמת נזכה להתרומם ולחשוב על מה שאנו מוציאים בפה, אם אדם יחשוב בתפילה על כל מה שמדבר בפיו, ביכלתו כ"כ הרבה להתרומם, אבל בדרך כלל אומרים במהירות ולא שמים לב, אבל אדם שישם לב על כל מילה בתפילה, בק"ש בשמו"ע, הוא יתרום.

אפילו על אשרי כתוב בברכות (ד' ב') כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג' פעמים (ו"ג בכל יום, ע"ש בגליון הש"ס) מובטח לו שהוא בן עוה"ב, וזה כשמרגישים, ולמעשה אומרים "אשרי" במנחה בכזה מרוצה, אבל זה דבר חשוב מאוד, הקב"ה יעזור שזנכה להתרגש להרגיש את הדברים שמדברים לפני ה'.

בתנא דבי אליהו (רבא פ"ח) איתא: דכשבא סנחריב והקיף את ירושלים עמד חזקיהו בתפילה לפני הקב"ה שנא' ויתפלל חזקיהו לפני ה' ויאמר ה' א' ישראל וגו', נראה שהי' חזקיהו מדבר עם הקב"ה כביכול כאדם שהוא מדבר עם חברו, מיד נחה רוח א' על ישעיהו הנביא וא"ל ישעיהו הנביא לחזקיהו המלך, והלא אדם שהוא מדבר עם מי שהוא גדול ממנו הלא מרתיע כל גופו ונזדעזעין כל אבריו, המדבר לפני מלך הקב"ה עכ"ל. ויאמר ה' א' ישראל וגו', וזו היתה התביעה וזו היתה חלה חזקיהו חולי גדול וכו' עכ"ל. ואח"כ מובא שם גם התביעה שזנכר בברכות (י' א') על מה שלא עסק בפיו", אבל בתנא דבי מתחיל בתביעה זו.

הרי עד כדי כך דאע"פ שהתפלל טוב מאוד, וזה הי' מעצמו לא מצות אנשים מלומדה, בכל זאת הי' ביקורת למה הוא לא הרגיש שמדבר לפני המלך, ואם אנחנו נלך לפי"ז הרי יהא נורא ואיום, האם אנו מתפללים ברתת זיוע, אם יתבעו מאתנו כמו חזקי' מי יוכל לעמוד בזה, אבל עכ"פ מזמן לזמן נחשוב קצת על זה, ואפי' אם יתחזק פעם אחת ויתבונן זה ג"כ שוה, הלואי שזנכה להרגיש פעם רגש כמו שאמר לחזקי', ולחשוב גם החשבונות שמביא הח"ח, וכלל אחד ברור שיחי' הרבה שנים, מה שחי' עד עכשיו זה חסד אבל מי יודע הלאה, והקב"ה יעזור שנתחזק גם בתפילה גם בברהמ"ז ובכל הברכות לעשות כרצונו ה'. (ימלא פי תהלתך עניני ציבור עמי רלה- רלט)

המוציא לחם מן הארץ

הנה בברכת המזון מזכירים את שייכות המזון לאדם, הזן את העולם כולו ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו וכו', אבל בברכה שלפני המזון לא מזכירים כלל בקשר לאדם, אלא מברכים המוציא לחם מן הארץ, בורא פרי העץ. ומסתבר שחז"ל רצו להדגיש בעיקר את החלק של קבלת עול מלכות שמים, ולכן בשביל זה לא צריך להזכיר את שייכות של האדם אל האוכל, ואין צריך לומר הנותן לי לחם אלא צ"ל בעיקר שהקב"ה הוא המלך והוא בורא הכל, אבל לאחר האוכל שייך יותר ענין ההודאה בין בברכת המזון בין בשאר הברכות, וגם בנשות בורא נפשות מזכיר הטובה לבריות אע"פ שלא מזכיר את עצמו. (ימלא פי תהלתך ביאורים בתפילה עמי שח)

הערות בברכה על המחיה

ונאכל מפריה

בברכת מעין שלש שהנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה, והנה משמע פשוט הלשון דלכך ניתן לנו הארץ בשביל לאכול מפריה ולשבוע מטובה, דאמאי לא קתני דע"י נתינת הארץ יש דברים גבוהים מאד, אמנם לגבי משה רבינו נאמר וכי לאכול מפריה הוא צריך [וכמו שהעירו בזה ראה טור ובב"ח ועוד] אבל כ"ז לענין משה רבינו אבל לגבינו אה"נ לזה ניתן לנו הארץ בשביל להנות מפריה, אלא דאכתי צ"ב סוף סוף אמאי תיקנו כזה נוסח בברכה, הא מבואר בסוטה (יד א') דמשה רבינו אמר וכי לאכול מפריה אני צריך, א"כ אמאי אנו משתבחים בדבר זה, הא לכל הפחות אנו צריכים לדמות למשה רבינו, דודאי כל אחד צריך לכה"פ לשאוף לדרגה של משה רבינו.

ויש לפרש דהנה הרמב"ן. (פרי בחוקתי) כתב דמה שכתבה התורה דאם בחוקתי תכלו ונתתי גשמיכם וגו' ושאר הדברים הגשמיים, דזה חידוש דזה דאי שיהיה לאדם שכר רוחני, אלא דקמ"ל דאפי' טובות גשמיות יהיה לו, א"כ ה"נ אפשר לומר הכא דזה דאי דע"י ארץ ישראל יש טובות רוחניות, אלא דקמ"ל דאפילו טובות גשמיות נמי יש ע"י ארץ ישראל. (ימלא פי תהלתך ביאורים בתפילה עמי שכ"ו)

כמה דקדוקים בלשון הברכה

מזבחך והיכלך: יש לעיין בהא דמצינו בברכת מעין ג' שמוזכר "על מזבחך ועל היכלך" שלא מצינו כן בשום מקום שמזכירים מזבח והיכל, רק בית המקדש וכדו, וצ"ב.

אריכות הברכה: יש להבין ולהתבונן היטיב היטיב הטעם דבברכה ראשונה תמיד הוא בקצרה, ואילו ברכה אחרונה במעין שלש יש כזו אריכות ומוכנס שם כ"כ הרבה דברים ארץ חמדה, לאכול מפריה וכו'.

חמדה טובה: הנה בברכת על המחיה מזכירים הרבה פרטים על ארץ חמדה טובה, וכו' והכל בשביל כזית דגן אחד שאכל. [וראה בגליון פר' בשלח תשע"ה מה שהביא רבנו בשם רבי אייזיק שער זצ"ל]

חתימת על המחיה: יש שלא חותמים על הכלכלה [ראה משנ"ב סק"נ] יש להבין הטעם הא בברכה עצמה הזכירו גם מחיה וגם כלכלה, ואמאי בחתימה לא מזכירים. ויש מסיימים בשקט על הכלכלה אם צריך [וכך נוהג רבנו] (שם א"ה והקהילות יעקב היה מסיים בלחש על הכלכלה ע"י ארחות ח"א עמ' קעב)

מחיה וכלכלה: בברכת מעין ג' יש להבין מהו ההבדל בין מחיה לכלכלה, וכן יש להבין מהו ההבדל בין כלכלה לתנובת השדה, הא דאי לא איירי באילנות סרק, אלא באילנות מאכל. [א"ה וראה באוצר התפילות]

ירושלים ציון: בברכת המזון "על ירושלים עירך, ועל ציון משכן כבודך, ועל הבית הגדול והקדוש".

ויש להבין דמהו ציון משכן כבודך, ומהו הבית הגדול, ואפשר דמונה ירושלים עירך, ואח"כ על ציון, זהו הר הבית, ואח"כ אומר על הבית הגדול דזהו בית המקדש.

ועוד אפשר לומר דאולי ציון משכן כבודך, זה הר הבית והעזרה, והבית הגדול זה היכל. וכמו שמצינו בברכת מעין ג' ירושלים וציון משכן כבודך, ומזבחך והיכלך, ואולי באמת כופל דבריו.

ימלא פי תהלתך

האוכל מזונות, ואח"כ תמר, ודבר שברכתו בורא נפשות, יש סברא לאמר דיקדים לברך עה"מ, קודם שאוכל התמר, כיון דדינא הוא (ברכות נא, א) דימלא פי תהלתך, וצריך לברך בפה ללא מאכל, ואף שדבוק קצת משיירי המאכל יכול לברך, אבל תמר הוא מאכל שנדבק ממנו בפה, ועכשיו שיכול להקדים קודם עה"מ אמאי שלא יקדים.

ריק לגמרי

יש להסתפק, אדם שאכל ונשאר לו קצת מהמאכל בפה, האם יכול לומר כך ברכה, או כיון דיש דין ימלא פי תהלתך, צריך שיהיה פיו ריק לגמרי, ואף אי נימא דבכה"ג לא יוכל לברך פי תהלתך היכי דיש לו שיירי אוכל בין השינים, אי חשיב חסרון בהא דימלא פי תהלתך, [כמו דמצינו לענין בשר בחלב דא' הטעמים שצריך להמתין כיון דיש לו שיירי מאכל בין השינים].

והנה בתוס' שבועות מג' א' ד"ה אלא אמר רבא, כתבו דבשאין חסירה אלא מעט מקרא מלאה. הרי דמלא אין הפי' ממש מלא עד הסוף, ולכך ה"ה נמי בכוס ברכה דבעי מלא, א"צ שיהי' מלא ממש עד גדותיו, וה"ה לענין ימלא פי תהלתך אף אם יש קצת פירורים בפיו, נמי נחשב שמתקיים ימלא פי תהלתך [א"ה וכן הורה הגר"ז שבכוס א"צ מלא ממש וראיה מגמרא ברכות ניצוצות לא שכיחא] (ימלא אפי' תהלתך ביאורים בתפילה עמי שי"ד)

התחיל לברך ברכה אחרונה

שאלה: מי שאכל באמצע סעודתו פרי, ושכח והתחיל לברך ברכה אחרונה, במקום שברכת המזון יפטרנו, מה עליו לעשות האם יגמור ברכתו או שיאמר ברוך שם?

תשובה: הנה יש לדון מהו גדר הדבר של ברכה זו, אי הוי ברכה לבטלה או ברכה שאינה צריכה, וכתב בספר שלמי תודה (על הלכות ברכות) על הא דאיתא בשו"ע סט"ז דיין פוטר כל מיני משקין גם מברכה אחרונה, ובשעה"צ שם סק"ע נסתפק אם זה דוקא כששתה רביעית יין שמברך לאחריו מעין ג', אבל אם שתה רק כוס רביעית או אפי' כזית יין, כיון דמספק אינו מברך לאחריו מעין ג' צריך לברך על המשקין ב"ג, או נימא דכיון דיש דעות שסוברין דאפי' על רוב רביעית או אפי' על כזית צריך לברך מעין ג' ולשי' אלו הרי אינו יכול

לברך ב"נ על המשקין, אלא שלמעשה המנהג מספק לברך מעין ג' רק על רביעית יין, אבל עכ"פ ספק יש בזה, א"כ וכי מפני שאין אנו יודעים לברר ההלכה יחוייב ע"י זה לברך ב"נ, וע"ע, עכ"ד.

ובספר עמק ברכה (הל' ברכות הנהנין אות ה') הקשה ע"ז דהרי הא דברכת היין דמעיין ג' פוטרת שאר משקין אין פירושו שכששתה יין אינו חייב בבוא נפשות על המשקין, אלא הגדר דברכת מעין ג' של היין פוטרת את החיוב ב"נ, כי הטפל נפטור בברכת העיקר, וא"כ היכא שבפועל אינו מברך ברכה אחרונה על היין, כגון ברוב רביעית שאינו מברך מספק, הרי ממילא שוב חייב בב"נ על המשקין, דאין מה שיפטרנו, ולדבריו הוא הדין אם אינו יכול לברך מעין ג' משום איזה אונס שהוא, כגון שאינו יודע הברכה ואין לו מי שילמדו, ה"נ דיברך ב"נ על המשקין אפי' כששתה רביעית יין, כיון דסו"ס אינו נפטר בברכה אחרת. והגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר לבאר סברת השעה"צ, דהנה מי שאכל פירות או שתה משקין בתוך הסעודה, דקיי"ל שהפירות נטפלים לסעודה ויוצא בברכהמ"ז משום איזו סיבה שהיא לא יברך ב"נ על הפירות משום שאכילת הפירות נטפלים לגוף הסעודה ואין להם כלל חיוב עצמי של ברכה אחרונה דב"נ. כ"א חיוב ברכה דסעודה דהוא ברכהמ"ז, וא"כ ה"נ ס"ל לשעה"צ דהא דשאר משקין נטפלים ל"יין, אין פירושו שרק החיוב ברכה של זה נטפל לזה. אלא דשתיית המשקין טפלין לשתיית היין. והוי כסעודה על היין, ואין למשקין חיוב עצמי של ברכה כלל, אלא כל עיקר חיוב הברכה אחרונה דידהו הוא מעין ג' ולא ב"נ, וא"כ לשי' הסוברים דעל רוב רביעית חייב בברכה דמעיין ג', ה"נ דאינו יכול לברך על המשקין ב"נ אע"פ שבפועל מספק לא יברך מעין ג' וכש"כ השעה"צ.

הרי דמבואר דהוה גדר דברכה לבטלה וא"כ יצטרך לומר ברוך שם.

אלא דיש להבין לכאן דיסיים הברכה כיון דכבר אמר שם ומלכות ואח"כ יאמר ברוך שם, אלא דיש לדון אם ברוך שם מהני רק בשוגג או אף במזיד ואם נימא דבמזיד לא מהני ברוך שם א"ש דאם ימשיך הברכה כבר הוי מזיד ולא יועיל אמירת ברוך שם. (כ' צידק כתמר יפרח)

טפל לפת

יש להסתפק, באוכל סעודה דאמרין דדברים הבאים מחמת הסעודה טפלים לאכילת הלחם ואין מברכים עליהם, האם הפי' דהם טפלים ללחם שאכל כבר, או ללחם שיאכל עוד במשך הסעודה, נפק"מ היכי דגמר בדעתו שיותר לא יאכל בסעודה זו לחם כלל, האם מה שיאכל נכשיו טפל לסעודה או לא. (שם)

כונה להוציא

כשאחד מברך ברכה כגון בורא פרי העץ אמרי' דבסתמא דעתו על כל מה שלפניו גם בלי כונה מפורשת, אך יש להסתפק כשרוצה לאכול דבר שהוא ספק העץ או שהכל, ובירך קודם לכן העץ על איזה דבר וכן שהכל, האם ממילא נפטר גם הדבר הזה, או דילמא היות והוא ספק לאיזה ברכה הוא משתייך, לא שייך לומר דבסתמא הוא נכלל בברכות שבירך, ורק כשיכוין עליו להדיא יועיל.

ועוד יל"ע בנמצא לפניו רק שמכוסה באיזה דבר אם זה ג"כ כלפניו ונפטר בסתם, או לא. (שם)

זמן הכונה

יש לעיין לגבי ברכות מי שמברך וחשב קודם הברכה שרוצה לפטור בברכה זו כמה דברים, ובשעת הזכרת השם [דהוה עיקר הקובע על מה הולך הברכה] שכח לכוין על כך, אם מ"מ כיון דמתחילה חשב על זה דרוצה לפטור בברכה זו שאר דברים סגי בהכי. (שם וע"ע אילת השחר זבחים ב, א)

ענית אמן

יש להסתפק במה יש לכוון יותר באמירת הברכה או בעניית אמן. והנה כת' בכתר ראש דתפילה בלא כונה "כגוף בלי נשמה" ואם אינה נחשבת כקרבן, נחשבת למנחה, אבל על אמירת אמן בלי כונה לא מצאתי שום לימוד זכות. הרי דאמירת אמן יש לכוון עוד יותר מאמירת הברכה, דאם אינו מכוין באמן על הברכה שעליו עונה האמן, אינה כלום, ולפ"ז באמת מובן מאי טעמא אמירת אמן כזה דבר גדול.

ויש ללמד זכות על עם ישראל דגם שעונים אמן באמצע התפלה ולא מכוונים לא הלפס, מהא דחזינן דמתכנים הקטנים לומר אמן, ואע"פ דאינם יודעים כלל מה עונים, ועל מה עונים, הרי דיש בזה איזה שהוא ענין בעצם אמירת האמן. (שם)

כאילו גזל

ברכות לה ב' א"ר חנינא בר פפא כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו גזל להקב"ה וכנסת ישראל שנה' "גזול אביו ואמו" ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה וכי' חבר הוא לאיש משחית א"ר חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים, וכת' רש"י בד"ה אין פשע ולפי שהוא מיקל רואים האחרים ולמדו ממנו כן ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ולכן נקרא זה המיקל חבר לאיש משחית. ולכאן דבר זה לאו דוקא בעבירה זו שאינו מברך אלא כל דבר עבירה שעושה ואחרים רואים ועי"ז למדין ממנו נחשב הוא חבר לאיש משחית, [וכגון בחור שמדבר בהשיבה דברים בטלים ועי"ז למדין ממנו אחרים ג"כ לדבר דברים בטלים, נמי כלול בהנ"ל]

אלא בדאמת יש להבין אמאי נקטה הגמ' דוקא לענין ברכה חומר זה דחבר הוא לאיש משחית, וביותר דנקטה הגמ' את ירבעם בן נבט שנקרא המחטיא הרבים משום שיש, ומי שלא מברך הוא חבר אליו, ואפשר ליישב בדוחק דהנה למסקנת הגמ' הא דאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה הוי מסבא, וליכא מקור לזה, אלא דהוי סברא פשוטה שאף שהקב"ה נותן אפשרות ליהנות מן העוה"ז אבל לא יתכן ליהנות סתם כך אף ללא לומר "תודה" כמו שאחד יכנס לבית חברו ויאכל ולא יאמר לו ע"ז תודה, דכל אחד מבין שאין זה דרך בני אדם, א"כ כשאכל בלא ברכה מבטל מאחרים את הרגש הפשוט הזה של התנהגות בני אדם שלא אוכלים כך בלא אמירת ברכה, ובזה החומר המיוחד שיש לאכול בלא ברכה ולבטל רגש זה מאחרים, אלא דלפ"ז יצא חידוש גדול לדינא דאמת דוקא לענין ברכה זה חומר ביותר אבל בשאר

עבירות דלמדין ממנו אינו חבר לאיש משחית, וזהו מנלן, דאף דאין ראי' מגמ' דלא כך מ"מ צ"ב לחדש כן. (כ' צידק כתמר יפרח, וע"ע ימלא פי תהלתך ביאורים בתפילה ע"ט)

בענין דין שתיה בסעודה לגבי חיוב ברה"מ דאורייתא

עקב ח' י, בגמ' (ברכות מט:) סובר רבי מאיר, ואכלת - זו אכילה, ושבעת - זו שתיה, והרמ"א (או"ח קצא, ד) הביא י"א שאינו חייב לברך אם לא שתה והוא תאב לשותת. וכתב המשנה ברורה (ס"ק כה) שסוברים היש אומרים הללו, שרק אם שתה לאחר האכילה, אז חייב לברך מדאורייתא. ואם לא שתה, אז חייב לברך מדרבנן. ולשיטה זו, י"ל דמי שאכל וברך ברכת המזון ואח"כ שתה, אז נתחייב לברך מדאורייתא, ולא יצא ידי חובת ברכת המזון שכבר ברך, כי זה היה מדרבנן.

והרב צבי זקס זצ"ל סיפר שהחפץ חיים זצ"ל היה רגיל לשתות לאחר הסעודה, וחתנו הרב מנדל זקס זצ"ל שאלו: האם מפני שחושש לדעת הראשונים הנ"ל והשיבו: אבל בשביל כך, מה איכפת לך (דרכו של החפץ חיים לא להיכנס לויכוח, ואם מהתשובה משמע שחושש לשיטות אלו).

ויל"ע, אם שיעור שתיה כזו, ברביעית, והנה במגילה יב. אמרינן, דת של תורה, אכילה מרובה משתיה, ובפירוש הגר"א (אסתר א, ח) כתב: דה"פ, דאמרו באבות (ו, ד) כך הוא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה. ואמרינן, משורה, היא אחד מל"ג בלוג והוא קטן מאד וכו'. הרי ששיעור שתיה זה מעט מאד (ובשערי תשובה ס"ק ט מביא מהאליהו רבה דאם שתה אע"פ שעדיין צמא חייב. וכן נוטה דעת הע"ת וכו').

ויל"ע אם סגי לזה בשתיית מרק או תבשיל, או כיון שנשאר עדיין צמא, אינו נקרא בזה מדרבנן.

גם יש לדון, כשמאכל מעורב בזה.

וכן יל"ע אי סגי לענין זה ביין ששתה בקידוש שלפני הסעודה, או צריך לשתות דוקא בתוך הסעודה.

והנה, בשו"ע (או"ח קעז, ז) כתב, י"א שצריך לברך על שתיית מים בסעודה וכו'. ויל"ע, אם לראשונים דס"ל שאין חיוב ברכת המזון מדאורייתא בלא שתיה, שייך לומר שסיברו שצריך לברך על שתיית מים בסעודה, שהרי לדעתם השתיה זהו חלק מהסעודה. ואף שהשתיה יין בתוך הסעודה צריך לברך, היינו לפי שזה (היין) דבר חשוב המצריך ברכה, אבל כאשר שתה בגלל "הדין" שצריך שתיה בסעודה חוץ מהאכילה, אין צורך לשתות דוקא דבר חשוב המצריך ברכה (כמו, י"ן).

הנה במשנה ברורה (קפת, לג) כתב, כאשר ראש חודש חל במוצאי שבת, שמצדק רש של שבת, דוקא אם גמר סעודתו מבעוד יום. אבל אם אכל פת גם בלילה, ויש עליו להזכיר גם של ראש חודש, ושניהם (רצה, ויעלה ויבא) אי אפשר להזכיר ... א"כ, מוטב להזכיר של ראש חודש וכו'. והסתפק, לשיטות הראשונים הנ"ל שחיוב ברכת המזון רק יחד עם שתייה, האם רק כששתה בלילה ולא אכל פת, האם גם זה מחייב להזכיר יעלה ויבא.

ויותר מסתבר, שהשתיה זהו רק "תנאי" בעלמא, ולא הוי מחייב כמו האכילה לגבי ברכת המזון והאזכרות. (אילת השחר שם)

גדר חיוב להכניס עצמו לחיוב מצוה דאורייתא, ואם כבר קיים המצוה בדרבנן
והנה, בגמ' (מנחות מא.) איתא, בעידנא דריתחא ענשין על מצות עשה. ושם מדובר על בגד ד' כנפות שיכול להטיל בה ציצית. אמנם החרדים (בהקדמה) כתב, שזהו בכל מצות עשה. והנה, מה שמזכיר שם גם מצות תשלומי שכיר בזמנו, יל"ע אם יש "ענין" לשכור פועל רק בשביל לקיים מצוה זו.

וכן יל"ע, מי שאכל כזית, אם יש "ענין" להמשיך עד כדי שביעה להתחייב ברכת המזון דאורייתא.

וכן העיר, במי שאוכל שאר מאכלים, האם יש ענין שיאכל פת ויתחייב ברכת המזון דאורייתא.

אמנם יש לחלק מהא דציצית שבגמרא במנחות. ד"ל, דשם נענש בעידנא דריתחא, כיון שבלובש בגד עגול, אינו מקיים המצוה כלל. אבל כאן, מקיים אותה-מצוה אבל מדרבנן, ועל כן אפשר לא ייענש. (כמו לובש טלית העשויה משאר מינין, שיכול ללבוש העשויה ממצמר).

ואפשר, על מי שיכול לקיים מצות עשה דאורייתא, ומקיימה רק בדרבנן, לא נאמר שיענש בעידנא דריתחא, כאילו לא קיים המצוה כלל.

[והנה הגר"א (משלי כב, ט) מביא הגמ' ברכות כ: שענה הקב"ה למלאכי השרת שנושאים פנים לישראל מפני שכתבתיו בתורה ואכלת ושבעת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית עד כביצה. ומקשה על זה כמה קושיות עי"ש. ומפרש הכוונה, אדם שיש לו אוכל בכדי שביעה, מחפש לרומם את ה' על ידי שמחלק מפתו כזית לעשרה אנשים, שאז מזמנין ב"שם. ואם אין לו עשרה, עכ"פ מחלק כביצה לג' אנשים ומזמנין שם, עי"ש החשבון. ולפי הסברו נמצא, דבעבור זה נותן לאחרים ואינו אוכל בעצמו כדי שביעה, שאז היה חיוב ברכת המזון מדאורייתא, אלא שאין משם הוכחה לשאר דברים, דשאני התם דעושה חסד לעניים].

ועוד יל"ל, דאכילה, אם כי אין "איסור" במה שהאדם מוסיף ואוכל עוד ועוד, מ"מ, אין "ענין" להרבות באכילה. וכשאנו אוכל, "מרחיק" עצמו מ"אכילות-מיותרות" ואין צורך "להרבות" באכילה.

ואפילו בסעודת-שבת, כתב בספר 'גביע-הכסף' בשם הגר"א, מרגלא הוה בפומיה, בשבת מצוה להתענג באכילה ושתיה, ומצוה ללמוד. וטוב יותר שירבה בלימוד, מבאכילה ושתיה. שההרגל, נעשה טבע אצלנו וילמוד (לאכול) גם בחול. והלימוד, תמיד מצוה הוא. ואכילת שבת, תגרוור לו "תאוות-אכילה" גם כן אף בחול עכ"ד.

והנה בשו"ע (או"ח רלא) כתב: וכל צרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר כל הגורם עבודתו. שאפילו צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו, אינו משובת. אלא יתכוין שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את בוראו עכ"ל. ויל"ע, אם גם כשאוכלים בשבת, צריך כוונה זו, או סגי לו בכל מה שאוכל, רק שזה יהא לכבוד-שבת.

ויתכן שיש נפקא מינה (שיקיים הלכה זו, ויוסיף באכלות) האם יכול לאכול בשבת מאכלים שאינם מוסיפים כח לגוף. ועיין בית הלוי (פר' תרומה) חילוק בין שבת לבין יום טוב. (אילת השחר שם)

יום הירצייט של מרן רשכבה"ג רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל בעה הקהילות יעקב נלב"ע כ"ג אב תשמ"ה

כבר כתבנו הרבה אודות מרן הקה"י בגלינות מרן תש"ד ועקב תשע"ו ונביא כאן עוד כמה ענינים

צורת החזרה

סיפר רבנו: הקה"י למד חברותא עם ר' זלמן דרורי ז"ל, ועם ר' יוסף גרינימן נ"י ולמד עמם במרוצה גפ"ת, וכך חזר על תלמודו, ולי קשה הדבר כך לעשות. וכן הקה"י למד בכל יום ח"י פרקים משניות, ואני נסיתי הדבר כמה פעמים ולא הצלחתי, אולי פרק אחד שנים. [וכבר הבאנו בשם רבנו דברי החזון איש שכ"א צריך ללמוד כפי שורש נשמתו] (כ' צדיק כתמר יפרח)

התבוננות בדרכיו

שח הרה"ג רמ"ש שליט"א: פעם הי' לי אבלחט"א ויכוח עם הרה"ג ר' יצחק שלזינגר זצ"ל, בדין שאין לישב "אחורי" המתפלל רק כשעוסק בתורה או בתפילה, כמבואר בשו"ע סי' ק"ב ס"א ובמ"ב שם, האם דין זה הוא גם לכתחילה שיכול להתיישב אחורי המתפלל וללמוד או להתפלל, או רק למי שכבר יושב ולומד ואח"כ בא מתפלל, מהני מה שעוסק בתורה או תפילה, ודעת הנ"ל היתה כצד הב', ולא הסכים לישב רק אם ישמע שרבינו אומר שומת. ושאלתי את פי רבינו, והשיב לי כ' - בכולל חזו"א לפעמים הי' בא מרן הסטייפלר זצוק"ל בשבת לברית מילה שנערכה לאחר התפילה, והי' בא כשהציבור אחזו עדיין באמצע מוסף, ושמתי לב שהסטייפלר הי' מתיישב מאחורי מתפלל עם ספר בידו, ע"כ דברי רבינו. והחזרתי את הדברים להנ"ל ונחה דעתו, והמתבונן ילמד עד כמה הי' רבינו מתבונן בהליכות מרן זצוק"ל. (פרי חיים)

[ושמענו מח"א שליט"א שפעם היה בברית ביחד עם רבנו ושוחח עמו, ונכנס מרן הסטיפלער, ומיד השתתק רבנו והביט כל הזמן על הסטיפלער ביראת כבוד עד שיצא מהבית].

וכבר התבטא רבינו פעם כשהתלבט אם לומר שיעור כללי שחולק בו על חידוש של הסטייפלר, שאינו ראוי לומר שיעור ברבים נגד הסטייפלר, היות והוא הרבי של כולנו, ולבסוף אמר את השיעור והזכיר בשם א' מהאחרונים בלי להזכיר מי הוא. והרבה הי' מזכיר רבינו את הרוח הקודש שראו בחוש אצל מרן זצוק"ל. וכמה שחרר רבינו על כבודו, אנו רואים מצד שני חביבותי אצל מרן זצוק"ל וכמבוא בגלינות הקודמים.

דבר חי אם בולע ומפליט

רבנו שליט"א נוהג בעת שאוכל את האוכל חם, ונופל משהו על היד, לא לאכול יותר ממה שנפל על היד אלא זורק את זה. והסביר דהנה האחרונים דנו אם דבר חי מבליע ומפליט, ע"י בפרי יצחק ח"א סי' כ"א ובקהילות יעקב חולין סי' ה', וכתב שם בקהילות יעקב דאי נימא דדבר חי מפליט ובוולע, א"כ כשנגע אדם בבשר רותח יהא צריך להוריד כדי קליפה שהרי בלע מבשר אדם שהוא איסור עשה לדעת הרמב"ם, וזה חידוש גדול שלא שמענו ע"ש.

והביא רבינו ראיה נפלאה לזה שנקטו הרבה אחרונים דדבר חי אינו מפליט ובוולע, ממה דאמרינן בגיטין דף מ"ה ע"א בנתיב דרב נחמן בחשן קדירה בידיהו, ופרש"י מגיסות הקדירה בידיהו כשהיא רותחת והרואה סבור שאין האור שולטת בהן שצדקניות הן, קשיא ליה לרב עיליש כתיב אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי והא איכא בנתיב דרב נחמן וכו', עד שנתברר לו שאינם צדקניות ומה שבחשו הקדירה בידיהם היה ע"י כשפים.

והשתא אי נימא דדבר חי מפליט, האין היה סבור שצדקניות הן, הרי אוכלות דבר האסור, דכיון שבוחשות הקדירה בידיהם, הרי התבטל בולע מבשר ידיהם שהוא אסור, וע"כ דדבר חי אינו פולט, ואין המאכל נאסר מזה. ואפ"ה כיון דנפיק מפומיה דקה"י לאסור, מחמיר בזה רבנו ואפי' היכא דאין היד סולדת. (מפי הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

כיצד לכבות נר הבדלה

סיפר הגר"מ ברזם שליט"א נכד הקה"י, שלמד אצל רבנו בישיבה קטנה, וסיפר לזקנו, שרבנו מעורר שלא לכבות את הנר הבדלה בתחתית של הגביע, כי לפעמים עושים את הנר מדבר אסור, ויכול להיבלע בתחתית מדבר אסור, ומאז החל להקפיד בזה בעל הקה"י.

מי שאינו מאמין

סיפר רבנו שהסטייפלר לא השתמש בטלית שלקח בהשאלה מיהודי שאינו מאמין, שהרגיש שיכול להזיק לו. (הפנקס עמ' 76)

לא לחפש חסרונות

פעם סיפרו לרבנו על אחד שחיבר ספר, ופלוני שלח לו הערות והשגות על זה. ואמר רבנו: יש אנשים כמו הסטייפלר, שרואים את הטוב ואת המעלות, ויש אנשים שמחפשים בכל ספר את הכמה דברים הלא טובים והנה התורת גטין בהקדמה כ' שדבר אחד מציל על כל הספר, וכן אני סבור שהספר טוב רק יש פה ושם מה להעיר אבל בס"ה הספר מצוין. (הפנקס עמ' 85)

לבדוק כל דבר

אמר רבנו שהסטייפלר חיפש שני עדים שהעידו לפניו על הענין לפני שנתן המלצה על איזה מוסד, והיום נפרץ שכוחים מיד בלי לבדוק. (הפנקס עמ' 407)

מכתב רבנו למרן הקה"י [כפי שהעתיק רבנו לעצמו בכתביו]

בס"ד. ה' ניסן תשל"ד. בספר קהילות יעקב ב"מ סי' ל"ז ביאר דבשכירות אע"ג דקונה זכות השתמשות מ"מ אין התשלומין על קניית הזכות אלא על ההשתמשות או על מה שניתן רשותו ושיכול להשתמש.

ויש להעיר דאמרינן ב"מ דף נ"ו דבשכירות איכא דין אונאה משום דבשכירות מוכר ליומ"י הוא, ולהנ"ל מ"מ הא התשלומין אינו בעד הממכר ליומ"י אלא בעד ההשתמשות או אפשרות להשתמש ולא על עצם המכירה ולמה יהי' בו דין אונאה, ומסתמך הפוסקים לא משמע דאירי רק בשכירות שכבר נתן השוכר דמים לפני השכירות דאז הוי התשלומין על הקנין להשתמש כמבואר שם.

ובסמ"ע סי' רכ"ז ס"ק ס"ה מוסבר דינא אונאה דשכירות בשלם שילם השכיר עדיין להמשכיר, ומסתמך אם לא ישכירו לזמן אלא דיאמר לו דיש להמשכיר רשות כל פעם להוציא השוכר מהבית אלא דכ"ז שלא יוציאנו ישלם בעד כל השתמשות סך המוסכם ביניהם דאז בודאי דלא יהי' דין אונאה בזה כיון דאין כאן כלל מכירה ליומ"י, וא"כ כשיש מכירה ליומ"י אבל התשלומין אין בעד זה למה יהי' בזה דין אונאה, ולומר דאם רק יש מכירה ליומ"י יהי' דין אונאה אף אם התשלומין אינו בעד המכירה צ"ע מנ"ל זה, דהא בקרא כתיב ממכר ומהיכא נלמוד דגם תשלומין שאינו בעד המכירה כלול בזה דין אונאה אם רק יש מכירה.

ויש להעיר קצת על מש"כ דכשנותן מעות לפני השכירות אז אם יהי' אונס זכה המשכיר במעות כיון דהתשלומין בעד הקנין דא"כ הא דאמרינן בב"מ ס"ה, א', מרבין על השכר משום דכיון דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף אוזיל הוא דקא מוזיל לגבי, ולמה צריך לטעם זה הא זה שני סוגי שכירות דכשאנו משלם עכשיו אז הוי' תשלומין בעד השתמשות ואם יהי' אונס לא יפסיד השוכר, משא"כ אם נותן כעת התשלומין כבר זכה השוכר וממילא אם יהי' אונס יפסיד השוכר והוי' כאומר אם למכור המחיר הוא כך ואם לשכירות המחיר הוא אחר, ואע"ג דלהמבואר שם גם הא דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף זהו ג"כ מהאי טעמא גופא כיון דזה בעד ההשתמשות מ"מ א"צ לזה אלא מחמת דהוי שני סוגי שכירות.

ויש לדחות דמ"מ הי' לאסור משום מיחזי כרביית ולזה דאמרינן מחמת דאין משתלמת אלא לבסוף לכן לא אסרו משום מיחזי כרביית, וצ"ע. ובדור"ח הגרעק"א בסוף ב"מ הק' על הראשונים דהוצרכו ליתן טעם על הא דבשכירות מעות קונה משום דאם יהי' שריפה המשכיר יטרח להציל דלא ירצה להפסיד חפצו ולמ"ל לה"ט תיפ"ל דהא אם ישרף, השוכר לא ישלם לו השכירות, ולפי מה שמבואר שם דבנותן השכירות קודם אז אם קרה אונס יפסיד השוכר ויצטרך לשלם השכירות א"כ הא שפיר הוצרכו הראשונים לטעם דיטרח להציל. [ומהגרעק"א משמע דהדין דבספינה, אינו כלל, דכל אונס ודכל שכירות יפסיד השוכר וצ"ע].

אלא דהגרעק"א נוקט בפשיטות דאין חילוק, לכן משמע בדבריו בדף ס"ד ע"ב ג"כ דגם בהקדים מעות אין הבדל לענין דלא יצטרך השוכר לשלם דמי השכירות אם יפול הבית, ואולי מפני שאין הדין הזה אלא לשיטת א' בתוס' ולא מכל הראשונים.

יש לעין קצת במש"כ דטעם דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף משום דאין התשלומין בעד הקנין אלא בעד ההשתמשות, דמ"מ למ"ד ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף למה אינה משתלמת אלא לבסוף הא כבר התחייב, וע"ד דזה דין מיוחד בשכירות ואע"ג דיש לומר דמ"מ כ"ז אם אינו משלם בעד מה שקנה אבל אם התשלומין בעד מה שקנה לא הי' זה שונה מכל קנין מ"מ בין כך הרי צריך לומר דזה דין מיוחד שנאמר בשכירות, א"כ נוכל לומר דזה דין מיוחד בקנין שכירות אפילו אם התשלומין בעד הקנין [ואולי דרך בנ"א דאין חושבין לשלם עד לבסוף דשמא יהא סיבות שלא יוכל להשתמש ולכן דעתם עד הסוף ממש ומכאן זה הי' הדין מה"ט כן]. וכשהתנה לשלם תיכף משמע בש"ך סו"ד סי' קע"ו סק"ח ד"ה חוב וע"כ דאז התשלומין מחמת זכות ההשתמשות ולא בעד ההשתמשות ולהמבואר טעם התוס' ב"מ ע"ו בספינה דכשנתן מפסיד אינו דוקא כשנתן ממש אלא כשהתנה להתחייב כבר ג"כ הי' אותו הדין וצ"ע.

זה תשובת הגאון בעל הקהלות יעקב ז"ל על מה שכתבתי לו

א' נ' דכשאנו אומרים שחייב חוב התשלומים עבור זכות ההשתמשות אלא עבור ההשתמשות אין ענינו שזכות ההשתמשות נותן המשכיר בחנם, אלא שבשעה שמשלם חוב חייב דבר יום ביומו עבור ההשתמשות בדבר הקנין לו ליומו ובהא חוב התשלומים במשותף עבור שקניו לו ביומו "ומשתמש בו" [או עומד לרשותו להשתמש בו] ובודאי שגם השוכר לא רצה שישתמש בדירה שאינו משועבדת לו [אשר יכולים בכל יום לגרשו] ועבור זה התחייב הדמים בשביל שישתמש בהדירה השכורה לו ועבור זה גם המשכיר משכיר ונותן זכות ההשתמשות ושפיר שייך אונאה בהקנאת זכות השכירות.

ב' כבר כתבתי בקה"י שלשון הגמ' גבי מרבין על השכר דאמרי' אוזולי מוזיל צ"ע דאפי' אם כדעכשיו זהו המחיר האמיתי ומה שהתנה אם כל חודש יהא יותר אנגור קא מוקיע נמי אין כאן חשש ריבית כיון דאין החיוב כלל אלא דליכא אגנט"ש שם לבסוף ונפשוט צ"ל דאה"נ והגמרא קושטא קאמרה שבאמת המציאות הוא דהחמיר שהוקבע אלכסוף הוא המחיר האמיתי כיון שרק אז מתחייב ומה שאמר אם מעכשיו אוזיל גבי, וי"ל דאה"נ דהגמ' הי' יכול לומר עוד טעמא בהא דאם עכשיו פחות משום שאז אין על המשכיר אחריות אם יאנס ובשביל זה מוזיל גבי.

ג' מדברי הגרעק"א ז"ל נראה דלא כמש"כ בקה"י כמש"כ במכתב וקשה לי ללמוד דברי הגרעק"א ז"ל בעיני.

ד' לכאן ודאם אם החיוב חל בשעת ההשתמשות בדבר הקנין לו ליומו ובהא חוב השכירות כפי המדובר וכן הוא בדין ביומו תתן שכרו שגם קבלן [שאנו שכירו כלל כן התחייבות הכוונה שישלם בזמן מסוים וזהו הדין שישלם בסוף ובגמרא השכירות כפי המדובר וכן הוא בדין ביומו תתן שכרו שגם קבלן [שאנו שכירו כלל כן התחייבות לעשות איזו דבר] ליכא דין ביומו תתן שכרו אלא לבסוף כשגמרה, אבל אם התשלומים הם עבור זכות ההשתמשות שזה נגמר הכל מעכשיו בשעת השכירות למה יהא חייב להמתין עד לבסוף [ומה שהבאתי מביאנו תתן שכרו דקבלן יש ללפלל ולהשיב קשה עלי להאריך בכ"ז יותר]. [אגרות ורשימות קה"י ח"ה סכ"ג מאילת השחר ב"מ נ, א, וע"ש עוד מכתב מרבנו לקה"י]

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 131 • עקב תשע"ו

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך וגו' (ח, י)

האם מותר לענות אמן בברכת המזון

בשו"ע (סי' קפ"ג סעי' ח') איתא, לענין לשאול בברכת המזון מפני היראה או מפני הכבוד יש מי שאומר שדינה כתפילה. ובמשנה ברורה (סק"ל) כתב, שדינה כתפילה, שאין שואלין ומשיבין כלל, והטעם מדמצינו שהחמירו חכמים בברכת המזון שאין מברכין אלא במקום אחד כתפלה לאפוקי קריאת שמע שיכול לאומרה במהלך מן פסוק ראשונה ואילך וי"א מעל לבבך ואילך וכדלעיל סי' ס"ג במ"ב.

ובחזון איש (או"ח סימן כ"ח סק"ג) כתב, אפשר דלא החמיר [השו"ע] אלא לענין לשאול שלום ולהשיב, אבל לענין קדושה וברכו באמצע הפרק ואמן בין הפרקים לא חמירא ברכת המזון מקריאת שמע וכמו שכתב הרא"ש (ברכות פ"ב סימן ה'), דיותר יש להתיר ברכו וקדושה משאילת שלום, דהא בתפלה ריש פרק תפלת השחר אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו, ואפילו נחש כרוך על עקבו, ומכל מקום לא פסיקא להו בגמ' לענין קדושה ולמדו שם מאמוראי, ולענין יהא שמיה רבא איכא פלוגתא, אלמא דקדיש וקדושה עדיפי, ואילו להפוסקים דאסרי קדיש וקדושה בקריאת שמע היינו משום דס"ל דכיון דעסיק בשבחו של מקום אין צריך להפסיק משבח לשבח, אבל בעיקר כבוד קריאת שמע קל יותר להפסיק לקדיש וקדושה, וכן לענין מלך שואל בשלומו ונחש כרוך על עקבו אין להחמיר בברכת המזון יותר מקריאת שמע, ויעוין בביאור הגר"א שכתב מקורו מהלל, וצ"ע דהתם הא מפסיקין, ואפשר דכונתו ז"ל הא דפסיקא לי' שאין מפסיקין לכל אדם הוא דודאי לא קיל מהלל.

אולם אין לענות באמצע ברכת המזון אמן ביעלה ויבוא כשאומר המזמן זכרנו לטובה ביום ר"ח הזה וכו'. (חוט שני)

וכתבם על מזוזות ביתך ובשעריך (יא, כ)

במס' מנחות (לג:) אמר רבא מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, מאי טעמא דרבנן כדי שיפגע במזוזה מיד, רב חנינא מסורא אומר כי היכי דתינטריה, ופירש"י לכל הבית מן המזיקין. עוד בגמ', אמר רב חנינא בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מלך יושב מבפנים ועם משמרים אותו מבחוץ, מדת הקב"ה אינו כן עבדיו יושבין מבפנים והוא משמורן מבחוץ שנאמר ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך.

ואין הפירוש ששורש מצות מזוזה הוא כדי שיהיה הבית שמור מן המזיקין, אלא בזכות המצוה שאדם מקיימה כהילכתה הבית משתמר, אבל אין קביעות המזוזה בשביל השמירה.

ואין זה מחסר בלשמה של מצות מזוזה, דאדרבה זוהי המצוה שנצטוונו לקבוע מזוזה שבזכות המצוה נהיה שמורים בבית.

עוד בענין מצות מזוזה, כתב הרמב"ם בסוף הלכות מזוזה (פ"ו הל' י"ג), חייב אדם להזהר במזוזה מפני היא חובת הכל תמיד ועל עת שיכנס ויצא יפגע בייחוד שמו של הקב"ה ויזכור אהבתו וייעור משנתו ושגיתו בהבלי הזמן וידע שאין שם דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים. אמרו חכמים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק לו שלא יחטא שהרי יש לו מזכירים רבים והן הן המלאכים שמצילים אותו מלחטוא שנא' ה' חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם, עכ"ל.

וכענין זה כתב הרמב"ם בהלכות ברכות (פ"א הל' ג') וז"ל, וכשם שמברכין על ההנאה כך מברכין על כל מצוה ומצוה וכו', וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה כדי לזכור את הבורא תמיד אע"פ שלא נהנה ולא עשה מצוה. וסיים שם, וברכות המצוות. וברכת הודאה שהן דרך שבח והודאה ובקשה כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו, עכ"ל.

האדם נמצא בעולם בסבך דברים שמבלבלים בכוונת התכלית האמתית, ומשכיחים מעבודת ה', ומראים לו שהעולם הוא עיקר, ועסקי העולם חשובים יותר. וכנגד זה נתן הקב"ה הרבה מצוות לבל נשתקע בהבלי העולם, אשר מזכירים לו תמיד את התכלית האמתית, כמו במצוות מזוזה, וכן הברכות שתקנו חז"ל, שעל ידי כך הוא שמור מן החטא, וחי באמונה בכל דרכיו.

(חוט שני, מזוזה)

מצות מזוזה

בספר החינוך (מצוה תכ"ג) כתב, משרשי המצוה להיות זכרון לאדם באמונת השם בכל עת בואו לביתו וצאתו.

עוד הוסיף (מצוה תכ"א), לפי שהאדם בהיותו בעל חומר ימשך בהכרח אחר התאות, כי כן טבע החומר לבקש כל הנאות אליו והערב וכו' אם לא שהנפש שחננו האל תמנענו לפי כוחה מן החטא, לכן היא צריכה על כל פנים להרבה שומרים לשומרה משכנה הרע פן יקום עליה ויהרגנה אחר היותה בגבולו ותחת ידו, ורצה המקום לזכותנו אנחנו עם הקודש, וציוונו להעמיד שומרים גבורים סביב לה, והם שנצטוונו לבל נפסיק דברי תורה מפינו יומם ולילה, ושניתן ארבע ציציות בארבע כנפות כסותנו ומזוזה בפתחנו וכו'.

ברמב"ם בהל' ברכות (פי"א הל' ב') כתב, יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואלו הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשותן. ויש מצוה שאינם חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באוהל או בספינה ישב וכו'.

ובב"י הלכות ציצית (סי' כ"ד סעי' א') כתב וז"ל, בפרק התכלת מלאכא אשכחיה לרב קטינא אמר ליה סדינא (דלא הוה ליה ציצית משום כסות לילה, רש"י) בקייטא וסרבלא (כגון אותן שלנו שהן עגולין ואין לה אלא שני כנפים דפטורה מציצית, רש"י). ציצית מה תהא עליה, אמר ליה ענשיתו אעשה, אמר ליה בזמן דאיכא ריתחא ענשינן. וכתב המרדכי (סי' תתקמ"ה) מי שיש לו טלית בת ארבע כנפות ומחזר אחר עלילות כדי להפטר מן המצוה נענש, ודוקא בימיהם שהיו רגילין בטליתות בת ארבע כנפים, אבל אנחנו אין דרכנו בבגדים של ארבע כנפים אפילו בעידן ריתחא לא מיענשי, ומיהו מצוה מן המובחר היא כדקאמרינן (סוטה י"ד). לא נתאוה משה ליכנס לארץ משום פירותיה אלא כדי לקיים מצות התלויות בה ומתן שכרה מרובה וכו' כדאמרינן ששקולה כנגד כל המצוות, וכ"כ הסמ"ג.

וכל זה כשעושה בצורה משונה מהדרך הרגילה ועל ידי זה נפטר מן המצוה, אבל כשלא עושה בצורה משונה כדי להפטר מן המצוה אין זה בכלל זה, ולכן אם עושה פתח או בית באופן הפטור מן המזוזה שלא עושה בזה שום שינוי מהדרך הרגילה, אין בזה הענין של בעידנא דריתחא. (שם)

הבא לקבוע מזוזות בביתו, כיצד סדר קביעתם

מנהג העולם כשבאים לקבוע מזוזות לחדרי הבי, מתחילים לקבוע בברכה בפתח של הכניסה לבית ואח"כ ממשיכים לקבוע בשאר החדרים על סמך ברכה הראשונה. והנה לפעמים בכניסה לבית אין חיוב ודאי, ובזה צ"ע אם יתחיל לקבוע שם בברכה, דאף דדעתו להמשיך לקבוע מזוזות שחיובם ודאי וממילא בדיעבד אין זה הפסק לחיוב הודאי, מ"מ הרי לכתחילה צריך לברך עובר לעשייתן של זה שהחיוב בודאי.

ועיין במסכת עירובין (ג. ד"ה והרי מעשר) לענין מעשר בהמה, שכתב רש"י בתוך הדברים וז"ל, כגון שטעה וקרא לעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי, קיי"ל דעשירי מעשר, ואחד עשר שלמים וכו', והשתא דקראן בבת אחת ולא ידע הי עשירי גמור והי אחד עשר שנקרא עשירי בעו תרויהו תנופת חזה ושוק וסמיכה, ולבי אומר דאינו מברך על התנופה ועל הסמיכה דלא ליהוי ברכה לבטלה, ונסכים יביא נסכי קרבן על תנאי ויאמר אם זה שלמים יהיו על זה, ואם לאו יהיו על חבירו, עכ"ל.

וצ"ע בטעמא דרש"י דלא יברך, הרי שניהם ספק, ואחד ביניהם הוא ודאי, א"כ אין כאן הפסק גמור, שהרי אינו עוסק בדברים אחרים ביניהם, רק דהחסרון כאן דהוא ספק עובר לעשייתן ולמה הוי ברכה לבטלה.

ואם רש"י איירי שסומך עליהם בזה אחר זה בהפסק, כגון ביום אחר. א"כ מאי קמ"ל עד שרש"י אומר "ולבי אומר דאינו מברך על התנופה", הרי זה פשיטא דהרי אי אפשר לברך על ספק מצוה.

אמנם למעשה לפי מה שנתבאר לעיל כניסת הבית לעולם חייבת במזוזה.

מרפסת שהדלת שבה חציה שבימין הפתח סגורה כמעט תמיד וחציה השני סובב על חציה הראשון, והוא בימין הפתח, צ"ע אם יקבע המזוזה על המשקוף או על הדלת, ועל כן או שיקבע מסמר כדי לבטל את הדלת ההיא מתורת דלת, או שיפתחנה לעיתים קרובות והיינו שיהיה איזה סדר שפותחין את הדלת ולא שהיא סגורה בקביעות.

ואם קבעו בטעות את המזוזה על הדלת כמו שהיא, יוריד המזוזה ויחזור ויקבענה. (שם)

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

266

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת עקב תשע"ו

ולעבדו בכל לבבכם

חובת תפילה

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות תפילה ה"א) מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את השם אלוהיכם. מפי השמועה אמרו שעבודה זו היא תפילה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם, אמרו חכמים איזו היא עבודה שבלב זו תפילה, ואין מניין התפילות מן התורה, ואין משנה התפילה הזאת מן התורה, ואין לתפילה זמן קבוע מן התורה, ע"כ.

היינו שדעת הרמב"ם שתפילה היא מצות עשה דאורייתא, ויש חיוב מן התורה להתפלל לכל הפחות פעם אחת בכל יום, שבה בקשה והודאה, אבל מנין התפילות, היינו מה שמתפללים שלוש תפילות ביום, זה מתקנת חכמים ולא מן התורה, וכן משנה התפילה, היינו נוסח התפילה והברכות, וזמני התפילות, הם רק מדברין ולא דאורייתא.

והרבה ראשונים חולקים על הרמב"ם וסוברים שאין חיוב התפילה מן התורה, ומצות העבודה שבלב אינה מצוה מיוחדת על תפילה, אלא היא מצוה כללית בכל המצוות, לעשותם עם כוונת הלב, ובכלל זה גם כל חובות הלבבות, היינו מחשבות הלב שהתורה מחייבת.

וכתב בחידושי רבינו חיים הלוי שגם לדעת הראשונים החולקים על הרמב"ם שאין חיוב התפילה מן התורה, מכל מקום קיומה ועניינה הוא לכולי עלמא מדברי תורה, היינו שאין זו מצוה "חיובית", אבל יש בזה מצוה "קיומית", וכשמתפללים מקיימים מצות עבודה שבלב.

וכן לדעת הרמב"ם שיש חיוב מן התורה להתפלל לכל הפחות פעם אחת ביום, גם התפילות הנוספות הם מצוה דאורייתא, אלא שאין זו מצוה חיובית, אבל יש בזה מצוה קיומית, וכל מה שמתפללים, גם התפילות שתיקנו חכמים, הם מצוה דאורייתא של עבודה שבלב.

שבת, בקשה, והודאה

והנה תפילה כוללת שלושה חלקים, שבת, בקשה והודאה, בתפילה שמונה עשרה, שלוש ברכות ראשונות הם שבתו של מקום, ואחר כך יש בקשות, ואחר כך יש הודאה, והכל בכלל מצות התפילה שהיא עבודה שבלב. וענין העבודה שבלב הוא להבין את מה שמדבר. כשהוא משבח להבין את מה שמשבח, וכשמבקש להבין את מה שמבקש, וכשמודה להבין את מה שמודה. ואם אינו מכוון וחושב על המילים שמוציא מפיו, זו לא עבודה שבלב, אלא עבודת השפתיים, או שאין זו עבודה כלל.

ונתבונן על מה יותר קל לכוון בתפילה, האם שבת, בקשה, או הודאה? בדרך כלל הכוונה הכי פשוטה היא בקשה, לבקש על צרכיו, וכגון כשחסר פרנסה, לבקש על זה בברך עלינו, ואם זקוק לרפואה, לבקש ברפאנו, או דברים אחרים, לבקש בשמע קולנו, ובשאר ברכות התפילה. זה הכי קל, להרגיש את מה שחסר לו, ולבקש על זה בכוונה.

ולפעמים יש לאדם את מה שהוא צריך, ולא חסר לו כלום, אבל הוא לא מרגיש שזה חסדי שמים שצריך להודות עליהם.

ואפילו כשהוא מודה, כתוב בחובות הלבבות (שער עבודת האלוהים פ"ו) שלפעמים אדם מזכיר בפיו לשון הודאה, וכוונתו היא כוונת מבקש, שהוא מודה להקב"ה מפני שרוצה לקבל עוד טובות ממנו, ולא מפני שמרגיש באמת את חיוב ההודאה, ולשון ההודאה הוא שקר, שאינו מרגיש באמת שכל הטובות שיש לו הם בחסדי שמים ולא בדרך הטבע.

ומעשה שהיה באדם שנכנס למקום שהיו מתפללים אבינו מלכנו, וראה שהם אומרים בכוונה ובהתרגשות גדולה החזירנו בתשובה שלמה לפניך, ואילו כשהגיעו לפרנסה וכלכלה לא ביקשו בהתרגשות כל כך, והתפעל ממדרגתם שהתשובה חשובה להם יותר מן הפרנסה, עד שבא אחד שהכיר אותם והסביר כי על פרנסה הם לא מבקשים בהתרגשות מפני שהם מרגישים בטוחים בפרנסתם, וסוברים כי כשם שהייתה פרנסתם מצויה ברווח בשנה שעברה כך גם יהיה לשנה הבאה, אבל על תשובה הם יודעים

שיש להם חטאים שצריכים לחזור בתשובה עליהם, ומה שאינם מבקשים בהתרגשות על פרנסה נובע מחסרונם באמונה, שאינם מרגישים שכל מה שיש להם הוא מן השמים וצריכים לבקש על זה.

אמנם מי שהוא בעל אמונה מבקש עם כל הלב, ומרגיש שכל מה שיש לו הוא בחסדי שמים, ואם לא יבקש לא יתנו לו.

ובבקשה יותר קל לכוון ולבקש מכל הלב, אבל שבת והודאה יותר קשה, כגון ברכי נפשי, להתפעל מגדולת השם וגבורותיו, זוהי דרגה יותר גבוהה, וכן בהודאה להרגיש כראוי את חיוב ההודאה. יתכן שההודאה יותר קלה מאשר שבת, ויתכן להיפך, על כל פנים הדרגה הקלה ביותר בעבודה שבלב היא לבקש בכוונה על הצרכים, שהוא מרגיש שחסר לו.

ומי שאינו בעל אמונה חושב "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", גם ברוחניות לפעמים אדם מרגיש אני למדן או צדיק בכוחי ועוצם ידי, וכאילו שאינו זקוק לסייעתא דשמיא, וכיון שהוא בטוח בעצמו, אינו מבקש, אבל מי שהוא בעל אמונה, הרי הוא מבין שכל בידי שמים, גם הגשמיות וגם הרוחניות, וממילא הוא מרגיש שחסר לו, כי אם לא יתנו לו מן השמים לא יהיה לו, והוא מבקש באמת עם כל הלב.

תורה מאהבה, עבודה מראה

והנה בבקשות על רוחניות יש שלושה חלקים עיקריים, תורה, עבודה, וחסד, ומבקשים בשמונה עשרה "השיבנו אבינו לתורתך וקרבתך מלכנו לעבודתך", ויש להבין מדוע על תורה מבקשים בלשון אבינו, ועל עבודה בלשון מלכנו. וביאר בזה ברוח חיים (אבות ב, א) כי אבינו היינו מאהבה כמו אב ובן, ומלכנו היינו מראה כמו מלך ועבדים.

ועל תורה מבקשים בלשון אבינו, מפני שתורה קל יותר ללמוד מאהבה, כי בתורה יש מתיקות, והלימוד מעניין ומושך, וזה נקרא תורה לשמה (ענין נפש החיים ד, ג), שכן היא מצות תלמוד תורה ללמוד מתוך שמחה והנאה כמו שכתב האגלי טל בהקדמתו, וזה נקרא תורה מאהבה.

ובמסילת ישרים פרק י"ט כתב שהשמחה בתורה היא ענף מאהבת השם, היינו שבכל אדם יש טבע של אהבת השם, וכפי שביארנו במקום אחר שאם התורה ציוותה "ואהבת" בהכרח שכל אחד יש בו הטבע הזה, אלא שלפעמים האהבה כבושה בתוכו ואינה יוצאת לפועל, וכשעוסק בתורה מתוך הנאה ושמחה, זה נובע מאהבת השם שקיימת בתוכו, כי התורה היא תורת השם, ולכן הוא לומד אותה. אמנם מי שלומד תורה רק מפני שנהנה ומרגיש טעם מיוחד בדברי תורה, ואינו עוסק בה מפני שהיא תורת השם, רק כלימוד שאר חכמות, זה לא שייך לאהבת השם.

ואמנם כל לימוד תורה מקדש את האדם, כפי ששמעתי מאלו שעוסקים בקירוב רחוקים שיש הרבה חילונים שמבקשים ללמוד גמרא, ואינם מתכוונים לחזור בתשובה, רק הלימוד מעניין ומושך אותם, ובמשך הזמן זה משפיע עליהם, ומתעוררים מעצמם לחזור בתשובה, כי המאור שבתורה מחזירן למוטב. אך זהו בתנאי שאין עם התורה מידות רעות, או דברים אחרים אסורים, שעל זה אמרו (ירושלמי סוף ברכות) אם תעזובי יום יומיים אעזבך. זהו כוח קדושת התורה! **כשהמוח והלב מרוכזים בתורה, זה מקדש את האדם, ומעורר להרגיש את האמונה.**

וביאר ברוח חיים שזה הטעם שמבקשים על תורה בלשון אבינו, כי בתורה יותר קל ללמוד תורה מאהבה, אבל עבודה מאהבה היא דרגה גבוהה יותר, וקשה להרגיש טעם ומתיקות בעבודה.

ומדרגת הצדיקים הממוצעים היא להיות בתורה כבן ובעבודה כעבד, לכן מבקשים על עבודה בלשון מלכנו, שנהיה לכל הפחות כמו עבדים, ולא כמו עבדים שמשמשים את הרב על מנת לקבל פרס – שזו אינה עבודת כלל, אלא כמו עבד שמרגיש שהוא חייב ויודע שאם לא יעבוד האדון יעניש אותו, וזהו עבודה מראה, ועל זה מבקשים "וקרבנו מלכנו לעבודתך".

התפילה מזון הנפש

והנה בספר הכוזרי ביאר ענין התפילה, שכמו שהגוף זקוק למזון גשמי, כך הנפש הרוחנית זקוקה למזון רוחני, ומזון הנפש הוא התפילה.

וכמו שבמזון הגוף, אדם אוכל, ולאחר כמה שעות הגוף נחלש ומרגיש רעב, והרעב הוא סימן שצריך שוב לאכול [וזה חסד הקב"ה שברא את האדם באופן כזה שירגיש שהוא רעב, וכך יידע שצריך לאכול ולא ייחלש], כן גם בתפילה שהיא מזון הנפש, ככל שעובר זמן מהתפילה, נחלשת השפעתה, וצריך שוב להתפלל לחזק את הנפש.

הנפש צריכה קדושה וקרבת אלוקים, וכל תפילה בכוונה משפיעה חיזוק האמונה, כמו שכתב הרמב"ם (אבות ד, טו) לענין צדקה, שעדיף לתת אלף פעמים זוז אחד לצדקה, מאשר לתת אלף זוז בפעם אחת, כי אמנם גם כשנותן אלף זוז זה משפיע עליו אהבת חסד, אבל ההשפעה נחלשת ועוברת מהר, ואילו כשנותן אלף פעמים אפילו זוז אחד, יש כאן הרבה פעולות של צדקה, וכל פעולה ופעולה שאדם עושה מתוך אהבת חסד משפיעה עליו עוד שאיפה לחסד ומחזקת בו את טבע אהבת החסד.

וכך גם בתפילה, כל תפילה שאדם מתפלל בכוונה משפיעה חיזוק האמונה, והנפש צריכה את החיזוק הזה שלוש פעמים ביום, כי ככל שעובר זמן מהתפילה הקודמת, האמונה נחלשת, וצריך שוב חיזוק האמונה, זהו הטבע שהאמונה נחלשת, יש אנשים פשוטים מאד בדרגה גבוהה של אמונה, ומאידך יש כאלה שעוסקים בתורה ואף על פי כן אינם בעלי דרגה גבוהה באמונה, כי האמונה אינה תלויה רק בחכמה, אלא בלב, עד כמה מקיימים "שיתיה השם לגדי תמיד", בהתבוננות ובריציפות המחשבה, וכמה זה מושרש עמוק בלב, ותלוי גם בחינוך ובעוד דברים.

וזהו ענין התפילה, כמו שבמידות טובות, ככל שאדם עושה יותר מעשים טובים מתוך מידות טובות, זה מחזק בו את טבע המידות הטובות, כך גם בתפילה ואמונה, ככל שעושים יותר מעשים עם אמונה, זה משפיע יותר חיזוק האמונה, וכל תפילה מוסיפה עוד חיזוק באמונה, **ותיקנו חכמים שלוש תפילות ביום, שזהו ההכרח לחיזוק הנפש, שכל תפילה מטהרת את הנפש מכל מה שהיצר הרע מפתה ומטמא את הנפש.**

וזה גם הענין שאמרו (מנחות מג, ב) חייב אדם לברך מאה ברכות ביום שנאמר ועתה ישראל מה השם אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ופירש רש"י אל תיקרי מה אלא מאה. וצריך ביאור מה הקשר בין מאה ברכות ליראת שמים, ומדוע נאמר על זה "כי אם ליראה".

ובספר שפתי חיים להגר"ח פרידלנדר זצ"ל ביאר בזה, שאדם שמברך מאה ברכות ביום, ובכל פעם מתבונן וחושב על הברכה שמוציא מפיו, זה משפיע עליו יראת שמים וחיזוק האמונה, וכגון כשמברך המוציא לחם את הארץ, ומתבונן בזה, שלא בעל התבואה, האופה או המוכר, הביאו את הלחם, אלא הקב"ה הוא שמוציא הלחם מהארץ, וכן כל ברכה וברכה, הרי זה מעשה נוסף המשפיע חיזוק האמונה ויראת שמים.

יש חיוב להוסיף יראת שמים בכל יום, כמו שכתב בשערי תשובה בכמה מקומות (עיי' ש"א יז, שם כ, ש"ג טו). **כיצד מוסיפים יראה? על ידי זכירת השם יתברך הרבה פעמים, וכגון על ידי שמברכים מאה ברכות ביום, ושומעים את פירוש המילים הפשוט, זה מעורר ומשפיע חיזוק האמונה ויראת שמים.** זהו הענין של תפילה וברכות.

כוונת התפילה

והנה עיקר התפילה היא הכוונה בלב, ובשולחן ערוך הלכות תפילה (צח, א) כתב: המתפלל צריך שיכוון בלבו פירוש המילות שמוציא בשפתיו, ויחשוב כאילו שכניה כנגדו, ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתישאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפילתו, ויחשוב כי אילו היה מדבר לפני מלך בשר ודם היה מסדר דבריו ומכוון בהם יפה לבל ייכשל, קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חוקר כל המחשבות.

ובמשנה ברורה שם הביא בשם פני יהושע, שכל אלו הכוונות המוזכרות בשולחן ערוך, אי אפשר לכוון אותם בשעת התפילה, רק קודם התפילה, ובשעת התפילה עצמה יש לכוון רק פירוש המילים הפשוט, ועל ידי זה ממילא יתעורר להרגיש שהוא עומד לפני המלך.

ואמרו חז"ל (ברכות ל, ב) חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת קודם תפילתם ואחר כך מתפללים כדי שיכוונו את לבם למקום, וביאר המסילת ישרים פרק י"ז שהיו עושים כן כדי "להתמלא ביראה ואהבה הצריכה", היינו שהיו עוסקים לפני התפילה במחשבות של חיזוק האמונה, שזה מעורר את היראה ואת האהבה הנצרכים לתפילה.

ואמנם זוהי מדרגת חסידים הראשונים, ואין אנו בעלי מדרגה כזאת, אבל בשולחן ערוך שם הביא ענין זה להלכה, וכתב: "וכך היו עושים

חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפילתם", היינו שהיו מתבודדים לפני התפילה לחשוב מחשבות של אמונה ולהתבונן שכן היא המציאות האמתית, ועל ידי זה היו מכוונים יותר בתפילתם, אמנם בשעת התפילה עצמה כיוונו רק פירוש המילים הפשוט.

וכתב בשולחן ערוך שם, כי אותם חסידים ואנשי מעשה, על ידי תפילתם היו מגיעים "להתפשטות הגשמות ולהתגברות כוח השכלי, עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה". היינו על ידי התפילה בכוונת פירוש המילות, עם ההכנה הקודמת, **כל מילה ומילה שמבינים את מה שאומרים, זה מעורר להתפשטות הגשמות!** שאינו מרגיש כלל שיש לו גוף [ובחובות הלבבות בכמה מקומות הזכיר ענין זה של התפשטות הגשמות], ועוד זוכים גם להתגברות כוח השכלי וקרוב למעלת הנבואה, היינו דרגות גבוהות של רוח הקודש הקרובות לנבואה, כל זה מכוח התפילה!

מבואר שעל ידי התפילה אפשר להפוך את הגשמות לרוחניות, ולזכות לקרבת אלוקים שאין לשער. ובשערי תשובה לרבינו יונה (ג, יז) כתב כי האמונה והיראה הם מהמעלות העליונות, שאין סוף למדרגות בזה.

לכן כתוב בספרים שכל מעשה הקטן ביותר הוא תוספת דרגה, כל מצוה שעושים, כל מילה וכל פעולה, אין לשער ערכה ומעלתה.

וידוע מבעלי המוסר, שכדאי לאדם לבוא לעולם הזה בשביל לזכות בעניית אמן אחד, ואמרו שאם אדם היה יודע המעלה של עניית אמן, אין לשער השמחה שהיה שמח בזה, לא רק אמן יהא שמה רבא, אלא כל עניית אמן, זה אמונה ובקשה שיתקיימו הדברים, וכשאדם עונה אמן עם כוונה, עם העבודה שבלב, אין לשער כמה שמתקדש בזה!

תורה ותפילה

והנה תורה היא יותר מתפילה, והתורה היא המקשרת בין כלל ישראל להקב"ה, כמאמרם קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, ואמרו באבות פ"ו על העוסק בתורה לשמה ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים, ופירש שם ברוח חיים שהתורה גדולה יותר מכל המצוות, והאריך בזה בנפש החיים שער ד' פ"ל. ואמנם התורה מחייבת תפילה ותרי"ג מצוות, אבל יש שיעור כמה חייבים, ובשאר הזמן יש לעסוק בתורה, וכשעוסקים בתורה זה מקדש יותר מתפילה ויותר מכל המעשים הטובים!

אך זהו בתנאי שעסק התורה הוא בריציפות, וכפי שהזכרנו בענין האמונה שצריכים רציפות של מאה ברכות והתבוננות בענייני האמונה, כך גם בתורה צריכים רציפות בלי היסח הדעת מדברי תורה.

הנני מכיר צעירים כאלו שלא מסיחים דעת מהתורה, כי התורה מעניינת אותם, ויחד עם זה יודעים גם שיש איסור ביטול תורה, וזההרים שלא להיגרר אחרי דברים אחרים שמושכים, באופן כזה הדבקות בתורה נמשכת כל הזמן, והדרגה הזאת היא יותר מתפילה וממעשים טובים.

ואם על ידי תפילה שייך התפשטות הגשמות והתגברות הכוח השכלי וקרוב למעלת הנבואה, כל שכן שזה שייך על ידי תורה, וכבר נתבאר כי בתורה זה גם יותר קל לזכות לדרגת תורה מאהבה.

ועל ידי התורה גם התפילה היא אחרת, כמו שהביא השל"ה בשם ספר דרך חיים כי העצה הראשונה לכוונה בתפילה היא עסק התורה, שהתורה מקדשת את האדם ומקרבת את לבו לאמונה. ולא רק תורה שלומד בעצמו, אלא גם מה שמלמד לאחרים, אפילו תלמידים חלשים, כמו שאמרו (ב"מ פה, ב) גדולים מעשי חייא, שהיה רבי חייא מלמד חומש ומשניות לילדים קטנים, גם זה מקדש את האדם בקדושת התורה, ואפילו יותר ממה שלומד לעצמו, כי הוא מזכה את הרבים ומשפיע תורה.

ומאידך גם לתורה אי אפשר לזכות בלי תפילה, כמו שאמרו (נדה ע, ב) מה יעשה אדם ויחכם ירבה בישיבה וכו' ויבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, ומבואר שם בגמרא וברש"י שזה פשוט שצריך תפילה, רק באו לחדש שלא מספיק תפילה לבד, וצריך גם להרבות בישיבה, אבל זה ודאי שלא שייך הצלחה בתורה בלי תפילה, וכך גם בכל העניינים ברוחניות צריכים לבקש רחמים, על תורה ועל עבודה ועל מידות טובות.

ואמנם על מידות טובות כתב רבי ישראל סלנטר (אור ישראל מכתב יד) שלא מספיק תפילה לבד, וצריכים גם ללמוד מוסר לידע את הדרכים הטבעיות המועילות לתיקון המידות, ומי שמתפלל על תיקון המידות בלי שיועד את הדרכים לזה, הרי הוא כמו שמתפלל לראות בלי עיניים, שזה לא שייך במציאות, והתפילה יכולה להועיל שיבין שצריך ללמוד מוסר, שעל ידי זה יחד עם התפילה יוכל לזכות לתיקון המידות.

נחמה

גליון צ"ה, פ' עקב
כ"ג אב ה'תשע"ו
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

על מלכות שמים תחלה

שיחה שנאמרה בשב"ק פ' עקב
תשע"ה

פרשת עקב היא הפרשה השניה בשתי הפרשות עם פ' ואתחנן שבה מופיעה קריאת שמע. בפרשת ואתחנן הפרשה הראשונה של ק"ש ובפ' עקב הפרשה השניה של ק"ש. במזוזה מופיעות שתי הפרשות הראשונות של ק"ש.

בפרשת ואתחנן כתוב "וַיִּשְׁנֶנְתָּם לַבֵּינִיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִקְחֶךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁבְתְּךָ וּבְקוּמְךָ" וזה בלשון יחיד וישננתם לבניך. ובפרשת עקב, כתוב פסוק זה רק בלשון רבים: "וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם".

וכן בפרשה ראשונה כתוב "וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפות בין עיניך" - בלשון יחיד, ובפרשה שניה כתוב "וקשרתם אותם לאות על ידכם והיו לטטפות בין עיניכם", בלשון רבים. כך שפרשה שניה חוזרת שוב על עצמה, ומדוע חוזרת שוב הפרשה. אומרת המשנה במס' ברכות, "למה קדמה שמע לזוהיה אם שמוע", כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואח"כ יקבל עליו עול מצוות. פרשה ראשונה היא קבלת עול תורה ונאמרה בלשון יחיד. ולעומת זאת פרשה שניה נאמרה בלשון רבים וזהו 'עול מצוות'.

אבל יש כאן חילוק נוסף, שבפרשה הראשונה נאמר 'וישננתם לבניך' אך בפרשה שניה כתוב 'ולמדנתם' למה לא נאמר 'וישננתם' אלא רק 'ולמדנתם' בפרשה השניה?

אומרת הגמרא¹ ש'וישננתם' הוא מלשון שיהיו דברי תורה מחודדין בפיו, דהיינו החיוב לשנן כל הזמן את דברי התורה כדי לדעת כל התורה כולה, וזה דבר שלא כל אחד יכול ומסוגל, וע"כ בפרשה ראשונה שהיא בלשון יחיד כתוב כך, 'וישננתם', שכל אחד יחדד וישנן לעצמו. אך בפרשה שניה שבלשון רבים כתוב 'ולמדנתם', כי יש הרבה כאלה שקשה להם ללמוד הרבה, בגלל שצריכים לעסוק לפרנסתם.

פ'ה קדוש'

ובאותו עניין של אנשי המעלה בדרגת 'וישננתם' ראוי להביא מעשה שהי' בסבא קדישא בעל ס' חפץ חיים. באחת הפעמים שביקר בוילנא אצל ר' חיים עוזר, ובין הנוכחים ישבו ר' אהרן קוטלר (ר"י קלצק), ר' אלחנן וסרמן (ר"י ברנוביץ'), והי' שם גם הג"ר אי"ש קרליץ (אח"כ התפרסם בכינוי חזון איש).

פתח הח"ח ואמר, מה זה שלומדים מסכת ולא גומרים. הגיב ר' אלחנן ואמר - הוא מתכוין אלי (לשם הידיעה, הגר"א וסרמן כבר הי' בקי בכל הש"ס, רק התחיל מסכת אחרת בטרם גמר הקודמת). הח"ח המשיך ואמר, והאם מסכת נזיר אינה נחשבת מסכת? אמר הגר"א קוטלר - הוא מתכוין אלי, שזו המסכת היחידה שעדיין לא למדתי.

המשיך הח"ח ואמר, ועד מתי יסתיר את עצמו אדם שיש בכחו לעזור לכלל ישראל, אז אמר הגר"ח עוזר לר' אי"ש, הוא מתכוין אליך!

ואכן, אחרי הפגישה הזאת זירז ר"ח עוזר, את הג"ר אי"ש לעלות לארץ ישראל, אשר במשך למעלה מעשרים שנה עשה ממש מהפכה, בארץ ישראל ובכל העולם, בקיום ההלכות של כל התורה כולה.

נסי שנגחאי

אנחנו כעת מתקרבים לחודש אלול, שהוא חודש ההכנה לימים הנוראים, בזמן הזה כל

בס"ד ט' מנ"א, לפרשת עקב תשע"ו

"הארץ הטובה"

פי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא וכו' והשקית ברגלך כגן העדן והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה וכו' למטר השמים תשקה מים (דברים יא י-יא)

ופי' רשב"ם: כן שיטת פרשיות הללו, צריכים אתם לשמור מצוות ה', כי הארץ הזאת טובה מכל הארצות לשומרי מצוותיו, ורעה מכל הארצות ללא שומרים, כי וכו' איננה כארץ מצרים שאין צריכים למטר, ובין טובים בין חטאים, בטורח השקאת שדותיהם יש להם לחם, אבל א"י, אם אתם שומרים המצוות עיני ה' אלקיך בה וכו' והיה אם שמוע תשמעו ונתתי מטר, ואם לאו ועצר את השמים ולא יהיה מטר, עכ"ל.

ולכאור' יש לתמוה, א"כ מדוע נקראת א"י ארץ טובה (כמו בברכת המזון ועוד) הרי מצרים טובה תמיד, וא"י לא כך. והנראה ביאור הדברים, שלענין צרכי עוה"ז כגון ואספת דגנך וכו' באמת מצרים טובה יותר, אבל לגבי הטוב האמיתי שהוא קירבת אלקים, כמ"ש דוד המלך 'ואני קרבת א' לי טוב', הרי א"י טובה מכל הארצות, שתמיד העינים נשואות לשמים לבקש שתהי' פרנסה, משא"כ במצרים שאין שם הדבר הגורם לקרבת אלקים.

וכך שמעתי מהרה"צ ר' יהודה בן שלום שליט"א בשם דרשות הר"ן שזוהי קללת הנחש ועפר תאכל וכו', שאינו כמו שאר בע"ח ככתוב הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא-ל אכלם.

אשרינו בארץ ישראל שיש כאן גורמי קרבת אלקים.

¹ דברים ו, ז'
² דברים יא, יג

לעילוי נשמת: אבנר בן רפאל, הילדה בת זארה, עובדיה בן גורגיה, ברטין בת רחל, בן ציון בן בנימין, שרה בת מנחם, סימה שמחה בת משה, שמעון בן ר' אברהם, שמואל דני בן נח משה, יהודה בן אליס, יעל בת משה אלפרד בייה ברטה בת בנימין, משה מוריס בן יצחק, דוד בן נסים, נעמי בת רומיה, חי בן יעקב בובה מימון, נסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר ז"ל

האבנים כדי ללכת למקום שצריך לשפוך שם את האבנים, אז ראו שהיהודי מה עושה עם הסל שבידיים? הולך כמה צעדים ושופך אותו לאן שצריך היה להישפך. הערבי מתי שהוא שומע את הצפירה, שופך את הסל עם האבנים בחזרה לערמה, למקום שהמשאית הורידה אותם, כי הוא לא חייב לעבוד בשביל בעה"ב, חבל לו ללכת עשרה צעדים לשפוך לכאן אז הוא מחזיר אותו לשם, בזה רואים את ההבדל בין ישראל לעמים.

הקב"ה נותן לנו פרנסה כל השנה, ואלה שעוסקים בתורה בעצם עוסקים ברצון השם - לעסוק בתורה. בבין הזמנים אין סדרים קבועים של הישיבה אבל מה כן עושים בבין הזמנים? גם כן עוסקים בתורה. עושים נחת רוח לבעה"ב שלנו - הקב"ה. בפרשת קדושים ידועים הפירושים של רש"י והרמב"ן. הרמב"ן אומר שזו מצוות עשה מיוחדת קדושים תהיו, מה זה להיות קדוש, המסילת ישרים¹ אומר, הקדושה תחילתה עבודה וסופה מתנה. זה בעצם פסוק מפורש, "וְהִתְקַדְּשְׁתָּם וְהִיָּיתִם קְדוֹשִׁים"², והתקדישתם זה ציווי, והייתם קדושים לכאן זה עוד ציווי, אומרים חז"ל שהפשט הוא – 'והתקדישתם' אם אתם מקדשים את עצמכם אז הקב"ה משרה עליכם מציאות נוספת, מעין חלות קדושה, על הגוף שלכם, שנהיה קדוש יותר.

והנה המשגיח ר' אבא גרוסברד זצ"ל מסר שיחה בישיבה בפתח תקוה על פרשת קדושים בדברי הרמב"ן - "קדש עצמך במותר לך", שיש דברים הנראים בעיני בני אדם כהיתר, כגון שיש חיוב ללמוד תורה אך אומר לעצמו - בבין הזמנים אין צורך ללמוד. זה דבר שנעשה כהיתר. ובדברים הנראים בעיני הבריות כהיתר ואדם עובד על זה - בזה זוכה לברכה "והתקדישתם והייתם קדושים".

והנה בזכות הדביקות בתורה זוכים להינצל מכל הסכנות. שאנו בארץ ישראל נמצאים בסכנה גדולה. בכל יום יש יריות, רקטות וכדו'. ואין זה מדרך הטבע שאין הרוגים בזה. והתרגלנו לדרך הטבע של הניסים. אז ודאי שהתגברות האדם על דרך הטבע ועל העצלות, ועל הקושי שבדרך הטבע, ומחזק עצמו בזריות ובדביקות בלימוד התורה, כמו שהאדם מתגבר על הטבע שלו, הקב"ה מכופף ומכוון את הטבע לטובתו ולטובת עמ"י.

וכל זה בונה את היסוד להיקשר עם התורה, ועל ידי זה נזכה לקבלת התורה מתוך שמחה, אמן ואמן.

הוא עובד בשביל משהו ומקבל ממנו פרנסה, האם את הזמן שהוא פטור מעבודה הוא מקדיש חלקו לבעה"ב? ודאי שמה שהוא עושה זה להנאת הגוף שלו, טיולים בארץ, בחו"ל, משחקים, אבל הוא לא חושב על שום דבר לעשות למען הבעה"ב. שבכל אופן כל השנה קיבלת משכורת, אתה נהנה מהאדם הזה.

רגש נכון של הכרת הטוב

אבל הרגש הנכון צריך להיות אחר, כשאדם פועל ועובד בשביל משהו צריכה להיות לו הכרת הטוב, צריך לחשוב שיהיה טוב לבעה"ב שלו. אצל עמ"י קיימת ההרגשה הזו של לעשות לא רק לעצמו. שמעתי מהרב דסלר ש'לא מאסתים ולא געלתים'³ - הקב"ה לא מואס בעמ"י כי בעמ"י יש נקודה פנימית של קדושה שיש רק בו. הרגש של דאגה לשני שנקרא חסד. זו מידה טובה מאוד שקיימת בטבע בעמ"י.

סיפר לי קרוב משפחה לפני שנים רבות כשהגענו לארץ ישראל, ואז האנגלים ראו לנכון להוסיף עוד מסילת רכבת. הייתה רכבת שנוסעת מיפו לירושלים והיו פסי רכבת שנכנסו לתוך ת"א ויפו ואז הממשלה האנגלית מצאה לנכון להוסיף עוד קו מסילת ברזל.

מסילת הברזל שהרכבת נוסעת עליה, צריך שאת הפסים יניחו על קרקע מוצקה ועל אבני חצץ ומודדים את זה שיהיה ישר מאוד. מביאים אבנים קטנות - חצץ כדי לפרוס אותן על הקרקע, ועל זה שמים את הפסים. עבדו שם מאות פועלים יהודים וערבים והביאו משאית מלאה באבנים קטנות (היום יש מנופים אבל אז היו ממלאים סל אבני חצץ עם מעדר ושופכים את זה על השטח שהמסילה תהיה מונחת עליו). והפועלים היו עובדים שעות רבות, ובהפסקת הצהריים עוצרים כדי לאכול. בשעה שתים עשרה וחצי השמיעו מעין צפירה שאז הפועלים מפסיקים את העבודה יושבים לאכול ואז חוזרים.

בין ישראל לעמים

את זה סיפר לי קרוב משפחתי שהיה גר שם כדי להתבונן ולראות את ההבדל שבין ישראל לעמים. כששמעה הצפירה, אם היה בדיוק מתי שהפועל מילא את הסל עם

אחד צריך להתחזק ולהוסיף עוד זמן בלימוד התורה ולהרבות עוד מעשים טובים.

בזמן מלחמת העולם השנייה גלתה ישיבת מיר לשנגחאי שבסין. שם היה חם מאוד והיה נס שבכמה שנים שהיו שם לא מת אף אחד מהבחורים והרבנים של הישיבה. אבל היה קשה ללמוד כל הזמן בבית המדרש מפאת החום הגדול והלחות, אז התפזרו הבחורים והלכו כל אחד ללמוד במקום אחר, או פשוט לנוח מרוב החום.

היה בחור שאעפ"כ כל הזמן למד בבית המדרש, סיפרו שהוא הכין לכבוד שבת שלושים ושם מגבות. קראו לו ר' ראובן פין, בכל פעם היה שם מגבת אחרת על הפנים כדי לנגב את הזיעה.

וכשהגיע ר"ח אלול, קרא המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל לכולם שיבואו לבית המדרש. המשגיח היה איתם שם בסין (אח"כ בארץ היה משגיח בישיבת פוניבז'). וכשהגיעו כל הבחורים לבית המדרש לשיחת מוסר, קוראים לזה שמוע"ס. אמר את הפסוק קול אומר קרא, ואמר מה אקרא⁴ ואז צעק מלה אחת: "אלול!!" וירד מיד מהבמה, זהו! כך נגמרה השיחה וזה הספיק בשביל לגרום לחיזוק גדול אצל כל הבחורים. ראש חודש אלול היום - לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

'ובו תדבק'

[לבין הזמנים]

שיחה שנאמרה לחניכי פוניבז', ירושלים, ניסן תשע"ד

אשריכם ישראל, בחורי הישיבות שכל השנה לומדים בישיבה. יש זמן בשנה שאין בו את הסדרים של הישיבה והמסגרת הישיבתית. ודוקא מכאן נראה את ההבדל בין אלה שעוסקים כל אחד בעבודתו לצורך פרנסתו - לצורך עוה"ז לבין בני התורה. כשיש לו, לאדם העובד לפרנסתו ועוסק בענייני העוה"ז זמן, חופש שנתי, האם הוא חושב לשרת במשהו את בעל הבית שלו?

¹ מסילת ישרים פכ"ו
² ויקרא יא, מד

³ ויקרא כו, מד

⁴ ישעיה מ',

זקניך ויאמרו לך

גליון מס' 12

ישמח לב מבקשי ה', לכל החפץ להתחמם לאורם של רבותינו שליט"א, גליון נושא, גלות הדעת,

אדם שיש בו דעת, כי כיון שיש בו דעת הוא זוכר כל הזמן את מטרת בואו לעולם, וכך הוא זוכה לכיון את נתיב חייו בדרך הזו, מבחינתו את התועלת הזו שנצרך לה ביהמ"ק הוא מצליח להשיג בכוח הדעת, ולכן נחשב כאילו נבנה ביהמ"ק בימיו.

דוגמא נוספת לגלות הדעת, צניעות, כמה צריך להסביר לנשים את חשיבת הנושא, כמה צריך לעורר בענין הצניעות, והנסיון כל כך גדול, הרחוב שלנו לא נראה במיטבו, ומדוע כי שוכחים את המטרה, האוירה מושכת וברחוב לא נושמים אוירה של צניעות, אבל זה המטרה לחיות חיי צניעות, כמו שקיבלנו מרבותינו כי כמו שאצל האיש נבנה השיעור קומה שלו בלימוד התורה, כך אצל אשה נבנה האישיות במידת הצניעות, זאת ועוד כי כל אשה יודעת כי כדי לזכות לבנים תלמידי חכמים צניעות זה הערובה לכך ובכל זאת הנסיון עדיין בתקפו, ומדוע, כי יש גלות הדעת, נאבד המבט הנכון, וברחוב נושמים אוירה אחרת.

חז"ל לימדונו כי מיתת צדיקים שקולה כשריפת בית אלוקינו, כונת הדבר כי המצאות של צדיק אמת שחי באוירה של קדושה, אינו מסיח את דעתו לרגע אחד מהמטרה שלשמה הוא בא לעולם, זוכר הוא כי הוא שליח נאמן לבורא, לקדשו לרוממו לעבדו בכל ליבו ונפשו, כל הרואה אותו בעבודתו מתעורר לזכור מהי מטרת חייו, ולמה צריך שישים מגמתו ומחשבתו, זה מרומם את כל הדור כולו, וכאשר הצדיק מסתלק ח"ו אין מי שיזכיר לכולם את האמיתות הזו, ולכן זה שקול כשריפת ביהמ"ק. זכינו אנו והקב"ה שתל בתוכנו שמש מאירה, שריד לדור דעה, מורנו ורבנו הגראי"ל שליט"א, שעוד ינק יראת שמים מחכמי הדור שלפני פנינו, הוא גדל בצילו של ר' שמחה זליג, הוא שהה בקרבת מרן הגרי"ז עוד בבריסק, הוא קיבל את דרכי ההנהגה בארץ ישראל מהחזו"א, וינק מחכמת כל גדולי הדור שלפנינו, וזכינו והוא משמש עבור כולנו דמות של חסיד קמאי, נזהר מכל נדנוד חטא, מתרחק מכל הנאות העולם הזה, שומר ומקדש את עיניו בכל מיני קדושה, מחשב חשבוננו של עולם בכל רגעיו, דבוק באהבת הבורא, מוטל עלינו החובה ללמוד מדרכיו, שמעת על יהודי שכאשר נופל למשכב הוא לא לוקח תרופה, כי הוא אומר אם הקב"ה עשה אותי חולה לא המטרה כדי שאקח אקמול, אתה מבין מחשבות של יהודי, רבינו שליט"א נזהר עד קצה היכולת לא להנות מעולם הזה, אתה מכיר יהודי שהעיד על עצמו שכבר עשרות שנים לא אכל עוגה, יהודי שעשרות שנים לא הרים עינים לראות חוץ לד' אמותיו, והוא שמור בעיניו בטהרה

למדנו מחז"ל כי אדם שיש בו דעת דומה כמי שנבנה ביהמ"ק בימיו, פירשו רבותינו נ"ע כוונת הדבר, כי בכלל החסרון העצום בחורבן ביהמ"ק מונח גם כי ביהמ"ק היה מקום שבו היה קדושה נוראה, והאוירה בו היתה אוירה מרוממת, אוירה של קדושה וטהרה וכל יהודי שבא בשערי ביהמ"ק היה נדבק בקדושה זו, וזה היה משפיע עליו לכל השנה, כאשר הלכת ברחוב בירושלים היית רואה נביאים קדושים דבוקים במחשבתם בבורא ללא הרף, כמו שכתב הרמב"ם שהיתה נפשם דבוקה במושכלות, כי סגולת המקום שהוא קדוש וכל אשר חפצה נפשו בקדושה היה בא לשאוב קדושה מהמקום, ולא רק הנביאים אלא כל מי שרצה ללכת בדרכיהם היה בא לירושלים, כי שם היה מקור הקדושה, כאשר היית הולך ברחוב יכולת לפגוש נזיר קדוש טהור בכל מיני טהרה חי בתוך טהור עליון, כי ירושלים עיה"ק היה מקור הטהרה, כולם נזהרו שם ביותר מטומאה, בכל העיר היו נאכלים בשר קדשים בטהרה, כל יהודי שבער בו אהבת ה' היה בא לירושלים לביהמ"ק להביא קרבן, סביבות ביהמ"ק היו נראים דרך קבע חכמי הסנהדרין, חכמי התורה ששרתה עליהם רוח הקודש והיו כולם קדושים כמלאכים, לכן כל יהודי שבא לירושלים לא יכל להשאיר אדיש, האוירה היתה סוחפת ומרוממת, כל יהודי נשם את הקדושה, כל יהודי הבין וחי כי עבודת ה' זה תכלית החיים, אין תכלית טובה מזו, לא רכוש ולא מעמד, לא נכסים ולא הנאות, רק דבקות בה', זה היה המטרה, כך חיו יהודים פעם, ובאוירה כזו עברו לעולם שכולו טוב מתוך קדושה ורוממות.

ובפרט בג' רגלים כשעלו כל ישראל לראות את פני ה', תתאר לך את הריקוד שהיה בשמחת בית השואבה, כמה אהבת ה' נשפך שם, שמחה בדבקות בבורא, שמחה בזכות לעשות את רצון ה', פני הכל נהרו מהזכות להיות עבדי ה', ולקיים מצוותיו בשלמות.

עצם הדבר שבביהמ"ק היה מקום השראת השכינה, גרם כי ביהמ"ק היה מקום שהשפיע קדושה לכל הבאים בשעריו, וכולם היו דבוקים באהבת הבורא וביראתו. ומעת נחרב הבית ירדנו בבית אחת מכל המעלות העצומות שהיה לנו, והלכנו הלך וחסור, והקשה מכל היא גלות הדעת, וחורבן השכל, כי נוצר מצב שבו האדם איבד את המבט הנכון על החיים, ותחת לזכור כי בא לעולם לעבוד את ה', הוא סבור שבא לעולם למטרות אחרות, זה יאמר להרויח הרבה כסף, זה יאמר להנות מהחיים, וזה יאמר לחיות חיי נוחות, אבל הכלל והעיקר כי לצערנו אצל רוב בני האדם נשכח הכיוון, וזה מעלת

נוראה, זה דמות מחייבת, אתה מכיר אדם שמטיב עם דורשי רעתו בלא להסס לרגע, ולא עוד אלא שיש אנשים שהם דורשי רעתו והם מרגישים כל כך טוב לגשת אליו לבקש ממנו טובות בלא להתבייש.

הט אוזנך יהודי יקר לשמוע השתפכות הנפש של רבינו שליט"א, וכה אמר אי זה פחד פחדים, כל רגע ורגע יש לאדם אפשרות להרויח נצח או ח"ו להפסיד נצח, כי כל דקה שניצלת אותה ללימוד תורה הפכת אותה לנצח, וכל דקה שלא למדת השחתת את הדקה הזו לנצח, אי זה חשבון מפחיד לעורר את האדם לנצל את הזמן, מה תאמר לי אני לא בדרגות האלה, אבל לפחות תשמע מה הערך של הזמן, תראה איך יהודי אמיתי חי, אולי משהו ידבק בך מהאווירה.

בהזדמנות נוספת עורר רבינו כי כמה חבל שהאדם כאשר הוא נמצא כאן בעולם הזה אינו יודע מהו ערך של רגע, כמה אפשר לזכות כל רגע, רבינו תדיר מזכיר את החשבון שעשה הח"ח זיע"א כי בדקה אפשר לומר מאתיים מילים, והגאון מוילנא אומר כי כל מילה זה מצווה בפני עצמה זה פחד זה נורא.

כמה רבינו מעורר על בין אדם לחבירו, כמה הוא צועק תדיר כי מלוותר לשני לא מפסידים כלום, רק מרויחים, רבינו לא מפסיק לומר ללא הרף לוותר ולוותר, רק לוותר, לשתוק, לספוג, להבליג, זה הדרך להגיע לשלמות בחיים והרי זה שאיפת כל יהודי.

רבתי הרחוב מאוד קשה, ומשפיע, האווירה מקררת כל דבר שבקדושה, העבודה זרה של דורנו היא הנהנתנות, כולם רק רוצים ורוצים אחר הנאות, כסף, חיי רוחה, הגלות הקשה ביותר כי בתוך הרחוב שלנו יש רוחות רעות ומבלבלות, וכל אדם צריך להיות חזק ותקיף בדעתו להזכיר לעצמו חזק את המטרה לשמה הוא בא לעולם הזה, ולא לשכוח.

שמעתי פעם מהרב פינקוס זצ"ל בדרשה לשמחת חתן וכלה משל נפלא שנכון גם על המצב של הדור, וכה היו דבריו כאשר יהודי מתחתן צריך לזכור כי המטרה למה הוא מתחתן כדי ליצור עוד מקום להשראת השכינה, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, זה המטרה היחידה, אמנם האדם הוא מוגבל, ופעמים שהוא ימעד ולא ינהג לפי המטרה הזו, זה חבל, אבל העיקר שהוא זוכר כי זה המטרה, אבל אם יום אחד הוא ישכח, והוא יחשוב כי המטרה היא לדבר אחר שיהיה לו נחמד, והוא לא יהיה לבד, הוא כרת לעצמו את הענף עליו הוא יושב, כי הוא בכלל לא בכיוון של המטרה, והמשל לאדם שיש לו חנות מכולת, ויהי היום והוא עשה מבצע וחילק לכל הבא לחנות קופסת קפה חינם, המבצע הזה גרם לו לגרעון כספי גדול והוא היה במצב כספי קשה, מחמת ההכרח הוא הביא יועץ כדי ליעץ לו איך להוציא את העסק מהבוץ, והנה כאשר נשאל מדוע חילקת מתנה לכל נכנס אם יאמר כי היה סבור שככה ימשוך לקוחות וכך הוא יגדיל לעצמו את ההכנסות, זה בסדר גמור אמנם היה כאן טעות בחישוב אבל העיקרון בסדר, כל אדם עלול לטעות זה טבעי ונורמלי, אבל אם יאמר שכחתי שיש לי חנות וחשבתי שאני מפעל חסד, התשובה שיקבל כי הוא חייב מיד לסגור את החנות, כי אם עלול אתה לשכוח את כל המטרה, אם כן אתה לא בכלל לא מתאים לנהל חנות, אתה אולי יכול לפתוח מפעל חסד, אבל לא לנהל חנות.

הדברים נכונים לכל המצב של יהודי בחיים, לעולם אתה צריך לזכור את המטרה לשמה הגעת לעולם, אם אתה עלול לשכוח לגמרי את המטרה אתה פשוט בסכנה עצומה, כי במקום ללכת לכיוון שאתה צריך אתה מתרחק לכיוון השני, אתה ממש מזיק לעצמך.

האמת כי ההשפעה של השאינם שומרי תורה ומצוות היא בעוכרנו, זה משפיע זה סוחף, לצערנו כמה שאתה מתקרב יותר אתה יותר בסיכון, זה משפיע זה מבלבל לך את הראש, כמה חבל על החורבן שנקרא מקומות עבודה מעורבים, המצב הזה שאתה חי ושומע באופן קבוע אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות זה משפיע זה מושך, כעת נדפס מאמר מרבינו שליט"א שבו רבינו שליט"א מעורר על המצב הזה בו האדם מתנתק מהחיבור לתורה ואז הוא מאבד לגמרי כל קשר לרוחניות, ורבינו שם מעורר כי כל אחד חייב להיות קשור ושייך למקום תורה, לשיעור של תורה זה האחיזה שלו בעץ החיים, בהדגשה, לא מספיק לגור בין אנשים שומרי תורה ומצוות זה עצמו דבר נפלא, אבל זה עדיין לא מספיק צריך קשר לתורה, זה דבר שיש לו קיום.

ולבחורי הישיבות היקרים מאוד, רבינו מעורר כי גם בבין הזמנים לא הותר עוון ביטול תורה, יש רק מקום לנוח יותר כדי לאגור כוח כדי להתחזק ע"מ להמשיך בעליה, אבל לא הותר ביטול תורה כלל, יש חובה לנצל כל רגע לתורה, לאנשי הרחוב אולי קשה לשמוע דברים כדרבנות כאלה, אבל בני הישיבות אונם כרויה ונפשם משתוקקת לשמוע אמת, אז הנה האמת לפניכם, כה אמר רבינו לא מצאתי כתוב בשום ספר ברמב"ם או בשו"ע כי יש איזה קולא בענין מצוות תלמוד תורה בבין הזמנים, צריך לנצל כל רגע ללימוד התורה הקדושה. הנני להעתיק מכתב שכתב מרן שליט"א, מתוך הענין נראה כי בישיבה שכרו לנקות שפחות גויות שעולות בזול מאוד.

וז"ל, לכבוד הנהלת הישיבה שליט"א, אבקש מכבודכם דבר שנוגע לצפור נפשם של התלמידים היקרים בישיבתכם, הלא הנכריות פרוצות מאוד ומספיק ראה אחת של פריצות עושה פגם גדול בהתפתחות הרוחנית של הבחור, וזה עושה כתם גדול כמעט בלתי נמחק כל החיים.

ואם אי אפשר להשיג אחרים בזול יקח אפילו אחרים במחיר יוקר מאד, ראו מש"כ באגרת הגר"א, שלא תלך לקנות שום דבר רק ע"י שליח, ואע"פ שזה מעלה הרבה אפילו פעמיים ושלש היד ה' תקצר. והמשתדלים שלא יאונה כל און אין לשער זכותם בזה ובבא, עכ"ל,

בחור יקר תראה עד היכן הדברים מגיעים ראה אחת כמה רב כוחה, כדאי לך להתאמץ קצת ולא להפסיד לנצח, כבר מפורסם בכל היכלי התורה על כמה מגדולי מרביצי התורה בדורנו, שזכו להרבצת תורה באופן מיוחד, והם מופלגים מאוד בשמירת העינים, ומפורסם מאחד מהם שאמר כי הכל בא לו בזכות ששמר על עיניו, שהיה נוהג להשתמש בדמי כיס שקיבל מאביו לנסוע רק במוניות ולא באוטובוס, הנה בעיניך תראה כי שמירת העיניים גדול ועצום כוחה לזכות לחלק גדול בתורה, ויקוים בנו הכתוב גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

לתרומות, תגובות והערות

ניתן לשלוח במייל: zkenecha@gmail.com

מערכת "מים חיים"

בס"ד

הלכות במקום נופש

ממורינו כגאון רבי יחזקאל אריה כלוי דינר שליט"א
רצ ציכ"נ "דצרי שיר" ואזור מרכז צ"צ

(מנחם אב תשע"ו)

לע"נ אחיו
הר"ר שלמה בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל
נלב"ע ט"ו אב תשנ"ד

לע"נ מוח הסטייפלער בעל ה"קהילות יעקב"
רבי יעקב ישראל ב"ר חיים פרץ קניבסקי זצוק"ל
נלב"ע כ"ג אב תשנ"ה

לע"נ אחיו
הר"ר אברהם משה בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל
נלב"ע ט"ו תמוז תשע"ה

מקום נופש בלי בעל קורא

שאלה: אנו נמצאים בנופש, ואין כאן מי שיודע לקרוא את קריאת התורה כהוגן, מה עלינו לעשות.

תשובה:

לכתחילה א' יקרא לפניו בחומש מילה במילה מתוך הכתב, והוא יקרא אחריו בתוך הספר תורה, ואם גם לא יודע לקרות אחריו, אז יעשו כמו שכתבנו לעיל במקום שאין ספר תורה.

מהלי קריאת התורה

נמצא פסול באמצע קריאה

שאלה: אם נמצא פסול באמצע הקריאה בספר תורה ויש ס"ת אחר, האם להוציא אחר, והאם חוזרים ומברכים או לא.

תשובה:

לפי מסקנת המשנ"ב (ס' קמ"ג ס"ק כ"ג) הדינים כדלהלן:
א. אם כבר קרא העולה ג' פסוקים, ואפשר להפסיק כאן, יפסיק ויברך מיד לאחריו, ויוציאו ספר תורה אחר כשר, ומשלים הקריאה והמנין העולים בספר תורה שני וממשיך ממקום שפסק בראשון (רמ"א סעיף ד' ומשנ"ב ס"ק כ"ג).
ב. אם קרא רק ב' פסוקים בספר הפסול או שעומד שני פסוקים סמוך לפרשה, א"א להפסיק שם ולברך מיד ברכה אחרונה, לכן יוציאו מיד ס"ת כשר, וגומר קריאתו בספר השני ומברך לאחריה (משנ"ב ס"ק כ"ג).
ג. ואפילו אם מצאו טעות לאחר שקרא שבעה, וכבר בירך באחרונה, אך עדיין לא קרא את כל הסדרה, צריך להוציא אחרת, ויקראו בספר שני בברכה ויוסיפו עליה כשאר שבתות (משנ"ב שם).

ד. אם מצא טעות אחר שכבר קרא כל הסדרה קודם שאמרו קדיש, לא יוציא ס"ת אחר בשביל המפטיר, וסמכין בדיעבד על אותו שקרא אחרון, שעולה גם בשביל מפטיר, ויקראו מיד הפטרה בלי קריאת מפטיר, וזה שעלה אחרון יברך על ההפטרה, והקדיש יאמר לאחר ברכות אחרונות של ההפטרה.

ה. ואם לא נודע הטעות עד לאחר שאמרו קדיש, יקראו למפטיר בספר תורה זו שלש פסוקים בלא ברכה, ולא יאמר קדיש עוד הפעם לאחר ההפטרה (משנ"ב שם).
ו. ואם האחרון עדיין לא ירד, טוב שהוא יהיה הקורא למפטיר בלא ברכה, מלקרוא לאיש אחר (שערי אפרים שער ו' סעיף ס"ד).
ז. וכל זה לענין מפטיר של שבת אבל במפטיר של יו"ט או ארבע פרשיות שקריאתה בספר שני הוא מחובת היום, ונמצא בו טעות, יש להוציא ספר אחר ולקרוא בו כאילו היה סדרה של שבת (משנ"ב ס"ק כ"ג).

מקום נופש - וס"ת פסול

במקום נופש ונודע באמצע קריאה שהוא ספר פסול

שאלה: אנו נמצאים בנופש, ויש שם ספר תורה א' ונמצא פסול באמצע הקריאה, מה עלינו לעשות [אין לנו עוד ס"ת שאפשר לקרות בו].

תשובה:

א. אם מצא פסול באמצע הקריאה, ישלים עם העולה הזה את הפרשה שלו, ולא יברך ברכה אחרונה, רק יעמוד שם, והגבאי או הבעל קורא יקרא לעולים אחרים עד תשלום שבעה עולים, ולא יברכו כלל, רק הבעל קורא יקרא לכל אחד פרשה שלו עד גמר הסדרה.

וזה העולה שנמצא הטעות בקריאה שלו העומד שם, לא יסיח דעתו ויקרא בלחש עמהם, ובגמר הסדרה יברך הוא ברכה אחרונה, והוא יאמר ג"כ ההפטרה וברכותיה.

(משנ"ב ס' קמ"ג ס"ק כ"ט בשם דגול מרכבה ושערי אפרים).

ב. ואם הטעות נמצא בשלישי או בשאר העולים אחר סיום קריאתו שבירכו ברכה אחרונה, יקרא הקורא שאר הפרשיות עד גמר הסדרה בלא ברכה (משנ"ב שם).

ויכול הקורא להמשיך לקרוא לפני עולה זה או לפני שאר אנשים כיון שכבר סילק בברכה אחרונה, ויש סוברים שעדיף לגמור לקרוא את כל הפרשה לפני העולה הזה שעלה לפני שנמצא הטעות (שעה"צ שם ס"ק מ"ט).

מקום נופש - ואין ספר תורה

שאלה: נמצאים במקום נופש, ונתברר שאין ס"ת כלל במקום זה, מה עלינו לעשות לענין קריאת התורה והפטרה.

תשובה:

בישוב שאין להם ספר תורה [ויש שם מנין עשרה], נכון לקרות בחומשים בלא ברכה, שלא תשתכח תורת הקריאה, ויעלו שבעה עולים שיעמדו ליד הבעל קורא, אבל לא יקרא העולים בשם כמו שנוהגים בספר תורה.

(משנ"ב ס' קמ"ג ס"ק ט').

ובנוגע לקריאת ההפטרה, יש סוברים שאפשר לקרות ההפטרה עם ברכותיה, כיון שקראו התורה בחומשים (ביאור הלכה ס' רפ"ד סעיף א' ד"ה אסור לקרות),

ויש סוברים שקריאה בחומשים אינה קריאה כלל, ואין להפטיר לאחריה בברכה (חידושי רעק"א שם).

ז. כשמוציא ס"ת שני, אם אפשר לקרות שבעה קרואים ממקום שפסקו עד סוף הסדרה, ודאי ראוי ונכון לעשות כן (משנ"ב ס"ק ט"ז).

ח. ואם זה בשני וחמישי [ואין אפשרות לתקן הספר תורה באותו זמן] או בשבת במנחה, אם עדיין לא קרא עשרה פסוקים, חייבים להוציא ס"ת אחר וכנ"ל, אבל אם כבר קרא עשרה פסוקים, וגם היה ג' עולים, יברך מיד ברכה אחרונה אם אפשר לעמוד שם, ולא ימשיך לקרות (עיין שו"ע ס' קל"ז סעיף ג' ומשנ"ב ס"ק ו').

כוונה בשמונה עשרה

בברכה ראשונה

בשעה שנוסעים או שמכינים לנסיעה, עלולים להתפלל בלי כוונה, ואם הוא משער שאפילו ב"אבות" לא יכוון, לא יתפלל כלל עד שתתישב דעתו, כדי שעכ"פ יוכל לכוון ב"אבות" (משנ"ב ס' ק"י ס"ק ג').

אם לא כיוון

מי שלא כיוון בברכת "אבות" ונזכר לפני שאמר את השם של ברכת "מגן אברהם", יחזור ויאמר מ"אלוקי אברהם" (משנ"ב ס"ק ב').

אם נזכר כשהוא עומד בברכת "אתה גיבור" לפני שהזכיר את השם של "מחיה המתים", ימתין עד שהש"ץ יתחיל החזרה, ויקשיב ויכוון לברכת "אבות" מהש"ץ ואח"כ יתחיל מ"ואתה גיבור" וימשיך בתפילתו (ביאור הלכה שם ד"ה והאינא). וכל זה למנהג אשכנז, אבל לפי מנהג הספרדים לא ימתין עד חזרת הש"ץ, מכיוון שהוא הפסק גדול.

כוונה לאחר הברכה

ולדעת מרן החזון איש זצ"ל, מיד אחר ברכת "מגן אברהם", יכוון במחשבתו פירוש המילים של ברכה הראשונה, וזה נחשב כאילו היה לו כוונה בשעת הברכה. והוסיף הגר"ח קניבסקי שליט"א שזהו שייך דוקא אם עדיין לא התחיל "אתה גיבור", דאז נחשב עדיין שהוא עומד בברכה ראשונה.

צדקה בשעת תפילה

שאלה: באמצע התפילה מגיעים אנשים לבקש כסף לצדקה, האם חייבים לתת להם או לא?

תשובה:

מכיוון שהמתפלל הוא באמצע התפילה הרי קי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה, ואינו חייב לעשות מצוה אחרת, אולם כל זה אם לא יכול לקיים שניהם ביחד, והיינו שעשיית מצוה השני מפריע לו במצוה הראשונה. ולפי"ז, אם הכסף מוכן לו, באופן שאם יתן הצדקה לא יפריע כוונתו כלל, חייב ליתן צדקה, אבל אם זה יפריע כוונתו באמצע התפילה, לא יתן צדקה (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

הלכות ימים ונהרות

ברכה על הים

כשרואים את ים התיכון נוהגים לברך עליו ברכת "עושה מעשה בראשית" כמו שאר ימים (משנ"ב ס' רכ"ח ס"ק ב') וכדי

לצאת ידי חובה אחרונים שסברו שים הגדול הוא ים אוקיאנוס.

ראיית הים פעם שניה

ברכה זו מברכים רק אם לא ראה את הים במשך שלושים יום (משנ"ב שם).

שכח לברך

ראה הים ושכח לברך, כשרואהו למחר פעם שניה אינו מברך עליו (ביאור הלכה ס' רי"ח סעיף ו'), לענין ברכת מקום שעשה לי נס ומשום שאין זה כבר חידוש אצלו, וה"ה בזה), וכן הורה בעל שבט הלוי זצ"ל.

אולם, אם נוסע לים וראה את הים בדרך, ושוב נתכסה ממנו מחמת בתים או הרים וכד', ולאחר כמה דקות שוב נתגלה, אמר לי בעל שבט הלוי זצ"ל שזה נחשב לראייה אחת, מאחר שזהו בדרך נסיעתו לים.

ראיית הים מהמטוס

אם רואים הים מרחוק ונראה רק כמו ענן כחול בסוף הרקיע, וכעין שרואים הים מלמעלה בשיבת פוניבז', אמר לי בעל שבט הלוי זצ"ל, דבזה לא נחשב ראייה לברך עליו, דרך כשמרגישים נפלאות הבורא של הים ורואים ברור הריבוי מים, אז שייך לברך עליו (ע"ע משנ"ב ס' תקס"א ס"ק ז').

ראיית נהר

כשרואים נהר סואץ, לא מברכים עליו, מאחר שנעשה ע"י בני אדם (שעה"צ ס' רכ"ח ס"ק ט').

צילום שקיעת החמה

אין לצלם את החמה (שמש) לפני שקיעתה, דהוי כמו שמצייר צורת החמה ואור, ורק לאחר שהתחילה שקיעתה, שאין כאן צורה שלמה, מותר (כן הורה הגר"נ קרליץ שליט"א ע"פ שו"ע יו"ד ס' קמ"א, וע' שו"ת שבט הלוי ח"ו סימן קל"ד ס"ק ו').

כיסוי ראש ליד הים

לא ילך ארבע אמות בלי כיסוי ראש (שו"ע ס' ג' סעיף ו') וכ"ש שאסור לברך או ללמוד בגילוי ראש (משנ"ב שם). וכתב בתרומת הדשן (סי' ז') שהכובעים הקלועים מקש ויש בהם נקבים, נחשבים ככיסוי לענין תפילה. וע"ע שו"ת חתם סופר (חלק ו' תש"ב) שמוסיף בזה שאפילו הנקבים מרובים מהעומד מותר.

כשהולכים למרחץ (או לים) אפילו מידת חסידות אין כאן לכסות הראש, ומ"מ יש מדקדקים לכסות ראשם במטפחת, וכן היה נוהג המהרש"ל (שערי תשובה ס' ב' אות ג') וכתב הברכי יוסף שזהו חומרא יתירה הרבה (שם).

לברך ברכה כשלבוש רק בגד ים

הלבוש בגד ים בלבד, ומחגורה ולמעלה אין עליו שום בגד, אפילו אם הוא לבוש כיפה לכתחילה לא יברך שום ברכה (באור הלכה ס' צ"א א"א ד"ה יצא). ובשעת הדחק התירו לומר כך קריאת שמע כדי שלא יעבור זמן קריאת שמע. אבל להתפלל תפילת שמונה עשרה, אסור באופן זה אפילו בשעת הדחק (שו"ע ס' ע"ד ס"ו).

נטילת ידים ליד הים

היוצא מן הים ורוצה לאכול פת, והרי ידיו הן טהורות מטבילה בתוך הים, בכל זאת מאחר דלא כיוון בתוך הים לשם נטילת ידיו, ויש סוברים שלא מועיל בכה"ג, מן הנכון שיטמא ידיו כגון שיגע בנעליים או בחבירו שעדיין לא נטל, ובזה יתחייב בנטילה לכו"ע (ביאור הלכה ס' קנ"ט ס' י"ג).

מי שנמצא בחוף הים ורוצה לאכול פת, אינו יכול ליקח מי הים בתוך כוס ולשפוך על ידיו, דמאחר שאינם ראויים לשתייה, פסולים לנטילה אפילו בדיעבד, ורק כשרים לטבילת ידים (ע' שו"ע ס' ק"ס סעיף ט').

כשטובלים ידים בתוך הים, לדעת המשנ"ב (סו"ס קנ"ט) יברך "על טבילת ידים", ולדעת החזון איש (סו"ס כ"ג) יברך "על נטילת ידים".

בחוף הים, כשנוטלים ידים לאכול פת, צריך לזהר שלא לגעת בגוף בזמן האכילה, ומי שנגע במקומות המכוסים – אע"פ שעכשיו הם מגולים, צריך ליטול ידיו מכלי, אבל לא יברך (משנ"ב ס' קס"ד ס' ק"ג).

ברכת "הגומל" על שחיה בים

שאלה: השוחה בים והתרחק מהחוף אל תוך הים, האם חייב לברך "הגומל" כדין יורדי הים, כמבואר בשו"ע (ס' רי"ט), או לא?

תשובה:

כשמנו חז"ל את יורדי הים בין המחוייבים לברך "הגומל", כוונתם היתה למי שנכנס לתוך הים ממש, אבל מי ששחה בקרבת החוף, אפילו שהתרחק קצת, נחשב עדיין כמי שהוא על שפת הים, ואינו מברך "הגומל".

אולם, אם אירע ח"ו איזהו מקרה של הסתככות ל"ע, בודאי שצריך לברך "הגומל", (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

האם שחיה בים נחשבת כיציאה לחו"ל

כעין שאלה זו, שאלו את מרן החזון איש זצוק"ל: מאחר שמקפידים שלא לצאת מארץ ישראל כלל, האם מותר לשחות בים, לפי אותם ראשונים הסוברים שגבול מערב של ארץ ישראל הוא הים התיכון? האם נחשבת שחיה זו כיציאה לחו"ל?

והורה מרן זצ"ל, שמסתבר שאין השוחה בים נחשב ליוצא לחו"ל, וכל עוד שהשחיה היא בקרבת החוף, עדיין נחשב קשור לארץ ישראל (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

נוסע מתחת לים

מי שנוסע במנהרה מתחת לים, וכעין שיש ממדינת אנגליה למדינת צרפת, אין זה נחשב כיורדי הים, ולא יברך ברכת "הגומל" (שו"ת שבט הלוי).

לפני הנסיעה

עליה לתורה

נהוג שמי שיוצא לדרך יעלה לתורה (ביאור הלכה ס' קל"ו ד"ה שבת וי"ט). עליה זו היא מנהג, ואינו דוחה שום חיוב אחר (שם). ואין הבדל אם הוא יוצא לדבר מצוה או יוצא לדבר רשות. והיינו בקריאה הסמוכה לנסיעתו, כגון יום שני או חמישי לפני יציאתו.

צדקה

אנשי מעשה רגילים ליתן צדקה לפני יציאתם לדרך (ע' ספר חסידים אות תתנ"ו). וכן יפריש צדקה כדי ליתנו במקום שרוצה להגיע (כה החיים ס' ק"י ס"ק כ"ז).

דיבור בשבת

יש להזהר לא לתכנן נסיעתו בשבת, בכדי שלא יבוא לדבר דיבורים שאסורים בשבת (ע' שו"ע או"ח ס' ש"ז).

ללוותו

מצות עשה מדבריהם ללוות אורחים (רמב"ם הל' אבל מובא בסמ"ע ס' תכ"ז ס' ק"י א'). [וע"ע ספר עמק ברכה בשם מרן החזון איש זצ"ל, שמנהג העולם שאין מלווים האורח לדרכו, כיון שנוסעים הרבה אנשים ביחד, ה"ל לוויה אחד לשני, ע' שם]. וידוע שכשנכנסו למרן הסטייפלער זצוק"ל ואמרו לו שנוסעים מחר לחו"ל, היה קם מהכסא [בלי כוחות] ומלווה עד הדלת!

מהלכות תפילת הדרך

מה שיעור דרך

אומר תפילת הדרך בשם ומלכות, כשנוסע שיעור דרך של פרסה מחוץ לעיר (שו"ע או"ח ס' ק"י ס"ז) ולכתחילה יאמר אותה בפרסה ראשונה (הפרמ"ג שם), ושיעור פרסה לחומרא הוא כארבעת אלפים ושש מאות מטר. שכן לאומרה בתחילת הנסיעה יכול לאומרה כל זמן שהוא עדיין לא הגיע תוך פרסה הסמוכה לעיר (שו"ע שם).

כמה פעמים ביום

אומרים אותה פעם אחת ביום, אפילו נכנס לתוך העיר באמצע לנות, כל שלא הסיח דעתו להמשיך ולנסוע (שו"ע שם ס"ה). ולפי"ז נהג מונית שאמר תפילת הדרך בבוקר, ושוב חזר לעירו, ואח"כ נסע למקום אחר, אפילו לא ידע מזה בבוקר, אינו צריך לומר תפילת הדרך פעם שניה משום שדעתו כל הזמן לנסוע אם זמינוהו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל). וכן אם נוסע יותר מיום אחד, אם לן בלילה, באושפיזא בדרך קבע, יאמרוהו בבוקר עם ברכה, אבל אם רק נח זמן מה, יאמרוהו בבוקר בלי חתימה (משנ"ב ס' ק"ב).

האם להסמיכה לברכה אחרת

לכתחילה יסמך תפילת הדרך לברכה אחרת (שו"ע ס"ו) כגון שיאכל או ישתה ויברך ברכה אחרונה, או יסמך לברכת אשר יצר (משנ"ב ס' ק"ב ח) או עכ"פ לברכת הריח ויריח מעט (הגה' חת"ס שם) או יסמך אותה לברכה ראשונה שאין אחריה ברכה אחרונה, כגון סוכריה שאין בה כזית, ולאחר "טעימה" כלשהיא, יוצאו מפיו, ויאמר תפילת הדרך. ועכ"פ אם לא יכול להסמיכה, לא יתאחר לאומרה (משנ"ב שם).

אמירתה בלשון רבים

יאמרה בלשון רבים, הגם שהוא נוסע לבד, מכיון שזהו תפילה הקבועה בל' רבים, ושמעתי הטעם כדי שיתפלל על שאר הנוסעים, שאפילו אם אין לו זכות בעצמו לינצל, בכל זאת יהיה לו זכות ביחד עם אחרים. אבל אם מוסיף איזה תפילה לעצמו, אין צריך לאמרה בלשון רבים (שו"ע ס"ד ומשנ"ב שם).

רנ"ג ס"א שכתב שנוהגין להקל כסברא אחרונה). אבל לבני ספרד אסור ליתנו בלי 'בלעך', אלא אם כן האוכל מבושל לגמרי ומצטמק ורע לו (שו"ע שם).
אם אין 'בלעך' כנ"ל, והאוכל אינו מבושל אפילו כשיעור מאכל בן דרוסאי, בשעת הדחק יכול להחליט שלא יאכל את התבשיל שבסיר עד הבוקר, ואז מותר להשאירו על הגז לצורך מחר אפילו בלי 'בלעך', כי באופן כזה אין גזירה שמא יבוא לחתות בגחלים (ביאור הלכה שם ד"ה להשהות).

מצא פח באמצע השבת

הנמצא בבית שאינו שלו, ורוצה להניח את ה'בלעך' על הכיריים לפני השבת, כדי שיהיה מותר לו להחזיר את הסיר על האש בשבת [ובאופן זה שיש לו את כל התנאים המתירים להחזיר קדירה בשבת], ולא ידע היכן הוא מונח ומצאה רק בשבת, מותר ליתן את ה'בלעך' או סיר ריק במקומו על האש בשבת, ואין בזה איסור משום בישול המתכת (שו"ת אגרות משה או"ח חלק א' סי' צ"ג וחלק ד' סימן ע"ר אות כ"ט).
ולדעת מרן החזון איש אסור הניח ה'בלעך' בשבת עצמה משום בישול מתכת (או"ח סי' ל"ז סק"א וסי' נ' סק"ט).

טלטול בשבת

כשנוסעים למקום אחר בחופש, יש לברר אם יש שם עירוב שאפשר לסמוך עליו, ואם אין שם עירוב, אסור לטלטל שום דבר, אפילו המפתח. ויש לו להכין לפני שבת חגורה, וליתן עליו המפתח באופן שהמפתח ישמש לסגור את החגורה או להחזיק את החגורה (משנ"ב ס' ש"א ס"ק מ"ה).
אם עושה עירוב בעצמו, יש לשאול רב או מומחה איך לעשותו, ובפרט אם גרים שם גויים או מומרים לחלל שבת.

נמצא במקום שאין עירוב

הנוסע למקום שאין בו עירוב [או שהוא מחמיר שלא לסמוך על העירוב], אם מתאכסן בדירה בבית משותף, אסור להוציא חפץ מדירתו לחדר המדרגות, אלא אם עשה עירוב חצרות לפני שבת. אבל להעלות או להוריד בחדר מדרגות עצמו מותר.

שכח לפתוח לבן או שקית חלב

מותר לפתוח את הכיסוי המכסה את אריות הלבן מלמעלה, אע"פ שהדובק ע"י הלחמה קלה, כי לא נחשב בזה לעשיית כלי. (כך פסק הגר"נ קרליץ שליט"א. והטעם, שמכיוון שאפשר להפרידו ולהחזירו כמות שהיה קודם לכן, לא נתבטל ממנו שם כלי מעולם).
שכח לעשות פתח בשקית החלב לפני שבת, לא יעשה חור בצד אחד, משום שהדבר נחשב לעשיית כלי. אלא צריך לקרוע קרע לכל אורך השקית ויזהר לקרוע שלא כנגד האותיות.

יין נסך

אם נמצא במקום שיש גם גוים, מאוד יש להיזהר שהעכו"ם לא יגע ביין או יטלטלו, ודין זה נאמר גם במיץ ענבים ויין מפוסטר (ע' מנחת שלמה ס' כ"ה, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל).
אם קשה לשמור מנגיעת עכו"ם, ירתיח היין לפני שבת, בשיעור שיעלה רתיחה, ויתמעט ממידתו ע"י הרתיחה, ועי"ז לא נאסר היין, אפילו אם נגע בו העכו"ם (ע' שו"ע יו"ד ס' קכ"ג וס"ג ובש"ך שם ס"ק ז').

רמקול

כשנוסעים בדרך באוטובוס, ואומרים תפילת הדרך ברמקול, יש להיזהר להוציא המילים בשפתיו, ולא לצאת ע"י שמיעה, מכיון שאינו שומע קול המברך אלא גלי הרמקול.

מסלול הליכה

העושים טיולים בהליכה ברגל יותר משיעור פרסה [4.700 מטר לחזו"א ו-3.850 מטר להגר"ח נאה, ע' שיעורין של תורה ס"ק ל"ג], חייבים בתפילת הדרך מיד כשיוצאים שבעים אמה ממקום הישוב.

שאלות המצוות

מזווה במגורי חופשה

אם שוכרים בית בחו"ל לשלושים יום או יותר חייבים ליתן שם מזווה, ולאחר שיוצא מאחר שזהו רשות עכו"ם מותר להורידה. ובארץ ישראל כששוכר בית אפילו רק לזמן מועט יש חיוב מזווה מיד, ואם אין חשש שהמשכיר יפסיד המזווה אין להורידן כשיוצא (שו"ע יו"ד ס' רפ"ו).

נטילת ידים מברז

שאלה: בימי החופשה, כאשר נוסעים לטייל למקומות רחוקים, קורה לפעמים, כשרוצים לנטול ידים לאכילת פת, שמוצאים ברז מים אך אין שם כלי לנטילה, מה עושים?
תשובה:

הנה, מבואר בשו"ע (סי' קנ"ט ס"ט) שבמקום שיש ברז ואין כלי, הרוצה לנטול ידים יכול לפתוח את הברז ולסגור בכל שפיכה ושפיכה, ופעולה זו נחשבת לכח גברא, כמו כלי. והוסיף המשנה ברורה (ס"ק ס"ד) בשם אחרונים, שצריך לסגור ולפתוח כמה פעמים בכל יד ויד, מכיון שהברז הוא דק ואין די מים בקילוח הראשון לנטול בו ידו כראוי [וקילוח שני לא נחשב לכח גברא], ע' שם.
אולם כל זה נאמר דוקא לענין ברז של חבית (וכמבואר שם בשו"ע), אבל בברזים שלנו אין מועיל פתרון זה, כי הברזים שלנו מחוברים לבית, וכמו"כ ברזים שבגנים הינם מחוברים לקרקע, ואם כן, הגם יש בפתיחתם כח גברא, אין זה מועיל, כי אין עליהם שם כלי כלל, ונטילה זו פסולה אפילו בדיעבד (וכן הורה הגר"נ קרליץ שליט"א).

עלה לגג או לחצרו באמצע האוכל

השותה או אוכל בביתו, משקין או אוכלין שאינן טעונין ברכה אחרונה במקומה [כגון שברכתו "בורא נפשות"], ובאמצע עלה לגג כדי להתאוורר – מכיוון שאין הוא תחת קורת גג אחת נחשב הדבר כאילו יצא לחצר, ולכן אם רוצה להמשיך באכילה או בשתיה הדעת נוטה לחייב לחזור ולברך ברכה ראשונה (בעל שבת הלוי זצ"ל והגר"נ קרליץ שליט"א).

במקום נופש בשבת

אין לו פח לכסות את הגן

מי שהחליף דירה לתקופת החופש, ולפני שבת התברר שאין שם 'בלעך' [פח או נחושת שמניחים על הכיריים] – אם האוכל מבושל כבר כשיעור מאכל בן דרוסאי [י"א שהוא כשליש בישול וי"א שהוא כחצי בישול], מותר ליתנו ע"ג הכיריים אפילו ללא ה'בלעך'. לפי מנהג בני אשכנז (רמ"א ס' ה').

ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים". עקב גליון מס' 77

בס"ד

משברים כלכליים ופתרונם

וְגַם אֶת הַצָּרָה יִשְׁלַח ה' אֱלֹקֶיךָ בָּם עַד אֲבֹד הַנְּשָׂאִים וְהַנְּסָתִים מִפְּנֵיךָ (ז, כ). הצרעה - מין שרץ העוף, שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתן ומסמאה את עיניהם בכל מקום שהיו נסתרים שם (רש"י).

הכנעניים לקו על ידי הצרעה בשני דברים, סירוס ועיוורון. והקשה רבנו (אהבת חסד פתיחה), מדוע נענשו דווקא בדברים אלו. ומתרץ, שידוע שהקב"ה מעניש מידה כנגד מידה, כפי שנרחיב להלן. והנה, אבי אביהם - חם חטא כנגד נח אביו, כמבואר בפרשת נח (בראשית ט, כב) "וירא חם אבי כנען את ערות אביו". ופירש רש"י [בפ"י הראשון], שסרסו. עוד אמרו חז"ל (במדבר רבה פ"כ, ב) על פסוק זה 'נוח לרשעים שיהיו סומין שעניניהם מביאין רעה לעולם', שראיית הרשעים בעלמא מזיקה. ופירש רבנו, שהיה לו לעשות כפי שעשו שני אחיו - שם ויפת, שעמלו בכל כוחם שלא לראות את ערות אביהם, שנאמר (שם פסוק כג) "וילכו אחרנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראו". נמצא, שחם קלקל בב' דברים: בראייתו, ובסירוס אביו. מידה כנגד מידה מדד הקב"ה לזרעו הכנעניים, שנענשו דווקא בסירוס ובעיוורון.

הסיבה שהקב"ה מעניש במידה כנגד מידה, מבוארת בפסוק אחר בפרשתנו (דברים ח, ה): "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך". וביאר רבנו (הח"ח חיו ופעלו ע' תנב), שכשם שבשעה שהאב מעניש ומכה את בנו הוא מסביר לו את סיבת העונש יען כי כזאת וכזאת עשית הנך סופג מכות לבל תוסיף לעשות זאת. במקרה שכן תעשה, תספוג מכות נוספות!". כך הקב"ה מייסרנו, ומסביר לנו את סיבת העונשים. ובזמן שהיו נביאים, היה הנביא בא בשליחות ה' ומזהיר את עם ישראל, שאם ימנעו מהעבירות הקב"ה יענישם. עתה שהנבואה בטלה, רבים הפעמים שהקב"ה מכווין את העונש שיוכר ממנו החטא, בעבור נדע בשל מה מגיעים המכות והיסורים. המתבונן בזה, יבין זאת בנקל.

דוגמא לדבר, אפשר ללמוד מהסברו המעניין של רבנו לימשר הכלכלי העולמי שהיה בזמנו [בשנת תרפ"ט (1929)]. התבוננות בטיבו של משבר כזה, מגדירה אותו ש"אין כסף". אולם נשאלת השאלה, להיכן נעלם הכסף? הלא כשרע במדינה אחת וטוב במדינה אחרת, מובן שמחזור הכספים עבר מהמדינה הראשונה לשניה. אבל כשהמשבר שולט בכל העולם, לא מובן להיכן נעלם הכסף, וכי בלעה אותו האדמה. התשובה לכך: הכסף קיים בעולם בכמות השווה ללפני המשבר, אלא שאנשים איבדו את הביטחון בו. נחסר האימון הבסיסי בין איש לרעהו בכל ענייני ה'משא ומתן'. יסוד החיים הכלכליים מבוסס על האימון בין הסוחרים, שהרי סוחר שיש בידו מאה דולרים יכול לסחור באלף דולרים, בין אם קיבל סחורה בהקפה ובין אם קיבל הלוואה על סכום זה. כשאבד האימון הכלכלי בין איש לרעהו נגרם ה'משבר', שאין הסוחרים יכולים לסחור עוד.

רבנו הבין, שבעונש זה טמון הרמז לעוון שעליו נענשו. בשנים אלו שבין שתי מלחמות העולם, בכל העולם אבדה האמונה בבורא ית', פסקה האמונה ובטל הבטחון בו. העונש הוא מידה כנגד מידה: אם אין לכם חפץ וצורך באמונה ובטחון בא-ל עליון, שוללים מכם גם את האמונה בבני אדם, בין איש לרעהו. וכשבטל האימון ההדדי, קורס כל העולם הפיננסי [הרחבה וביאור לרעיון זה נמצא במאמרו של תלמידו הגר"א וסרמן הי"ד (קו' מאמרים ואגרות ח"א ע' טו)].

אורחות חיים במחיצת רבינו. וכבר דיברו חז"ל בענין ההשגחה ואמרו (חולין ז, ב): 'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה'. וכמו דכתיב בפרשת עקב (דברים ח, יח) "כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", ותיגרם יונתן: 'דיהיב לך עצה למקני נכסין'. ושמעתי בשם גאון אחד שאמר, שצריך האדם להתבונן בעסקיו ויראה השגחת השי"ת עליו, ואפילו אם לא היה מינכר ההשגחה כל כך בסוף העסק, כגון שהביא תבואה לשוק למכור והשער היה אז ביוקר ועל ידי זה הרוויח וכהאי גוונא, יתבונן איך בא העסק הזה מתחילה לידו, דהיינו באיזה אופן נזדמנו לו התבואה או המעות על זה, וכהאי גוונא בכל עסק, ויראה השגחה גלויה.

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

בס"ד

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים" פרשת עקב

והיה עקב תשמעון.

ופשוט עוד דשמירת המשפט היינו לשמור את עצמו בכל כוחו הוא ואשתו מממון חבירו, ג"כ סגולה גדולה ללידת בנים, כמו שאמר הכתוב "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה וגו' לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך".

(שם עולם, פרק ח)

למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך.

נסיונות מרוממים את האדם למדריגה נשגבה. תיבת 'לנסותך' משורש 'נסה'. שניים במשמעה, נסיון ונסיסה ("לנס עמים"), לאמר שבעוד שסיבת ענותך היא נסיון, הרי תכליתה לחמם ע"י היסורים את האדם ולנוססו לנס.

(הח"ח - חיינו ופעלו)

כי כאשר ייסר איש את בנו כן ה' אלוך מייסרך.

שמעתי פעמים שאמר בשם הגר"א מווילנא: אילולי היסורים בזה העולם לא מצאנו ידינו ורגלינו בעולם הבא.

(מכתבי הרב 'חפץ חיים')

ודברת בם - ולא בדברים בטלים.

בזכרוננו כשהיה מוכיחי בימי נעורי על ביטול תורה ושיחות שנהוג בימי הנעורים, וכשהייתי מתנצל לפניו שאין מן הנימוס לדחות ריע ומכיר שניגש אלי בבית המדרש לשיח, תשובתו היתה: האם ראית יום השוק שכל אחד טרוד במסחרו והחנויות מלאות אנשים קונים, אם בא אל החנווני קרוב שלא ראהו כמה זמנים והוא שמח מאוד בפגישתו, האם יאריך אז בדברים אתו בשעה שהקונים עומדים עליו ומחכים! אמנם ידרוש בשלומו ויבקש מחילתו שאי אפשר לו להאריך בדברים אתו בשעה זו, ומבקשהו לבקרהו לעת ערב שהשוק מתרוקן, אז יקבל פניו ויאריך בשיחה אתו. והנמשל מובן.

(דוגמא משיחות אבי)

ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

אמרו חז"ל (תמיד לב, א): 'איזהו חכם, הרואה את הנולד'. דהיינו, שצריך האדם אפילו בעת שהוא תקיף במצבו, להתבונן תמיד בתהפוכות הזמן המצוי מאוד בעונותינו הרבים, ושלא להתנהג בעניני הוצאות ביתו רק בדרך אמצעי, לפי מה שהוא אדם ולפי המקום. ואף אם חננו ה' שהוא עשיר גדול, לא ילבש בגדי רקמה חשובים מאוד, כי נפש הוא חובל, שמביא לאדם לידי גאווה; גם מגרי ביה יצר הרע בנפשו; גם גורם שאחרים שאין ידם משגת, יראו ממנו וירצו לעשות כמעשהו, וסוף שלווים ואינם משלמים, או גוזלים וחומסים.

בנוהג שבעולם, בשעה שהשעה משחקת לו לאדם הוא תולה את הסיבה בעצמו בחכמתו במרצו - כוחי ועוצם ידי, או אפילו בזכויותיו - בצדקתי וביושר לבבי; לעומת זאת, בשעה שהוא נתון בצרה הוא תולה את הקולר בדא ובהא, ובלבד שלא בו בעצמו. ואילו עצת התורה היא בניגוד לכך, בשעה שחלקו בחיים שפר עליו אל יאמר האדם "כוחי ועוצם ידי צדקתי ויושר לבבי". ובשעה שהשבטים נתונים היו בצרה פנו מיד אל הסיבה הראשונה: "מה זאת עשה אלקים לנו". סיבות אחרות לא חיפשו כלל מי הוא האשם, "אבל אשמים אנחנו". מדוע הרהרו דוקא בכיוון שכזה? משום שכך היא האמת, בסבלותיו של אדם אין אשם אחר זולתו הוא. השקפה זו אמיתית היא, הן בנוגע ליחיד והן בנוגע לרבים.

הרמב"ן (סוף פרשת בא) קובע, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים ובין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהן יכריחנו עונשו. הכל בגזירת עליון. יסודו של דבר מבוטא במקרא בשלוש תיבות: "בכל הארץ משפטיו", בכל - ללא שום יוצא מהכלל. מי שאינו מאמין באמיתותו של יסוד היסודות זה, אינו בגדר יהודי.

(הח"ח - חיינו ופעלו)

נפשו גחלים תלהט

גליון 107 עקב תשע"ו

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו זינצרויב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות בטלפון: 0527697944 או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

אנו מביאים בזה את המשך המאמר על ימי בין הזמנים [מתוך עיני ישראל עמ' שס"א]. בתקוה שיתעיל לרומם את הבני תורה בימי בין הזמנים ולהתכונן לקראת ראש השנה הקרב ובא.

כמו כן מובא פרק ב' מהספר נפשו גחלים תלהט על תקופת העקבתא דמשיחא.

בהיות שבימי בין הזמנים אין הדפסת עלונים וניתן לקבל רק במייל, כל המבקש לזכות את הרבים יכול להדפיס את העלון לחלוקה בסביבתו.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

שם) שהתורה נקראת הנהגת שמו הגדול, וכמ"ש כי שם הוי"ה אקרא הבו גודל לאלוקינו, הרי שתורה נקראת שם הוי"ה שהרי בה מדובר בפסוק זה, יעו"ש. פירושם של דברים, שכל התעסקותינו בתורה היא להבהיר ולהוריד לבריאה את שמו הגדול ממש. ואם כי עוצם גילוי זה בעולמינו יתראה רק באחרית הימים (איך שעסק התורה הוריד לכאן את היחוד) אבל מ"מ במהותו קיים כבר עכשיו (הגם שלא מתראה). והיינו שכבר היום, בהופעת התורה ועסוקה תוך עולמינו ע"ז כבר מונח כאן ד"אין עוד מלבדו".

מעתה מבואר שביום ר"ה שהוא יום הופעת מלכותו ית' בעולם (שתמליכוני עליכם) ונתבאר שהמלכות מחייבת שהוא לבדו הוא, א"כ המשפט ביום זה מתייחס ביותר לכבוד התורה, כי היא האופן איך להוריד ענין המלכויות אל הברואים שבה הוא הוראת שמו הגדול, אין עוד מלבדו. (הוי אומר יחידותו והיא מלכותו, והבן.)

ג. הדין על קיום הת"ח

תלמיד חכם. התלמיד חכם הוא לבוש ל"יחידותו", כי בתוך כל חלל הבריאה רק בו יש ציור ליחידותו ית"ש. נבין היטב שהוא הציור היחידי לזה! כי ת"ח הינו אדם שספג את התורה לתוכו ונבלעה בו עד כדי שנקרא "בן תורה" כפשוטו, בן של התורה, כאילו התורה ילדתו (והגיוון שלו הוא

בן תורה בבין הזמנים [מאמר ב']

א. ענין יום הדין דר"ה משפט על יחודיות הקב"ה בעולמו

תמצית המאמר הקודם. כניסת השפעות זרות לעולם הישיבות וביותר באופן ניצול ה"בין הזמנים", יצר מצב של "בין השמשות" חול וקודש מול הסטנדר. נרחיב בזה יותר את הדיבור. כאשר הדבורים יהיו מלבד חיזוק לצורת הבן תורה בימי בין הזמנים, גם הכנה ליום הדין הקרב ובא [עוד פחות מחדשיים].

כתיב (איוב - א, ו) ויהי היום ויתיצבו בני האלקים על הוי"ה ויתיצב גם השטן בתוכם. ואחז"ל ש"היום" זהו ר"ה שהוא יום צער (כל מקום שנאמר ויהי וכו') מחמת שהבריאה עומדת למשפט. ומה שאמר "להתייצב על הוי"ה" פירושו שבמהלכי המשפט בבי"ד של מעלה כשניגשים לדון את הבריאה, אז הדין מתרכז "על הוי"ה", היינו ג' עניינים. והם: כבוד התורה, כבוד תלמידי חכמים, כבוד שמו הגדול ית"ש (למשל כמה מתיירא לפלוט ש"ש מפיו כלאחר יד). והפסק דין הוא בהתאם למסקנא כלפי ג' דברים הללו. ע"כ דברי חז"ל.

נפרש את הדברים. והנה על יום ר"ה אמרו בגמ' (ר"ה) אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם והיינו שביום זה נאחזים בהנהגה הנקראת ברשימת השבחים שאנו מונים ביברך דוד "לך ה' הממלכה. זה מחייב שהתייחסות הבריאה להקב"ה ביום הזה תהיה ביחס כזה שהיא (הבריאה) מכירה ש"אין עוד מלבדו" כפשוטו! שהוא מעל ומעבר לכל עד כדי כך שאין שום סוג אחר כמותו ח"ו יחידות מוחלטת! יחוד ה', זהו ענינו של ר"ה. ענין היחידות שלו מתבטאת בעולמינו בג' דרכים. תורה, ת"ח, וגילוי שמו הגדול [א.ה ולכן נידונים עליהם]. נפרש הדברים.

ב. תורה - אין עוד מלבדו

תורה. התורה מכרזת אפס זולתו ית', וכמ"ש בפר' ואתחנן אתה הראת לדעת (המסקנא של מתן תורה) כי ה' הוא האלקים אין עוד! וכמ"ש בנפח"ח (שער ד', פ"ט - בדברו על רוממותה של תורה

לעשות" גדול מזה, זה לא רק שאצלו היא לא מעשית, אלא שיש כאן ציור של בן תורה שלא שייך בכלל לעולם המעשה של תורה. נרחיב קצת הדיבור בזה לתוספת הבהרה.

ו. סיבת יסוד ולאזין אם הישיבות

הוצע כבר פעם לפני הצבור, וכהמשך לדברינו כאן נחזור על הדברים. ידוע לנו שהמסורה של כל הישיבות בליטא הי' מהגר"ח זצ"ל מולאזין, אבי הישיבות, שיסד סדרי לימוד עפ"י דרכו של הגר"א ז"ל, איך לגשת לסוגיא, איך להבין סוגיא, ואיך לחזור עליה ולהגיע למעשה. זה היה גדרה של הישיבה, מקום שיתלמדו בו איך לגשת לסוגיא. ידוע לנו מהחזו"א זצ"ל, שאמר על הגר"א זצ"ל, שאפשר לומר עליו שהיה חלק ממסורת התורה לדורות, ע"כ. ז"א שזו היתה דרגתו בתורה להעביר את מסורת התורה הנקיה, בטהרתה, לדורות הבאים. א"כ הישיבה שנפתחה ע"י הגר"ח ז"ל אשר היה כולו תחת השפעתו של הגר"א ז"ל הרי היא המשך למסורת התורה לדורות שתהיה בטהרה. והנה עד אז היו בתי מדרשות עם ת"ח שהעבירו התורה וכן היו לומדים אצל רבני הערים והקהילות, וכך נמסרה התורה, וא"כ יש ליתן את דעת מה בער לגר"ח להקים הישיבה בזמן ההוא?

התשובה לכך היא, מחמת שבדורו התנוצצה נטיה חדשה בתוך הציבור לערפל ולטשטש את צביונה הטהור של התורה. שנכנסה רוח של תרבות חדשה שכאילו קיימת אפשרות של תורה עם אורית הרחובות של ברלין ונכנסה רוח זו לתוך הציבור (את"ל השכלה או הסכלה, היינו הך!) וא"כ היה חשש – מכח מצב זה – של טישטוש גמור בצביון הבן תורה, שלפי אותה תאוריה אפשר להשתקע באביי ורבא, ובבת אחת גם ללמוד באוניברסיטה בברלין. גיוון זה אינו ב' דברים, תורה, עם דבר נוסף (מקולקל) אלא יש כאן שיבוש בשורש! משום שאין חבילה כזו שנקראת "אוניברסיטת ברלין עם ישיבת ולאזין". אין דבר כזה! (כלומר שהבעיה לא רק באוניברסיטה אלא גם בתורה, כי הוא טישטוש גמור, הבן!) ולכך מפני אותה רוח תעתועים קם הגר"ח ז"ל ויסד הישיבה (כמושג לדורות!), והיה זה מפני סכנת הטישטוש, שע"י שתהיה אז ישיבה אחת, אז, ברבות הימים בס"ד היא תציל את צורת התורה בטהרתה. [בגליון הבא יובאו הדברים לידי גמר אי"ה].

שאינ לו בעולמו אלא תורה, ורק תורה) וממילא, אם ח"ו ישתנה האופי שנקרא "בן תורה", שיתערבו בו דברים אחרים זרים ורחוקים לגמרי מההווה ד"כ שם ה' אקרא" (כלי לגילוי והשתקפות שמו הגדול ית') אז עלול לצמוח מצב חמור מאוד בדין של ר"ה, כי הפגיעה כאן הרי היא פגיעה בה"אין עוד מלבדו", כי כשלומד ואין לו צורה של בן תורה פירושו של דבר שעדיין חסר בהיחודיות של התורה, וממילא ישנה התייחסות בדין לענין זה באופן מיוחד כי זה עסקו ועניינו של היום וכנ"ל.

ד. כבוד התורה עדיף מלימודה

ובהיותנו עסוקים בענין כבוד ההת"ח יש להוסיף בזה מה שעולה מהסוגיא במגילה דף ג: עיי"ש באריכות ובסיום דבריהם ז"ל "כבוד התורה קאמרת כבוד התורה דיחיד חמיר תלמוד תורה דיחיד קיל. פירושו שעל כבודה של תורה יש קפידא מיוחדת ואף יותר מלימודה עצמה.

הביאור בזה כי כבוד פירושו הערכה, נתינת ערך. וכפי נתינת הכבוד כך היא הערך של הדבר. ואילו זילזול פירושו אי ערך והתייחסות לדבר כזול ופחות וממילא שמאבד את חשיבותו ונדחה החוצה. וכן הוא כבוד התורה שפירושו שהוא בראש הכל והיא במרכז הכל ולא נדחית הצידה וממילא עסק זה של כבוד התורה אף של יחיד חמור!

ה. כבוד התורה בישיבות – העמדת צורת הבן תורה

ולענייננו "כבוד התורה" בישיבות פירושו שכאן - בישיבה - היא ד' אמות להכיר ערכה של תורה, והדבר נוגע למעשה ממש דהנה נפסקה הלכה על לימוד תורה, שצריך שיהא הלימוד על מנת לעשות. ואמרו ע"ז דהלומד שלא ע"מ לעשות טוב לו שנהפכה שלייתו על פניו, ולא בא לעולם, ביאורו שהמקום היחיד (בעולמינו) אשר שם שייך לימוד שלא ע"מ לעשות הוא בשעה שנמצא האדם בתוך שלייתו, במעי אמו, ששם מופקע מעשיה ובחירה, וממילא בלימוד שם אין תנאי זה של לומד ע"מ לעשות. אבל מעת שאדם נולד וחי בעוה"ז אז התורה היחידה היא אך ורק תורת המעשה בדווקא! אין תאוריה!

עלינו לדעת כי דבר זה אינו נוגע רק בעשיית הפעולות וקיום ההלכות הנלמדות בפועל אלא גם ובעיקר להיות ולחיות בציור אשר הוא בתורת עולם המעשה של תורה. וא"כ, ציור של לימוד תורה, ובד בבד עימו גם השפלת התורה (זילזול ואי כבוד לתורה) אין לך "לומד שלא ע"מ

עקבתא דמשיחא [פרקים מתוך הספר "נפשו גחלים תלהט" - פרק ב']

[בפרק הקודם עמדנו על תפקידם של ישראל בתיקון הבריאה. על מהות הרע שפושט ולובש צורה בכל דור ודור והחובה לברר היטב דרכי פעולתו כדי לדעת כיצד להלחם נגדו.]

הוא כח התאווה בחינת הנקבה. ויתבאר לקמן פרק י"א.

בחטא העגל כתב הגר"א ז"ל שהיו שני סוגי עבירות. **פריקת עול מלכות שמים** ובטול תורה. הם גם תלויים בב' כחות הרע הבסיסים הנ"ל.

ב. השרשת כל הדורות באדם הראשון

כבר מפורסם שכל מהלך ההסטוריה הוא לתקן את חטא אדם הראשון. אף שהדברים עמוקים ביותר נשתדל להסביר מה שנוגע לעניננו בשפה פשוטה. כל הדורות שיוולדו במשך ששת אלפי שנות העולם הם כולם חלקים מאותו אדם. זהו דבר פשוט שכן כולם בניו ובני בנים וכו' שלו. אמרו חז"ל הקדושים שאדם הראשון היה מסוף העולם ועד סופו. פירושו שאדם הראשון **כלל בתוכו את כל העולם, היינו את כל הדורות העתידיים**. אך יש כאן עוד ענין עמוק יותר. ישנו סדר מסוים בו יוצאים הדורות בזה אחר זה. מכיון שכולם באו לתקן את חטאו הם צריכים לתקן את כל "קומתו". כי הרע התפשט בכל גופו ממש. ולכן צריך לתקן את הראש ואת הבטן ואת הידיים וכו'. לכן כל דור יוצא לפי סדר איברי האדם הראשון. הדורות הראשונים הם כנגד הראש והאיברים הגבוהים ואלו הדורות האחרונים הם כנגד האיברים הנמוכים.

ממילא נבין שבכל דור מתפרץ הרע כפי **אופי וסגנון** אותו איבר שמקביל לאותו הדור.

כאמור לעיל כל דור מושרש במקום אחר בגוף האדם הראשון. וכפי השורש כך סוג שליטת הרע. דורות ראשונים היו מושרשים באיברים העליונים וממילא הרע שלט שם במידה פחותה. הדור האחרון מושרש בחלק התחתון של גוף אדם הראשון הנקרא **עקב**. ולכן נקראת תקופה זו עקבתא דמשיחא. ומכיון שהעקב הוא איבר מאוד גס ומחוספס שם שליטת הרע היא החזקה ביותר. זו סיבת שליטת הרע בדמות הערב רב **כמעט בלא מיצרים** בדורנו וכפי שחז"ל תיארו זאת במשנה סוף מסכת סוטה. העולם מגיע לשיא של שחיתות ואין מצב גרוע מזה.

ג. שורש התרבות החוצפה בדורנו

נוסיף בזה הארה יסודית להבנת תקופתנו מהגר"א ז"ל.

אחרי שהנחש הכשיל את האדם הראשון נתקלל. **קללת** הנחש היתה "והוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב". כלומר ניתן לנחש כח לנשוך בעקב. מסביר הגר"א שזו גם קללת הנחש, שתהיה לו

א. ב' כחות הרע השרשים

בפרקי דרבי אליעזר למדנו שהיה שותף לנחש בפיתוי שלו. כתוב שם שהס"מ [מלאך הרע] בא **מורכב** על גבי הנחש. יש כאן עומק גדול. חז"ל הקדושים באים ללמד אותנו שהיה כאן שלוב של **שני כחות** היוצרים את שלמות כח הרע בבריאה. נסביר בקצרה מדוע שלמות הרע היא דווקא בשלוב שני כחות, ומה הם שני הכחות.

כדי לאפשר לאדם בחירה הקב"ה מעמיד מולו את הרע לכל סוגיו לפתות ולמשוך אותו לעברו. הרע חייב להיות שקול ממש לאדם כדי שיהיה המאבק ביניהם בשווה. מאחר שהאדם השלם מורכב משני כחות מרכזים לכן גם ברע צריכים להמצא שני כחות מקבילים. שלמותו של האדם היא בהיותו מורכב מכח של זכר ושל נקבה [בהמשך נבאר ההבדל ביניהם]. וכן הוא מפורש בפסוק **זכר ונקבה בראם וקרא שמו אדם**. כלומר האדם השלם הוא דווקא בשלוב כח הנקבה וכח הזכר. ולעומת האדם גם ברע יש שני מיני רע.

הגר"א ז"ל במשלי מאריך מאוד לתאר את שני כחות הרע שבבריאה.

הכח הראשון הוא כח הפיתוי **בדרך של מתיקות**. שמראה לאדם את הנעימות והמתיקות של עולם הזה. וכך מפתה אותו לסור מדרכי חיים לדרכי מיתה. זהו כח התאווה. במשלי נמשל כח זה תמיד לנקבה כי דומה לנקבה המושכת את ליבו של האדם.

הכח השני הוא **כח הכעס**. כח של השחתה כגון גזל ורצח וכד'. זהו אופי של הרע המתאים לזכר הכובש ומתגבר בכח.

על ידי שני כחות אלו נשלמת קומת הרע. ובשני כחות אלו פיתה את חוה. הבנת יסוד זה תועיל לזהות בכל גילויי הרע בכל משך כל ימות עולם שתי בחינות אלו. נתאר אותם בקצרה ובהמשך בעז"ה יורחבו כל אחד במקומו.

ישנן באדם עצמו שתי כחות של יצר הרע. כאמור לעיל תאוות חמריות בחינת נקבה. ובחלק הזכר בנוסף לכעס, הדעות וההשקפות המשובשות הן גם מצד הרע ה"זכר". כי מדובר ברע שכלי.

באומות העולם שהן כללות הרע שבעולם [בשאיפתם להתנגד לישראל] ישנן שתי אומות עיקריות שהן שורש כולן. עשו וישמעאל. עשו הוא בחינת הרע ה"זכר" שכחו בחרב. וישמעאל

מנהיגה], היפך נטית אדם הראשון אחר רצונו. ולכן נבחרו לתפקיד זה.

כל קורותיהם וכל מאורעותיהם היו מכוונים אך ורק לכך. ולכן הם, במה שאירע להם, חקקו את שורשי מסלול תיקון הבריאה. שהרי לא היתה מטרה אחרת לשום תנועה שלהם חוץ מזה. אנחנו, צאצאיהם, נדרשים להשלים את התפקיד. אך זאת יש לדעת, עיקר התיקון הוא המלחמה בכחות הרע בכל צורותיהן. שלא להתפתות ולהמשך אחריהן.

1. שורש התנגדות האומות לישראל

נמשיך להעמיק יותר במה שדובר בעבר [גליון 6] אודות חטא אדם הראשון, ונתמקד כאן בעוד אופן של התפשטות הרע בבריאה אחר החטא. זוהמת הנחש היא שורש הרע שבאדם. ואם נתבונן על כל העולם כאדם אחד גדול [שהרי אדם הראשון היה אב של כולם] שיש בו טוב ורע. הטוב הוא כנסת ישראל והזוהמא של הנחש היא שורש האומות שיתנגדו להשלמת התפקיד של ישראל. ואכן השתלשלות האומות היתה בצורה של ברור פסולת מתוך הזרע הכשר. כשם שהאומה שתביא לגילוי כבודו בעולם היא האומה היוצאת מהחלק הנקי של האבות הקדושים, כך ראשי הרשעה בעולם [שהם צורה נוספת של הנחש הקדמון] הם הפסולת שהיתה בהם ושיצאה מהם. היינו ישמעאל ועשו.

ולכן כל מהלך ההסטוריה הולך וסובב רק סביב המאבק בין יעקב לעשו וישמעאל, הקדושה ולעומתה ההתנגדות מצד האומות. ואף שמאבק זה לובש ופושט צורות, אך ביסודו אין בו חידוש מהותי יותר ממה שאירע לאבות רק שבכל דור הצורה החיצונית של מאבק זה משתנה אך לא בפנימיותו.

הקורא המשכיל כבר מבין אם כן שעיני הבשר רואות רק את הסיבה ומסובב החיצוניים למאורעות הזמן אבל בעומק ישנה רק סוגיא אחת שחוזרת על עצמה. סיבת המלחמות, הפרעות וכו' אינן תלויות כלל בסיבות הנראות לעין אלא שורשן בתכלית הבריאה. מאבק ארוך בין ישראל ובין אומות העולם ובראשן עשו וישמעאל להמליך את רצון ה' בבריאה. על פי כלל זה נוכל להתבונן ביתר עמקות בפרשיות בהן מצינו מאבק ביניהם, כי שם המפה למתרחש בימינו, ועל כך בפרק הבא בעזר ה'.

וצריך להבין מדוע זו קללה לנחש אדרבה מובטחת בזה יכולת השלטון שלו.

לפני שנציע תשובה לשאלה זו נוסיף מה שהגר"א ז"ל מתאר כיצד באה לידי ביטוי הבטחת פריחת שלטון הנחש בדורנו [הנקרא דור העקב]. התעצמות כחם של הרשעים היא הביטוי לשלטון הנחש. התעצמות הרשעים היא התופעה הנקראת חוצפא יסגא, התרחבות החוצפה, שהוא אחד ממאפייני תקופת עקבתא דמשיחא, מקורה מנשיכת הנחש בעקב.

ד. התעצמות הרע היא סיבת כליתו

נמצא שתופעות הרע בדורנו אינן אלא צורה חדשה של התפשטות זוהמת הנחש ולא יותר. אבל יש בדור העקב חידוש שלא היה בדורות הקודמים. וכאן התשובה לשאלה ששאלנו. מדוע פריחת הרשע היא קללתו. התגברות הרע בתקופה זו תהיה סיבת כליתו. בתקופה זו תסתיים ותבוא לקיצה שליטת הרע בעולם לנצח נצחים. זוהי בקצרה הקללה של הנחש. דווקא נתינת הרשות לנחש לנשוך [הבא לידי ביטוי בהתגברות שלטון הרשע] היא קללתו כי היא תביא לכליתו. ויתבאר באריכות לקמן בפרק י"ב בעז"ה.

תפקיד נשגב נמסר לדורנו להיות עומדים בחזית המלחמה האחרונה מול סוג רע זה. ולמרות שהרע מתגבר מאוד ופעמים עלולה להתגנב ללב, חלילה, מחשבת יאוש, נחקק בדעתנו שהובטחנו שאכן נזכה לראות במפלתו המוחלטת. כדברי הכתוב "מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל". היינו שדווקא אחרי כל התגברות הרע מדור לדור, שהרע כבר מוחץ ושובר כמעט כל ניצוץ של טוב, מובטחים אנו שה' ירפא את קומת האדם, ויחזק את הטוב שבו, ויווכח ש"אני אני הוא ואין אלקים עמדי".

במשך יתבאר בעז"ה מהי הדרך שנמסרה לנו לעמוד בנסיון.

ה. מסירת תפקיד תיקון הבריאה לאבות הקדושים

כאמור לעיל העם שנבחר לבצע תיקון חטאו של אדם הראשון הוא עם ישראל. הטעם שזכינו בתפקיד הנורא הנ"ל הוא בזכות האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב אשר רוממו את חייהם למדרגה נשגבה של התבטלות גמורה לרצונו ית' [הוא מה שאמרו שהאבות היו מרכבה לשכינה, כמו שמרכבה אינה נעה אלא כפי פקודת

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת עקב תשע"ז -

א. צדדי הספק

וצדדי הספק, מי נימא דכיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו, אם כן יעשה המצוה ואחר כך ישאל, ומהני השאלה למפרע, וכפיסקא דהשולחן ערוך (יו"ד סי' רכ"ח סעי' י"ח, ומקורו בתשובות הרשב"א ח"ה סי' ס"ח) דמשום שלום בית התירו לעבור על הנדר ורק אחר כך החכם יעקרו.

או דילמא נימא דאסור לקיים המצוה, דניחוש דילמא למרות הכפיה לא ישאל, והרי היאך נכפנו לישאל.

ב. יקיים המצוה על תנאי

יש לומר דנכפנו לעשות המצוה על תנאי, שאם ישאל יהא כוונה למצוה, ואם לא ישאל יהא כוונה הפכית שלא לקיים המצוה. ואם כן אתי שפיר ממה נפשך, דאם ישאל הא הותר הנדר למפרע, ואם לא ישאל, לא עבר על הנדר, דהרי התכוון לא לקיים המצוה.

ג. על מה הקונם

אך הא ביאר הר"ן בנדרים (שם ד"ה אלא) דאין הקונם על קיום המצוה, דהרי מצוות לאו ליהנות ניתנו, אלא על עצם העשיה, ואם כן אם לא ישאל, הרי אף אם מכוון כוונה הפכית לא לקיים המצוה, הרי אכתי עשה מעשה המצוה ועבר על הנדר.

אך לדעת תוספות בראש השנה (כ"ח א' ד"ה המודה) אתי שפיר, דהרי הקונם על הנאת הגוף בשעת המצוה, ואם יכוין שלא למצוה אין הנאת הגוף. [ולכן אין כולל, עיין בתשובות הגר"א תנינא סי' קל"ח]. וגם להר"ן יש לומר דאתי שפיר, דהקונם על העשייה, אך בתנאי שהיא עשיית מצוה. וצריך עיון.

מעלין בקודש ואין מורידין

הנה אמרינן בגמרא מנחות (ל"ד ב') דאם אין לו תפילין של יד, ויש לו שתי תפילין של ראש, שרינן לקחת אחת מהשל ראש ולעשותה של יד. [והיינו שטולה מכסה עור אחד על הד' בתים וכך נראין כבית אחד].

אמנם מבואר בגמרא דהיינו דוקא בחדתא, והיינו כשעדיין לא נקשרו על הראש, שלא קיים בהם מצוות תפילין, אמנם בעתיקתא, והיינו שכבר קיים בהם מצוות תפילין, אין עושין אותה של יד, מפאת מעלין בקודש ואין מורידין, ושל ראש קדושתו חמורה מכיון שרובו של שדי בשל ראש.

נמצא דבעתיקתא, אע"פ שיש לו שני תפילין של ראש, מכל מקום אסור לעשות אחת מהן לשל יד, ובאמת לא יקיים מצוות תפילין של יד.

והקשה בפרי מגדים (סי' מ"ב בא"א סק"א) דנימא דעשה דתפילין של יד ידחה האיסור דאין מורידין. [וצריך לומר דהוה בעידניה, שיתלה את העור כשכבר מונח עליו].

א. וכן לענין מזוזה

כמו כן יהא הנידון לענין הא דאמרינן בגמרא מנחות (ל"ב א') דספר תורה שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, מהו כשאין לו מזוזה רק פרשיות של תפילין, האם שרינן ליה להניחם למזוזה, מפאת דעשה דמזוזה ידחה האיסור דאין מורידין.

ב. מצוה בפסול

וכתב בפרי מגדים ליישב, דיש לומר דדמי למה שכתבו תוספות

צמאון אשר אין מים

המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש (ח' ט"ו)

הנה שנים שהולכים במדבר 'אשר אין מים', ושניהם מוכרחים לשתות מים להחיות את נפשם, ויש רק ביד אחד מהם קיתון של מים, אמרינן בגמרא בבא מציעא (ס"ב א') דרבי עקיבא לימד דהוא ישתה, דאיתא בקרא 'וחי אחיך עמך', חייך קודמים לחיי חבירך.

א. נאבד ממנו הקיתון

אלא יש לדון מהו בנאבד ממנו הקיתון של מים והשני מצאו. ולכאורה ברור דאסור להשני לשתות הימנו, דהרי גוזל את נפשו. אלא יש לדון האם השני מחוייב להחזירו אליו, או דילמא יכול להמתין עד שהשני ימות, ואז ישתה להחיות את עצמו.

ב. האם מחוייב להשקותו

ותליא זה ביש ביד אחד קיתון מים, אבל אינו יכול לשתותו לבד רק אם השני יסקהו, מי אמרינן דמחוייב להשקותו, או דילמא נימא שלא יעשה כן, אלא ימתין שימות ואחר כך ישתה המים בעצמו. [וזה שגול מהירושין מותר לצורך פיקוח נפש].

ולכאורה נראה דמחוייב להשקותו, והכי נמי נימא דמחוייב להחזיר לו הקיתון הנאבד.

ג. בשב ואל תעשה אינו מחוייב

אך טענו כנגד זה, דהנה אמרינן בגמרא פסחים (כ"ה ב') דבשפיכות דמים יהרג ואל יעבור, והיינו דאם נכרי אומר לו להרוג לפלוני, ואי לא אני יהרוג אותך, חייב ליהרג ולא להרוג השני, דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי, דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי.

אך כתבו תוספות בפסחים (שם ד"ה אף) דהיינו דוקא כשהנכרי אומר לו להרוג בידים, אבל אם אומר לו הנכרי הנח לזרוק עצמך על התינוק ואם לא תיהרג, אינו חייב למסור עצמו כדי להציל חבירו, דאדרבה איכא למימר להיפוך, מאי חזית דדם דחבריה סומק טפי דילמא דם עצמו סומק טפי.

ואם כן הכי נמי בנידון דידן, נימא דמכיון דהוה רק שב ואל תעשה, דהרי רק אינו מחזירו או אינו משקהו, אם כן נימא מאי חזית להיפוך, ולא יהא מחוייב להחיותו.

אמנם לענ"ד יש לחלק, דבשלמא התם בתוספות בפסחים, יש שתי הצלות לפנינו, משא"כ בנידון דידן הצלתו בזה שלא יקיים חובתו לחבירו בממונו של חבירו.

קונם שלא יניח תפילין

וְקִשְׁרָתָם אֲתָם לְאוֹת עַל יְדֵכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם (י"א ח')
הנה יש לדון מהו באדם שיש לו רק תפילין אחד, ועשה קונם על התפילין שלא יניחם.

והנה חל הקונם, כדאמרינן במשנה בנדרים (ט"ז א') דחייל קונם לבטל מצוה, כגון האומר קונם תפילין שאני מניח. אבל כופין אותו להשאל על נדרו כדי שיוכל לקיים מצוותו.

אלא יש לעיין מהו אם המצוה עוברת ואין זמן לכפותו להשאל, כגון שנמצא בסוף היום לפני שקיעת החמה, האם יכפוהו לעבור על הנדר ולהניח התפילין, ולמחרת יכפוהו להשאל על נדרו. [כגון שהנדר קיים על התפילין גם למחרת].

במנחות (מ"ט ב') דבכהאי גוונא שעושה המצוה בפסול לא שייך עשה דוחה לא תעשה.

וצריך עיון, דבשלמא התם איירי התוספות לענין עשה דפסח ועשה דאכילת קדשים דדחי לעשה דהשלמה, ומקריבים הקרבן לאחר התמיד, וכתבו דאם נימא דבכהאי גוונא נפסל הקרבן, לא שייך ביה דחיה, משא"כ בנידון דידן אם באמת יעשנה של יד, הרי ייצא בתפילין של יד ולא הוה פסול.

ג. בזיון

היה מקום לומר דמכיון דדינא דמעלין בקודש ולא מורידין, היינו מפאת בזיון, שמצווה לכבדם ולא לבזותם, אם כן נימא דבכהאי גוונא לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה כדי לומר שיוכל לבזותם.

אך הנה אמרינן בגמרא סנהדרין (ק"יג א') דלר' אליעזר עיר הנדחת שיש בה אפילו מזוזה אחת, אינה נעשית עיר הנדחת, דהיכא דאיכא בעיר מזוזה אי אפשר לשרוף המזוזה, דכתיב 'לא תעשון כן לה' אלוהיכם', ואם אי אפשר לשרוף כל שלל העיר, פטור מלשרוף כל העיר.

והקשה הגרע"א (קושיות עצומות סנהדרין ק"יג א') דנימא דעשה דשריפת עיר הנדחת ידחה הלא תעשה דאסור לשרוף מזוזה.

ולחאמור לא קשה, דמכיון דהאיסור לשרוף המזוזה היינו משום דאסור לבזותו, אם כן בכהאי גוונא לא נימא עשה דוחה לא תעשה להחזיר בזיון כתבי הקודש.

אך הא חזינן דהאחרונים לא תירצו כך, אלא תירצו דשריפת מזוזה עובר גם בעשה דא"ל אלוהיך תירא, ואין עשה דשריפת עיר הנדחת דוחה לא תעשה ועשה. וזה לא שייך על קושיית הפרי מגדים.

[עיי' במנחת חינוך (קומץ המנחה מצוה ס"ט, וע"ע במצוה תל"ז ס"ק י"ד), ובחידושי בית מאיר (אסיפת זקנים ד"ה שוב), ובתורת חסד (או"ח ס"י ד'), ובחזון נחום (ס"י ו') ובמהר"ם שיק בסנהדרין (שם). ובאחיעזר (ח"ב ס"י מ"ח סק"ב)].

תפילין או מזוזה

הנה אמרינן בשולחן ערוך (ס"י ל"ח ס"ע י"ב) דאם אין לו תפילין ומזוזה, ואין ידו משגת לקנות שניהם, תפילין קודמים. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק ל"ז) דטעמא משום דתפילין היא מצוה שבגופו, ועוד דקדושת תפילין למעלה מקדושת מזוזה.

ויש לעיין מהו ביש לו תרווייהו, אלא הנידון איזה לקיים קודם, האם קודם לקבוע מזוזה או קודם להניח תפילין.

א. מזוזה חיוב כל רגע

ולעני"ד יש לדון דאדרבה יש להקדים מזוזה, שהרי היא חיובא על כל רגע ורגע, משא"כ תפילין החיוב הוה רק פעם אחת ביום, וכמו שכתב בריטב"א בשבת (הנדפס מחדש מ"ט א').

[והנה איירי בגוונא שחולץ התפילין תמיד באותו זמן לאחר הנחתם, דאם לא כן הא מגביל נמי זמן התפילין, ופשיטא דתפילין קדמי, אלא הנידון שזמן המזוזה יתגדל על ידי הקדמתו, וזמן התפילין לא יתגדל על ידי הקדמתו].

ב. קונה את הבית

אמנם אם עדיין צריך לקנות את הבית שקובע בו את המזוזה, בזה יש לומר דתפילין קדמי, וכי תימא דהכי נמי אחרי שיקנה הבית יניח המזוזה קודם, ויהא לו יותר זמן של מצוות, מכל מקום לעני"ד יש לחלק, דהרי אם יקנה הבית אחר כך אין ביטול מצוה, אלא שאם קונה כבר עכשיו יש לו יותר מצוות, משא"כ בנידון דידן הרי כל רגע מבטל ממצות מזוזה.

ג. אשר יצר וציצית

וכעין זה יש לדון כשעומד לברך ב' ברכות, אשר יצר וציצית, איזה מהם קדים.

ולכאורה יש לדון דאשר יצר קדים, דהנה קיימא לן (מהרש"ל בתשובות סי' צ"ז, הובא במשנה ברורה סי' ז' ס"ק ב') דמי שחייב לברך ב'

ברכות, אשר יצר ובורא נפשות, אשר יצר קודם לבורא נפשות, דאשר יצר חשיב תדיר.

וכי תימא דהא ציצית הוה קיום דאורייתא, והרי נסתפק הגרע"א (גליון שולחן ערוך סי' ז') לענין אשר יצר וברכת המזון, דדילמא ברכת המזון חשיבא מקודש כיון דהוה דאורייתא, אך הא בשאגת אריה (סי' כ"ב) סבירא ליה דאין קדימה בזמן לדאורייתא כלפי דרבנן, [דלענין הדאורייתא הדרבנן כמאן דליתא ואם כן לא איכפת לן להקדימו כמו דבר הרשות, ולענין הדרבנן הוא שוה עם הדאורייתא].

אך להאמור יש לדון דציצית קדים, דנימא הך סברא דבכל רגע יש לו יותר מצוות.

אך לעני"ד יש לחלק כהנ"ל, דהתם בציצית אם יתעטף אחר כך אין ביטול מצוה, אלא שאם מתעטף עכשיו יש לו יותר מצוות, משא"כ במזוזה בכל רגע שאין לו מזוזה מבטל מצוה.

עשר מזוזות כשרים מספק

וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ (י"א כ')

הנה בתשובות רבבות אפרים (ח"ב סי' כ"ח אות ב') אייתי דמי שיש לו עשר חדרים החייבים במזוזה, ויש לו ב' אפשרויות, או לקנות עשר מזוזות שכשרים רק מספק, או לקנות חמש מזוזות שודאי כשרים, איזה מהן יעשה. והביא בשם גדולי ארץ ישראל שיקנה חמש ודאים, דעדיף מצוה אחת ודאית מב' מצוות ספקים.

ויש להעיר דאמאי לא אמרינן שמה שירצה יעשה, דהרי אף אם יקנה עשר מזוזות ספקים, מכל מקום יש לו חמש קיומים ודאים, דהרי נימא ספק ספיקא, דאו האחת כשירה, ואף אם לא, שמה השניה כשירה.

אלא שמעינן דלא דיינינן האי ספק ספיקא. ויש לדון בזה בכמה אנפי:

א. שני ספק כהנים

הנה תנן בסוף הוריות (י"ג א') כהן קודם ללוי, והיינו כגון שכהן ולוי בסכנה, ויכול להציל רק אחד מהם, שיציל הכהן.

והנה יש לדון מהו אם יכול להציל או שני לויים בבור אחד, או כהן אחד בבור אחר, איזה מהן יציל, מי אמרינן דיציל השני לויים, דשנים עדיפא ממעלת כהן, או דילמא יציל הכהן, דמעלת כהן עדיפא גם משנים פחותים.

והנה בתשובות יד אליהו (הקדמון לרבי אליהו ב"ר שמואל מלובלין, סי' מ"ג) דן בדיון קדימת תלמיד חכם להצלה, והעלה דעדיף תלמיד חכם אחד על כמה שאינם תלמידי חכמים. וכעין זה דן בברכי יוסף (יו"ד סי' רנ"ב סק"ג) לענין פדיון שבויים, מהו אם יכול ליתן להקודם האחד או לשנים המאוחרים, והעלה דהקדימה עדיפא.

ואם כן איכא למידן נמי לענין נידון דידן, בהצלה של כהן אחד או שני לויים, דמעלת כהן עדיפא גם על שנים.

ומעתה יש לדון, דהנה כשיש כהן אחד בבור אחד, ובבור השני ספק כהן ספק לוי, יציל הכהן. וכן אם בבור השני איכא שלשה ספקי כהנים ספקי לויים, [כד נימא כהנ"ל דדינא דיד אליהו גם בכהנים ולויים], לכאורה אמרינן נמי דכמו דהודאי כהן עדיף מכמה לויים, הכי נמי עדיף מכמה ספק לויים.

אך יש לומר דבהספק כהנים ספק לויים, יש שם ודאי כהן אחד מדיון ספק ספיקא, או הראשון או השני, וחוף מזה יש עוד ספק, ואם כן ילך להציל להשלשה, דיש שם ודאי כהן אחד, ובנוסף עוד ספק כהן, משא"כ בבור השני יש רק כהן אחד.

ואף אם נימא דלא כהנ"ל, ושני לויים עדיפי מכהן אחד, מכל מקום הנידון יהא כשיש ודאי יהודי בבור אחד, ושלשה ספקים בבור השני, האם נימא ספק ספיקא דיש אחד, וזולת זה עוד ספק.

ולכאורה האי ספק ספיקא דמי להנ"ל לענין עשר מזוזות ספקים.

ב. ב' ספק מזוזות בפתח אחד

הנה ביש לו פתח אחד החייב במזוזה, ויש לו שתי ספק מזוזות, [בספיקות שונות], יש לומר דחיובא רמיא ליה לקבוע שניהם בפתח

ולהתנות שרוצה שייצא רק בהמזוזה הכשר, דיש כאן ספק ספיקא דינא.

אבל יש לעיין אם נידונים דידן דמי לזה, דבשלמא הכא אמרינן ספק ספיקא מכיון דהוה פתח אחד, משא"כ בנידונים דידן הם שני פתחים נפרדים, או שני אנשים נפרדים.

ג. ספק פסול לעדות

הנה כתב הגרע"א (גליון יו"ד סי' ט"ז על הש"ך סק"י) דמי שאכל ספק חלב, נעשה ספק פסול לעדות, ואם יבוא להעיד על איסור יהא אסור מספק.

[אמנם דבריו שם בספיקא דדינא, וצריך עיון מהו בספק במציאות, דיש לומר דנוקי ליה בחזקת כשרות מדינא, אך יהיו דבריו נמי בספיקא דדינא].

ומעתה יש לעיין באכל שני כזיתים שכל אחד מהן ספק חלב, אם נימא דודאי נפסל לעדות מכח ספק ספיקא, וממילא ודאי לא יוכל להעיד. [ודברינו באכל בבת אחת, ובאכל בזה אחר זה, יש לעיין בדברי הגרע"א ביבמות (א"י), לא מצאתי].

ויש לעיין אם נידון הכהנים והמזוזה, דמי לנידון דכזיתי חלב, דיש לומר דבכזיתי חלב מצרפינן טפי אהדדי למימר דנפסל לעדות, דהנידון עליו, משא"כ כד דיינינן אם שתי מצוות ספק משוינן ליה כעשה מצוה אחת ודאי מדין ספק ספיקא. ולא אדע.

ד. כזית אחד או שני כזיתים

הנה אם אדם משום פיקוח נפש יכול לאכול או כזית בשר שיש בו ספק ספיקא לאיסור, או שני כזיתים שכל אחד מהם ספק איסור, מי נימא דאזיה שירצה יעשה, דבתרוייהו יש ספק ספיקא לאיסורא, או דילמא נימא דיאכל שני הכזיתים, דהוה רק ספק, דנימא דדיינינן כל כזית בפני עצמו ולא מצרפינן. ולכאורה זה דמי לנידון המזוזה והכהנים.

הפסד בסוף שיעור העיכול

וְאֵכֶלְתָּ וְשִׂבַּעְתָּ וּבִרְכַּת אֱתֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' (ח' י')

הנה יש לדון בעובדא באחד שאכל ושבע ונתחייב לברך ברכת המזון, וקצת לפני שנגמר שיעור העיכול, פרצה דליקה, ואם ילך לכבותה, בעת ריצתו לא יוכל לברך, ועד שיגיע לשם כבר יעבור שיעור עיכול ויבטל החיוב דברכת המזון, ואם לא יכבותה אלא יברך עכשיו, יהא לו הפסד ממון. מה יעשה.

ויש לדון בזה בכמה אנפי:

א. חייב עד חומש

הנה קיימא לן (שולחן ערוך סי' תרנ"א סעי' א') דחייב להוציא חומש ממנו כדי לא לבטל מצוות עשה. ואם כן נימא דתליא אם ההפסד על ידי השריפה הוה יותר מחומש ממנו, יהא פטור מלברך, ואם הוה פחות מחומש, יהא חייב לברך.

ואם מסופק כמה יהא ההפסד, אם חומש או יותר מחומש, יש לעיין אם נימא ספיקא דאורייתא לחומרא ומספק חייב בברכת המזון, או דילמא נימא דספק הפסד הוה כהפסד, ואם כן פטור, או דילמא שיימינן באופן אחר, והיינו כמה ישלם למנוע הספק הפסד.

[ואם יכול לברך במקום השריפה, יש לעיין אם חייב להוציא חומש, וכי תימא דיצא בדיעבד במקום אחר, מכל מקום מדרבנן צריך לברך במקום שאכל, והרי אף על מצוה דרבנן צריך להוציא חומש ממנו].

ב. תקנתא

אך לכאורה יש לו תקנתא, לומר תיבת ברוך ולרוץ לכבות השריפה, דבזה שאמר ברוך תוך שיעור עיכול שפיר דמי, דאזלינן בתר ההתחלה, כמו שכתב בחזון איש (אור"ח מועד סי' כ"ח סק"ה).

וכי תימא דהא לענין קריאת שמע ותפילה בעינן שהכל יהא בתוך הזמן, מכל מקום שאני הכא דהא דבעינן תוך שיעור עיכול היינו רק כדי שיהא סמוך לאכילה.

ואע"ג דלכתחילה אין להפסיק בשהה לקרוא את כולה, [גם בלא אונס], מכל מקום יש לומר דבמקום הפסד שרינן. ולפי זה שרי אף בהפסד דפחות מחומש.

ג. שהה כדי לגמור כולה

אלא יש למידן בהאי תקנתא, דהרי יצא ממקומו, וייצא במקום השני רק בדיעבד, ונמצא דיש לדון האם זה מעכב את כל ברכת המזון וכדלקמן. [דאין לומר דאינו אונס, דהרי יכול לחזור למקומו, דגם בידים לא נטולות ולקמן אות ד'] יכול ליטול. אך מתבאר לקמן דדמי לליסטים].

שהה כדי לגמור את כולה

הנה קיימא לן (שולחן ערוך סי' ס"ה סעי' א') דאם הפסיק באמצע קריאת שמע או שמונה עשרה או ברכת המזון, ושהה כדי לגמור את כולה, תליא, דאם היה יכול להמשיך באותו זמן, לא הוה הפסק, אבל אם היה אונס, כגון שבשעת ההפסקה לא היה יכול להמשיך לקרוא או לברך או להתפלל, הוה הפסק וחוזר לראש.

[ולענין מי שנרדם באמצע קריאת שמע בכדי לקרוא את כולה, דן בזה בשבט הלוי (ח"י סי' ע"ט)].

ויש לעיין מהו בהיה אונס על הקיום של הלכתחילה, מי נימא דאחר כך יכול לקיים אפילו לכתחילה, כיון שלא היה מופקע לענין דיעבד, או דילמא נימא דאת הלכתחילה מיהת לא יכול לקיים, או דילמא נימא דאף בדיעבד לא יכול לקיימו מכיון דהיה מופקע מהלכתחילה.

ויש לדון בזה בכמה אנפי:

א. יצא חוץ למקומו באמצע ברכת המזון

ונפקא מינה, כגון בהתחיל לברך ברכת המזון, ויצא חוץ למקומו דשם יצא רק בדיעבד, ושהה שם כדי לגמור את כולה. [ובגוונא דאף בדיעבד לא יצא בזה בפשוטו חוזר לראש].

אמנם הנה כתב במשנה ברורה (סי' ס"ה סק"ב) דהא דשהה באונס היינו דוקא בכגון שהאונס הוא מחמת שהאיש אינו ראוי כגון שהוצרך לנקבו, או שהמקום אינו ראוי כגון שמצא שם צואה, אבל אונס אחר כגון מחמת ליסטים וכדומה, הוה כמו ששתק ברצון דלא חשיב הפסק לדעה זו.

והעירו דלכאורה נידון דידן דיצא חוץ למקומו, דמי לליסטים הסותמים את פיו, דלא חשיב הפסק. ולכאורה דבריו נכונים.

ב. סתם אזניו

וכן נפקא מינה בכגון שהתחיל ואחר כך סתם אזניו, דיצא רק בדיעבד, דלכתחילה בעינן ראוי להשמיע לאזנו. [כמבואר בשולחן ערוך (סי' קפ"ה סעי' ב'). אך אינו נכון, דגם בסתם אזניו שומע את עצמו.

אך הנידון באופן שיש רעש, דאינו יכול לשמוע את עצמו, וכחד גיסא דחסד לאלפים המובא בכף החיים (סי' ס"ב סק"ז) דבכהאי גוונא לא חשיב שומע לאזניו. אך גם על זה טענו בצדק, דזה דומה לליסטים הסותמים את פיו.

ג. יצא מחמת צוואה

אלא העירו דספק דידן קיים בגוונא שבמקום אכילתו יש צוואה, ויצא החוצה, ושם יכול לצאת רק בדיעבד, דהרי אינו מקום אכילתו, דבזה יהא הנידון, דהרי אם גם בדיעבד לא יצא ידי חובתו בחוץ, נימא דבדאי לא יצא, אבל היכא דבדיעבד יצא ידי חובתו, תליא בספיקן. [וזה ודאי לא דמי לליסטים הסותמים את פיו, דהרי אסור לו לאכול בפנים].

וכן נפקא מינה בהיה שתוי באמצע ברכת המזון בכדי לגמור את כולה, והרי באותה שעה יצא רק בדיעבד אבל לא לכתחילה.

ד. ידים לא נטולות

הנה לכאורה יש להביא ראיה, שהרי בלא היו ידיו נקיות אמרינן דאם שהה בכדי לגמור את כולה חוזר לראש, [כמבואר בביאור הלכה סי' ק"ג סעי' ב' דין רק מצד מה שיכול לקנח ידיו בעפר], אע"פ דהרי מבואר במשנה ברורה (סי' צ"ב סק"ג) דבבירך ברכת המזון בידים בלתי נקיות יצא בדיעבד.

ואולי יש לחלק, דהתם איסורא רמיא, משא"כ בהני גווני [אות א' וב' ה"ל] ליכא איסור, אלא רק מניעה מקיום המצוה באופן דלכתחילה. וכן כתבנו לעיל דנימא דדמי לליסטים. וצריך תלמוד.

סוף שיעור עיכול

הנה קיימא לן (שו"ע סי' קפ"ד סעי' ה') דאינו יכול לברך לברך ברכת המזון אלא עד שיתעכל המזון שבמעיו.

ויש לעיין במי שאכל כדי שביעה, ועוד מעט יגמר שיעור עיכול, ועכשיו אינו יכול לברך ברכת המזון, אך אם יאכל עכשיו, אם כן ימשיך השיעור עיכול גם על מה שאכל קודם, וכך אחר כך יוכל עדיין לברך ברכת המזון, והנה כבר הגיע תענית ציבור, האם שרינן ליה לעבור על האיסור דרבנן דאכילה בתענית ציבור, כדי שלא לבטל המצוות עשה דברכת המזון.

ויש לדון בזה בכמה אנפי:

א. העמידו דבריהם

הנה עיקר הנידון אם התירו איסור דרבנן כדי שלא לבטל מצוות עשה דאורייתא. [ומפאת עשה דוחה לא תעשה ליכא למייתי, מפאת דלא הוה בעידניה, דאינו מקיים העשה דברכת המזון אלא לאחר אכילתו]. ובפשוטו אסור לאכול, דחכמים העמידו דבריהם אף במקום קיום מצוה, וכמו דאמרין (ראש השנה ל"ב ב') בשופר על גבי אילן דלא שרינן לקחתו מהאילן אף לקיים מצוות תקיעת שופר, וכמו דכתב הגרע"א (א"ה, לא מצאתי) דמהאי טעמא אם אסר המצה אף בנדר דרבנן, אסור לקיים בה מצוותו, מפאת דהעמידו דבריהם.

ב. כדי להינצל מאיסור ברכה לבטלה

אך באמת להסוברים (שערי תשובה סי' תקס"ח בשם ברכי יוסף שם) שבבירך ברכת הנהנין בטעות באמצע תענית ציבור, אמרינן שיאכל משהו כדי שלא יהא ברכתו לבטלה, אם כן הכי נמי בנידון דידן נימא דשרי לאכול משהו בהתענית ובזה ימשיך השיעור עיכול, כדי שלא לבטל המצוה דברכת המזון.

אך העירוני דיש לחלק, דחזינן דאיסור ברכה לבטלה חמירא טובא, [נאפילו אם הוה רק איסור דרבנן], דהרי חזינן דגם ספיקה אסור, ואם כן נימא דרק כדי להינצל מברכה לבטלה התירו לאכול בתענית, אבל מנא לן דמותר גם לשם המצוה דברכת המזון.

אך אינו כן, דלעני"ד מי שבירך על מצוה, ואם יעשה המצוה לא יספיק לברך ברכת המזון, שיהא כבר לאחר שיעור העיכול, ודאי נימא ליה שיברך ברכת המזון אף שבוה יגרום ברכה לבטלה. ואם כן שפיר נילף בקל וחומר, דביטול עשה חמירא מברכה לבטלה.

אבל כמדומה לדלינא מורים, שאע"פ שבירך בטעות בתענית מכל מקום לא יאכל.

שכח להדליק האש

הנה עובדא הוה באחד ששכח להדליק האש מתחת קדירת בשר, והיה בין השמשות, והוורו דיאמר לנכרי להדליקו, דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בין השמשות, והוה לצורך דבר מצוה.

ויש לדון בהאי עובדא מכמה אנפי:

א. בישול עכו"ם

הנה יש לדון דהוה בישול עכו"ם. אלא יש לומר דאיכא עצה דכשיגיע לבישול כל צרכו, יורידו בידים ויחזירנו, [אם הוה גרופה וקטומה], או יניחו על קדירה מליאה, דזה מהני להפקיע בישול עכו"ם, כמבואר בדרכי תשובה (סי' קי"ג ס"ק ס"ה) בשם הרא"ה דאפילו נתבשל כל צרכו ביד עכו"ם, מכל מקום אם הוא עדיין מצטמק ויפה לו, שרינן בנגמר ביד ישראל.

ב. מתקן הקדירה

אך העירו דבוה שמחזיר הקדירה, הוה מתקן הקדירה, דהרי מתקנו שלא יהא בו משום איסור בישול עכו"ם.

ונפקא מינה ביום טוב, בכהאי גוונא שנכרי הניח על האש, האם שרי להסיר ולהחזיר כדי שלא יהא בזה איסור דבישול עכו"ם.

וכעין זה מצאנו דדן הגרע"א (מובא בשער החיון סי' תרל"ג סקט"ו) מהו בסוכה שהוא למעלה מכ' אמה, ויש עפר שכבר מונח בתוך הסוכה שיהא פחות מכ' אמה, ורק עדיין לא החליט להשאירו

ג. מים מרים

העירו דיש תקנה שישתה מים מרים, דהוה שלא כדרכו, ובזה הרי שרינן לשתות בתענית גם לחולה שאין בו סכנה, (וע' באר היטב סי' תקס"ז ס"ק ז').

אך לעני"ד נהי דשרינן לחולה שאין בו סכנה לשתותו, עדיין לא שמענו דגם לשם מצוות עשה דאורייתא יהא מותר לשתות איסור שלא כדרך.

והנה ודאי דלחולה שאין בו סכנה לא התירו לבטל עשה, ומכל מקום התירו לאכול שלא כדרך, חזינן דאיסור אכילה שלא כדרך קל יותר מלבטל עשה, ומכל מקום נראה דבשביל לקיים עשה לא נתיר לאכול שלא כדרך.

ברכה במאכל של איסור

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' קצ"ו סעי' א') דאם אכל דבר איסור במזיד, אע"פ שאינו אסור אלא מדרבנן, אין מברכין עליו לא בתחילה ולא בסוף.

ויש לעיין מהו כשאכל היתר ונתחייב בברכת המזון, ואחר כך הגיע קרוב לסוף שיעור העיכול, ורק על ידי אכילת האיסור המשיך השיעור העיכול שיוכל עדיין לברך ברכת המזון, האם יכול לברך ברכת המזון. והיה נלענ"ד יותר שיברך. אך לא בינת אדם לי.

והעירוני דהרי כתב בפרי מגדים (סי' קפ"ד א"א ס"ק ט'), מובא בשער החיון שם ס"ק י"ט) תרי טעמי אמאי האכילה השניה בסוף שיעור העיכול ממשיכה השיעור עיכול, חדא, דאע"פ שאילו לא אכל היה כבר רעב, מכל מקום עתה הוא שבע, ושנית, דאפשר דהיינו משום דכל זמן שאין האצטומא נח עדיין לא מתחיל העיכול.

ולפי זה בנידון דידן יברך, דהרי הברכה היינו על האכילה הראשונה, והאכילת איסור רק פועל שלא יהא בעיה שהוא כבר רעב, או שמתחיל העיכול.

אך במשנה ברורה (שם ס"ק י"ט) כתב לבאר הטעם באופן אחר, דכיון דאוכלו במשך שיעור עיכול, חשיבה הכל סעודה אחת, ויש כאן סוף האכילה הראשונה, ולכן מברך. אם כן בכהאי גוונא דהוה אכילת איסור יש לומר דלא הוה סוף, ואין מברכין עליו.

עניני שבת

בהסוכה, האם שרינן ליה להחליט לבטלו שם ביום טוב, דנימא דהרי מתקן הסוכה ומכשירה על ידי בטולו.

ג. העכו"ם לא יתכוון

ולכאורה יש תקנה אחרת, שיאמר לנכרי שידליק לא מחמת הסיר, אלא בשביל שקר בחדר, או יאמר לנכרי שכבר היה מבושל לגמרי ורק צריך לחמם, ואז אין כוונת בישול אצל הנכרי. והרי אמרינן בשולחן ערוך (יו"ד סי' קי"ג סעי' ה') שאם העכו"ם לא התכוון לשם בישול לא נאסר משום בישול עכו"ם. [וצריך עיון אם כשאומר לחמם ירד בישולי עכו"ם, דמכל מקום יודע שמתייחס לבשר].

ואי משום איסור שקר, הרי שרי לדבר מצוה, וכמו שמצינו דשרי משום דרכי שלום, כדכתב בשו"ת מהרש"ם (חי"ז סי' קנ"ב) בעובדא דבעולה שאין הבעל יודע שהיא בעולה, ואי אפשר לגלות לו משום דרכי שלום, דמצד איסור שקר, שרי לכתוב בכתובה שהיא בתולה.

[אלא שדן היאך יכתוב בכתובה מאתיים, הרי מפסידה להבעל, דהרי באמת יש לה רק מנה ולא מאתיים. וכתב שהיא תחתום שהיא פוטרת אותו מהמנה הנוסף. עיין שם.]

והעירו שיש עצה אחרת, שתתן לו מנה מבלי ידיעתו, והוא יהנה מזה, ואם כן חייב ליתן לה. ויש לדון דמכל מקום הוי גזל דאין רצונו לשלם עוד מנה, אף שקיבל, דהיה מוותר ע"ז בתחילה, שאינו נחוץ לו כל כך].

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת עקב

במעלת מצוות מזוזה וסגולותיה

"וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ". (פרק י"א פסוק כ' - כ"א).

הצליח להשפיע עליהם שיתגיירו. בפעם השלישית הקיסר אמר לגדוד שיתפסו את אונקלוס ולא ידברו עימו שום דבר, כדי שלא ישפיע עליהם בדבריו שיתגיירו. ובאמת הם תפסו אותו ולא דיברו עימו מאומה, וכאשר הגיעו לפתח ביתו של אונקלוס, שם את ידו על המזוזה והסביר להם את ענינו של המזוזה, ואיתא בגמרא שאמר להם "מנהגו של עולם מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקב"ה עבדיו מבפנים והוא משמך מבחוץ, שנאמר ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם". וכששמעו את מעלת המזוזה גם הם התגיירו, עד שהקיסר התייאש ושוב לא שלח עוד גדוד לתפוס אותו. מבואר בגמרא שהמזוזה היא שמירה על הבית. הקב"ה עומד מבחוץ ושומר על הבית. ובזכות זה זכה אונקלוס הגר להנצל מידי הקיסר של רומי.

וממה שאונקלוס שם את ידו על המזוזה כשיצא מהבית, כתב הגר"א שזהו המקור שיש ענין להניח את היד על המזוזה בשעה שיוצאים מהפתח. וברמ"א (סימן רפ"ה סעיף ב') כתב "יש אומרים כשאדם יוצא מן הבית יניח ידו על המזוזה וכו', וכן כשיכנס אדם לבית, יניח ידו על המזוזה". ובביאור הגר"א מציין שהמקור לזה הוא הגמרא הזו בעבודה זרה של אונקלוס הגר שהניח את ידו על המזוזה בשעה שיצא מהבית.

יכוון לקיים מצוות הבורא

ובטור (סימן רפ"ה) מביא את הסגולה הזו שהמזוזה שומרת על הבית, וכתב "וגדולה מזה שהבית נשמר על ידה, כמו שדרשו בפסוק ה' שומרך וגו' מלך בשר ודם מבפנים ועבדיו שומרים אותו מבחוץ, ואתם ישנים על מטתכם והקב"ה שומר אתכם מבחוץ וכו'. ומכל מקום לא יהא כוונת המקיימה אלא לקיים מצות הבורא יתעלה שצונו עליה". והיינו שלא לכוון במצוות מזוזה בשביל לקבל את השכר ובשביל לעשות שמירה על הבית, אלא עיקר הכוונה צריכה להיות כדי לקיים את מצוות הבורא.

בשור"ע בהלכות מזוזה (יו"ד, סימן רפ"ה סעיף א'), "מצוות עשה לכתוב פרשת שמע, והיה אם שמוע, ולקבעם על מזוזת הפתח. וצריך לזהר בה מאוד, וכל הזהיר בה, יאריכו ימיו וימי בניו. ואם אינו זהיר בה, יתקצרו". ונשים ג"כ חייבות במזוזה, והטעם כתוב בגמרא בקידושין (דף ל"ד א') "אטו גברא בעי חיי נשי לא בעי חיי?" כיון שכתוב בפסוק שעל מצוות מזוזה יש שכר של אריכות ימים, רואים מזה שכל מי ששייך בשכר הזה, הוא נצטווה במצווה הזו. ולכן נשים שגם שייכות בשכר של אריכות ימים, הן חייבות במצוות מזוזה. (ואע"פ שהיה מקום ללמוד מזוזה בהקשר מתלמוד תורה, ובת"ת נשים פטורות וממילא גם במזוזה יהיו פטורות. אבל כיון שכתוב בפסוק שהמצווה הזו מביאה שכר של אריכות ימים שהוא שכר שגם נשים שייכות בו, זה מכריח שלא נדרוש לענין זה את ההקשר בין מזוזה לת"ת, וע"כ נשים חייבות במזוזה).

ואם אינו זהיר יתקצרו

ומה שכתב השור"ע, "ואם אינו זהיר בה, יתקצרו", הוא משום שהפסוק נדרש מכלל הן אתה שומע לאו, ואם כתוב שהשכר של המצווה הוא אריכות ימים, לומדים מזה שמי שאינו זהיר במצווה הזו, ואינו מקיימה מקבל עונש שיתקצרו.

ובגמרא בשבת (דף ל"ב ב') מבואר שהעונש הוא לא רק על האדם בעצמו שיתקצרו ימיו אלא גם על בניו, שמוכא בגמרא שבעוון מזוזה מתים בניו של אדם, שכשם שבשכר כתוב "למען ירבו ימיכם וימי בניכם", כך לענין העונש מכלל הן אתה שומע לאו שיתקצרו ימי בניו.

מזוזה שמירה בבית

והנה מזוזה בבית היא שמירה על הבית, כמו שמוכא בגמרא בעבודה זרה (דף י"א א'), במעשה של אונקלוס הגר, שכאשר אונקלוס התגייר הקיסר של רומי שלח גדוד של חיילים שיתפסו אותו, ובכל פעם הוא

*

נתינת מזוזה לגוי - בדין המתנה שקיבל רבי מארטבן ובתנאי שביניהם

לו ארטבן, אני שלחתי לך מרגלית שאין לה שווי, שמרוב יקרותה אי אפשר לשער את שוויה, ואתה שולח לי כנגד זה דבר שלא שווה כלום. ענה לו רבי אתה שלחתי לי דבר שאני צריך לשמור אותו, ואילו אני שלחתי לך מזוזה ששומרת עליך אפילו כשאתה ישן. ובדיוק באותו זמן נכנס שד בביתו היחידה של ארטבן, וכששם את המזוזה על הפתח מיד ברח השד, ורבי הקדוש נטל את המרגלית לעצמו.

נטל רבנו הקדוש מרגלית לעצמו

והנה מה שהשאלות מסיים "ונטל רבנו הקדוש מרגלית לעצמו", לכאורה יש להבין מדוע רק עכשיו לאחר כל המעשה עם השד נטלה לעצמו.

ונראה לבאר, שכאשר ארטבן שלח לו את המרגלית ואמר לו שישלח לו כנגד זה דבר שווה כמו המרגלית, היה בזה תנאי במתנה, שנתן לו את המרגלית בתנאי שישלח לו כנגד זה דבר שווה כמו המרגלית, ואם אין

בשאלות בפרשה (שאלתא קמ"ה) מביא מעשה מארטבן, - שהיה מלך פרס, ועיקר המעשה מובא בירושלמי בפאה (פרק א' הלכה א') אלא שבשאלות יש כמה הוספות שאין בירושלמי.

וכתב, "ארטבן שלח לרבינו הקדוש חדא מרגליתא אנטימיטון, ושלח ליה שגר לי מילא טבא כוונתיה. כתב ליה חד מזוזה, ושיגר ליה. שגר ליה ארטבן, אנא שיגרית לך מילה דלית לה טימי, ואת שיגרת לי מילתא דלא שוה חד פולר. שגר ליה את שיגרת לי מילה דאנא בעי למיטר יתה, ואנא שגרית לך מילה דאת דמיך והיא מנטרה לך, דכתיב יקרה היא מפנינים וכל חפצך לא ישוה בה, חפציי וחפצייך לא ישוה בה. מיד נכנס שד בביתו של ארטבן, ולא היה לו אלא בת אחת ובאו כל הרופאים ולא הועילו לה, כיון שנטל ארטבן את המזוזה ושם לה על הפתח מיד ברחא אותה שדה, ונטל רבינו הקדוש מרגלית לעצמו". ותורף הדברים, הוא שארטבן שלח לרבי מרגלית יקרה מאוד, וביקש ממנו שישלח לו כנגד זה דבר טוב ששווה כמו המרגלית הזו. רבי כתב לו מזוזה, ושלח לו אותה. שלח

לו דבר כנגד זה, המתנה אינה מתנה ורבי צריך להחזיר את המרגלית. רבי קיים את התנאי ושלח לו מזוזה, אבל ארטבן לא הכיר במעלת המזוזה ושלח לו שהמזוזה אינה שווה כשווי המרגלית. וכל זמן שארטבן אינו מכיר במעלתה, הרי מצידו של ארטבן רבי לא קיים את תנאו, שמצידו לא קיבל דבר ששווה ערך למרגלית שנתן. וכל זמן שהתנאי לא התקיים עדיין המרגלית אינה שייכת לרבי והוא מחוייב להחזירה לארטבן. שבאמת המזוזה שווה יותר מהמרגלית, כי יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה, והוסיף וביאר לו את מעלת המזוזה שהיא יותר מהמרגלית, שמרגלית הוא צריך לשבת ולשומרה, והמזוזה היא בעצמה שומרת על הבית, וכאשר מניח אותה על פתח הבית מבחוץ היא שומרת על כל הבית, וגם כשהאדם ישן היא שומרת עליו. וממילא טען בזה שקיים את תנאו, במה ששלח לו מזוזה תמורת המרגלית. אלא שעדיין רבי המתין ולא נטל את המרגלית לעצמו, משום שחשש שאולי עדיין ארטבן לא יקבל תשובתו, וממילא כל זמן שהוא לא מכיר במעלת המזוזה נקרא שרבי לא קיים את תנאו וחייב להחזיר לו את המרגלית. ובסוף כאשר רבי שמע על המעשה עם השד שנכנס בביתו של ארטבן וכל הרופאים לא הועילו לה, וכאשר שם את המזוזה על הפתח מיד ברח השד, אז ידע רבי שארטבן הכיר במעלת המזוזה. וממילא עתה קיים את תנאי, ורק אז ידע רבי שהמתנה של המרגלית היא מתנה גמורה שאי אפשר לחזור ממנה, ולכן "נטל רבינו הקדוש מרגלית לעצמו".

כתב ליה חד מזוזה

עוד דיוק יש בשאלות שלא מוזכר בירושלמי, שכאשר רבי שלח לארטבן את המזוזה תמורת המרגלית, כתב **"כתב ליה חד מזוזה, ושיגר ליה"**. מדויק בדבריו שהמזוזה שרבי שלח לארטבן היתה מזוזה שרבי כתב בעצמו במיוחד בעבור ארטבן. רבי לא לקח מזוזה מהמזוזות שמוכנות לו כבר בביתו, אלא היה צריך לכתוב מזוזה מיוחדת בשביל ארטבן. ולכאורה יש לעיין מה הענין בזה, מדוע רבי היה צריך לטרוח כל כך ולשבת ולכתוב מזוזה מיוחדת לארטבן, למה לא הספיק לו לקחת מזוזה מהסופר ולשלוח אותה לארטבן. והנצי"ב בפירושו "עמק שאלה" על השאלות ביאר בזה דבר נפלא, דהנה הרמ"א בהלכות מזוזה (יו"ד, סימן רצ"א סעיף ב') כותב, "ועובד כוכבים שביקש שיתנו לו מזוזה, ורוצה לקובעה בפתחו, אסור ליתנו לו

*

צריך להזהר בה מאוד - בקיום מצוות מזוזה והזהירות בה

ודבר זה הוא באמת זהירות שצריך להזהר בה יום יום, שכל פעם שעובר בפתח שיש בו מזוזה, לא יעבור בלא מחשבה, אלא יחשוב על יחוד ה' שכתוב בתוך המזוזה. ועל דבר זה נאמר השכר הגדול שזוכה לאריכות ימיו וימי בניו.

אין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים

והרמב"ם בהלכות מזוזה (פרק ו' הלכה י"ג) מאריך בדבר זה שכל פעם שעוברים ליד המזוזה צריך לזכור ביחוד ה', וכתב "חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד, וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד ה' שמו של הקב"ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיתיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים.

מבואר בדבריו שעיקר תכלית המזוזה, הוא שיתעורר בכל פעם שעובר ליד המזוזה, לדעת את עיקר התכלית בחיי העולם, ומכאן זה יעזוב את כל הבלי העולם וילך בדרכי מישרים.

מובא בספר "אורחות רבנו" (חלק ג' עמוד קס"ה) על מרן החזון איש זצ"ל שכאשר היה עובר ליד המזוזה, היה מסתכל על המזוזה. ואותו הדבר מובא בספר "לקט יושר" על התרומת הדשן, "כשהלך מביתו לא נגע במזוזה, אך הסתכל בה. אבל כשהלך מביטו לדרך נגע במזוזה". וענין זה שהביטו במזוזה, הוא שהביטו והתעוררו ביחוד שם ה', שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולמים.

והנה הרמב"ם והטור מביאים את דברי הגמרא במנחות (דף מ"ג ב') שמוכא שם, "רבי אליעזר בן יעקב אומר, כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו, וציצית בבגדו, ומזוזה בפתחו, הכל בחיזוק שלא יחטא". ולשון הגמרא הוא "תפילין בראשו", מסופר על

השאגת אריה שפעם אחת הוצרך לנסוע לעיר מסוימת ולצורך כן שכר עגלה שתיקח אותו למקומו, בדרך בעת שעברו ביער הגיעו חבורת שודדים והתקרבו לעבר בעל העגלה כדי לשדוד אותו.

בעל העגלה כשהבחין בשודדים הללו, התחיל לצעוק ולבכות על מר גורלו. השאגת אריה שישב בתוך העגלה שמע את הצעקות ופתח את החלון לראות מהם הצעקות הללו. כאשר השודדים ראו את פני השאגת אריה, הם נבהלו ומיד ברחו.

העגלה את השאגת אריה מדוע השודדים ברחו כשראו אותו. השיב לו השאגת אריה שכיון שהם ראו את התפילין שבראשו, הם נבהלו ומכאן זה ברחו, שהרי זה פסוק מפורש שכתוב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ובגמרא בברכות (דף ו' א') מובא, רבי אליעזר הגדול אומר, אלו תפילין שבראש. וממילא הם יראו ופחדו מהתפילין ולכן ברחו. שאל אותו בעל העגלה, הרי בעת ההיא גם אני לבשתי תפילין ומדוע לא ברחו מהתפילין שבראשי?

אמר לו השאגת אריה, "אתה לא מבין, כתוב בגמרא אלו תפילין שבראש, לא כתוב אלו תפילין שעל הראש, אלא תפילין שבראש, שהתפילין צריכים להיות בתוך הראש, שהמחשבה שבראש תהיה שקועה בתפילין, ביחוד ה' שכתוב בתוך התפילין. וכאשר התפילין מונחים בצורה כזו בתוך הראש, השודדים בורחים. אבל אצלך התפילין היו מונחים על הראש, ואילו בתוך הראש היו סוסים, ומזה השודדים לא

בורחים. אותו הדבר י"ל לענינו שכאשר כתוב שמי שיש לו

מזוזה בפתחו וכו' מובטח לו שלא יחטא, הכוונה שהוא מתעורר מכח המזוזה שבפתחו, אבל אם אינו מתבונן בה ואינו חושב מאומה לא שייך שיהיה לו את השמירה של המזוזה.

סגולת התורה

והנה בעת כזו שרואים רח"ל שמידת הדין מתוחה, ואנשים מחפשים סגולות לאריכות ימים, הרי הסגולה הטובה ביותר היא מה שכתוב בתורה, ובמזוזה נאמר מקרא מלא "למען ירכו ימיכם וימי בניכם", שהזהיר במזוזה זוכה לאריכות ימים לו ולבני ביתו, א"כ ראו להתעורר לקיים את המצווה הזו בהתבוננות במזוזה ביחוד שמו יתברך, שאין לך דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולמים.

וכידוע שכאשר היו באים לחפץ חיים ומבקשים ממנו סגולות, הוא היה אומר שאינו יודע לתת סגולות, אבל הוא כן יודע מה שכתוב בתורה, וכך היה מעורר את אותו אדם לשמירת שבת או לעשיית חסד וכיוצא"כ כל אחד לפי ענינו. כך י"ל בענין מצוות מזוזה, דבר זה שנאמר עליו פסוק מפורש בתורה של אריכות ימים, בוודאי שהיא הסגולה הטובה ביותר מכל הסגולות.

כתב הרמ"א (סימן רפ"ז סעיף ב'), "המנהג נתפשט במדינות אלו דרוב עולם סומכין על מזוזה אחת שעושין על פתח בתיהם, ואינו נכון, ואין להם על מה שיסמכו, לכן כל ירא שמים יתקן ביתו כדינו בכל הפתחים החייבים". וכתב הט"ז (סק"ד), "ואין להם על מה שיסמכו, שכל מי שנגע יראת אלוקים בלבו ורוצה לישב בטח ממורא רוחות רעות ח"ו, יעשה מזוזה לכל פתחיו וכו'". ממילא יוצא שהזהירות במצוות מזוזה, היא הסגולה הטובה להנצל מכל דברים הרעים.

אם המזוזה צריכה לגעת בפתח - ועוד דיני קביעת מזוזה

דבר שנסתר מהגמרא צריך לומר שאינו מדברי הגר"א. ולמעשה בפתחי תשובה כבר רמז על השאלה מהגמרא הזו, שהביא את דברי הגר"א הללו על דברי השו"ע שהביא את דברי הגמרא שאפשר להניח את המזוזה בתוך שפופרת של קנה ויקבענה בפתח, וסיים וצ"ע, והיינו שדברי הגר"א הללו הם צ"ע מהגמרא הזו.

ויש שיישבו את דברי הגר"א, שכוונת הגמרא שגם כאשר מניח את המזוזה בתוך שפופרת של קנה הרי הוא עושה בקנה חריץ כנגד המקום שבו קובעים את המזוזה בפתח. וממילא כאשר קובע את המזוזה הקלף עצמו נוגע בפתח, והקנה מקיף את המזוזה רק בחלק החיצון שלו, דהיינו רק בחלק שהוא גלוי לחוץ, אבל במקום שבו המזוזה נוגעת בפתח, חותך את הקנה כדי שהמזוזה תגע בפתח בעצמו.

אבל זהו דוחק גדול, שמפשטות לשון הגמרא נראה שנותן את המזוזה בקנה, וקובע את הקנה בפתח כמות שהוא, בלא לגרוע ממנו מאומה, וזה בוודאי סתירה לדברי הגר"א הללו.

אלו שחוששים לדברי הגר"א הללו מקפידים שהמזוזה בעצמה תגע בפתח, דהיינו שהקלף בעצמו, ולא כורכים את הקלף של המזוזה לא בקלף ולא בנייר ולא בניילון, אלא המזוזה כמות שהיא כך היא צריכה לגעת בפתח. ובבית מרן הגרי"ז זצ"ל היו שמים את המזוזה כמות שהיא על הפתח, בלא שום הפסק בינה לבין הפתח כדברי הגר"א, והיו מכסים אותה בנייר ואת בנייר היו קובעים עם מסמרים ונעצים בפתח, וכך המזוזה עמדה ולא נפלה.

קבע בית מזוזה ולאחר מכן הניח בו מזוזה

והנה היום ישנם בתי מזוזות שהם חלולים כקנה, ובתוכם מניחים את המזוזה, ויש שרוצים לצאת ידי חובה גם כדעת הגר"א ומחברים את "בית המזוזה" לקיר לפני שנותנים בתוכו את המזוזה בעצמה, וטוענים שבזה שהם מחברים אותו לקיר הרי הוא נעשה כחלק מהפתח. וממילא כאשר אח"כ נותנים בתוכו את המזוזה, הרי אפילו לדברי הגר"א הללו נחשב הדבר שנותנים את המזוזה באופן שהיא נוגעת בפתח, שבית המזוזה הזה כבר נחשב כחלק מהפתח והמזוזה שנותן בתוכה הרי היא כאילו נותנה וקובעה על הפתח בעצמו בלא שום מחיצות.

כתב השו"ע (סימן רפ"ט סעיף א'), "בא לקבעה, יניחנה בשפופרת של קנה או של כל דבר ויקבענה במקומה וכו'".

ובפתחי תשובה (סק"ב) כתב, "יניחנה בשפופרת, בהנהגת החסיד הגר"א ז"ל כתב, לא יכרוך המזוזה בקלף וכדומה, שלא יהא חוצץ בין המזוזה למזוזות הבית עכ"ד, וצ"ע". ודברי הגר"א שהביא הפתחי תשובה מובאים ב"מעשה רב" של הגר"א (אות ק') שכתב, "לא יכרוך המזוזה בקלף וכדומה, שלא יהא הפסק דבר בין המזוזה לבית".

מבואר בדברי הגר"א הללו דבר חידוש, שהמזוזה עצמה, דהיינו הקלף של המזוזה, צריך שיגע במשקוף של הבית, וממילא לכן אומר הגר"א שלא לכרוך את המזוזה בקלף ובשום דבר, אלא צריך לקבוע את המזוזה בפתח באופן כזה שהקלף עצמו יהא נוגע במשקוף. ולפי דעתו אין להשים את המזוזה בתוך "בית מזוזה", ולא בתוך שקית ניילון, אלא צריך לקבוע את הקלף עצמו של המזוזה כמות שהוא בפתח הבית.

אמנם מרן החזו"א זצ"ל לא חשש לדברי הגר"א הללו, ולא הקפיד שהקלף עצמו יגע בפתח הבית, אלא אין הבדל בין אם המזוזה עטופה בנייר או קבועה בפתח בתוך בית מזוזה, הרי המזוזה כשרה לכתחילה. והחזו"א היה אומר שהגר"א לא אמר את הדברים הללו, שהרי את הספר "מעשה רב" לא כתב הגר"א בעצמו, אלא אחרים כתבו את זה בשמו, וממילא דבר שנראה סותר לדברי הגמרא הוא בוודאי שלא מהגר"א, ומי שכתב את הדברים הללו לא הבין את מה שראה או שמע.

ודברי הגר"א הללו נסתרים מגמרא מפורשת בבבא מציעא (דף ק"ב ב'), דמובא בגמרא שאפשר לקבוע את המזוזה "בגובתא דקניא", דהיינו שאפשר לקחת קנה חלול, לתת בתוכו את המזוזה, ולקבוע את הקנה בפתח. והנה הקנה הוא סגור מכל צדדיו, ומכניסים בתוכו את הקלף של המזוזה, וקובעים את הקנה בפתח. ובאופן כזה המזוזה עצמה אינה נוגעת בפתח, אלא הקנה. ומבואר מפשטות דברי הגמרא כדבר פשוט שזה כשר. רואים מזה שלא כדברי הגר"א הללו, אלא שאין שום ענין שהמזוזה בעצמה תגע בפתח, אלא גם אם המזוזה נמצאת בתוך "בית מזוזה" אין בזה שום חסרון.

ולכן אמר החזו"א, שהדברים הללו הם לא מהגר"א, והיה אומר כך בכלל על ספר "מעשה רב", כיון שהגר"א בעצמו לא כתב, ממילא כל

מזווה שבתוך קנה חלול ויש מעט רווח בינו לבין הכותל
 והנה ישנם בתי מזווה, שמכניסים את המזווה בתוך קנה חלול, והקנה הזה מחובר מלמעלה ולמטה בחתיכת עץ קטנה, וכאשר מחברים את זה בפתח, החלק שנוגע בפתח עצמו הוא רק העץ שקבוע בקנה למעלה ולמטה, אבל הקנה עצמו שבו מונח המזווה אינו נוגע בפתח ויש רווח מועט בינו לבין הפתח.
 רווח בין המזווה לפתח, שהקנה שבו המזווה אינו נוגע בפתח כלל.
 והגר"נ קרליץ שליט"א אמר, שלא להניח את המזווה בבית מזווה מעין זה. ויש להדגיש שלא אמר שהמזווה פסולה, אלא רק שלא לעשות כן. אבל אין זה בגדר פסול וודאי עד כדי כך שצריך לברך מחדש כשמחליף את המזווה לבית מזווה אחר שנוגע בפתח.

והנה בעצם הדבר שקובע בפתח בית מזווה, ורק לאחר שקבע את זה בפתח מכניס לתוכו את המזווה, יש לדון האם יש בזה חסרון. דלכאורה יש מקום לדון שבמצוות מזווה נאמר שצריך לקבוע את המזווה בפתח, וא"כ אולי באופן כזה, שבת המזווה כבר קבוע בפתח ולאחר שהוא קבוע מכניס לתוכו את המזווה, יש לומר שאין זה נחשב כקובע מזווה. אבל באמת נראה שאין בזה חסרון, שבהלכה של קביעת מזווה לא נאמר באיזה צורה צריך להיות מעשה הקביעה, אלא בכל אופן שקובע את המזווה בפתח זה מוגדר כקביעת מזווה. וממילא פשוט שגם באופן כזה שבת המזווה כבר קבוע בפתח, הרי כאשר מכניס את המזווה בחור שבתוכו כדי שהיא תעמוד בו, הרי זה מוגדר כקביעת מזווה ושפיר דמי. וכן הורה למעשה הגר"נ קרליץ שליט"א, שאין בזה חסרון, ולכתחילה אפשר להכניס את המזווה לתוך בית המזווה אפילו לאחר שהוא כבר קבוע בפתח.

הצדיק הגאון רבי אלעזר מנדלוביץ זצ"ל – נלב"ע כ"ה באב תשכ"ג

לאותו אברך, להעיר לתשומת לבו את הדברים הללו, ולייעץ לו שכדאי לו לעזוב את המקום והחברה שהכיר עד כה, ולעבור לכולל יותר קרוב לבית.

משכיל אל דל

יום אחד ניגש ר' אלעזר אל אחד מהבחורים שהיו עימו בקשר, ואומר לו "אני צריך לנסוע היום לתל – אביב, האם תוכל להתלוות אלי?".
 ר' אלעזר לא פירט מדוע ולמה, מה יש לו בתל אביב שניצרך לנסוע לשם – סתם ולא פירש. הבחור שמח על ההזדמנות שנקרתה לפניו, ומיד השיב בחיוב מתוך מחשבה שבוודאי יזכה בכבוד דרך חזו לשמוע ממנו דברי תורה ומוסר, וללמוד מדרכיו ומהנהגותיו.
 וכך מדיבור למעשה יצאו שניהם לדרך, נסעו לתל – אביב, כאשר ר' אלעזר מורה את הדרך היכן צריך ללכת. עד שהגיעו לפתח של אחת מהחנות הנמצאות בתוככי העיר. ר' אלעזר נכנס לתוך החנות, ניגש אל בעל החנות, והוא שהיה לו הכרות עימו, הוציא סכום כסף גדול, ומסרו לידי ר' אלעזר. בעל החנות הכיר את ר' אלעזר, לא ידוע מדי ההכרות שהיתה ביניהם, אבל הוא כבר ידע שאם ר' אלעזר בא, צריך לתת לו סכום הגון שהוא לא בא סתם. ר' אלעזר הודה לו ויצא מהחנות. מיד כשיצא והכסף בידו, לקח את צרור הכסף בשלמותו ואמר לבחור שהתלווה עימו, שהיה באותם ימים חתן – בין האירוסין לחתונה, "קח את הכסף בשבילך, להוצאות החתונה".
 הבחור ניסה לסרב, אבל ר' אלעזר לא הסכים לשמוע, והתעקש למסור לו את הכסף. ומיד לאחר מכן חזר בחזרה את כל הדרך לשיבה בבני ברק.
 כדי לסייע לבחור החתן טרח ר' אלעזר לנסוע נסיעה מיוחדת לתל אביב, להטלטל בטלטולי הדרך, רק כדי לסייע לו בהוצאות החתונה, וכשקיבל את הכסף לא לקח מזה לעצמו מאומה, אלא בשלמות מיד מסרו לחתן. כך נתן את ענינו ולבו לעזור ולסייע במה שיכול להועיל לו.

בעל מוסר

ר' אלעזר הקפיד מאוד שלא לתפוס לבחורים בשיבה שום דבר מזכויותיהם בשיבה. מעולם לא אבל מהאוכל של השיבה, וגם כשהציעו לו להביא לחדרו את האוכל מהשיבה, התנגד ולא הסכים.
 היו פעמים שראו אותו יוצא באישון לילה למקום מרוחק, וכאשר עקבו אחריו בסתר, התברר שהיה הולך למקום מרוחק כדי לא לתפוס לבחורים את בית הכיסא. וכששאלוהו למעשי אמר, שבעצם הישיבה נועדה בשביל הבחורים, ואע"פ שהרב מפוניבו נתן לו רשות להיות בשיבה, בכל זאת זכותם של הבחורים קודמת ליכותו. וכדי שלא לתפוס לבחורים את המקום, הינו הולך למקום מרוחק. (והיה עובר לצורך כן ביערות שהיו סביבות הישיבה באותם ימים, ולא נרתע משועלים ותנים שהיכלו בו בשעות הלילה).
 מרן הגר"י אדלשטיין שליט"א אמר על כך, "זהו מראה של בעל מוסר אמיתי, חושש וחושש לא לפגוע בזכויות השני כי הוא זה".

כה נחקק על מצבתו בבית החיים "זכרון מאיר" בבני ברק (סמוך לציונו של מרן המשגיח הגרא"א דסלר זצ"ל), פ"ג, צדיק נשגב מופלא ונסתר, משרידי בעלי המוסר ובני עליה שבדור הקודם, כולו חסד והצנע לכת, חי כל ימיו באהלה של תורה, לא פסק פומיה מגירסא, הרביץ תורה ומוסר באופן מופלא לרבים. הרב ר' אלעזר ב"ר מנחם מנדלוביץ זצ"ל, מסלנט ליטא.

בהזדמנות זו נודה מאוד לכל מי שיש בידו עובדות ונהגות ודברי תורה מר' אלעזר, אם יוכל למוסרם לתועלת ולזיכוי הרבים.

מדמויות ההודו שהיו בשיבת פוניבו' היה הצדיק הגאון רבי אלעזר מנדלוביץ זצ"ל. מרן הרב מפוניבו' – הגר"ש כהנמן זצ"ל דאג להביא לשיבה כמה צדיקים בעלי יראה ועבודה, שעצם שהותם בשיבה תשפיע על בני הישיבה לעלות ולהתעלות בתורה וביראה. ובאותם ימים היו כמה גאונים וצדיקים ששרדו את המלחמה, ונצלו לבדם כמעט ללא משפחה, והרב מפוניבו' שהכירם עוד מימים עברו הביאם לשיבה כדי לדור בה, וכדי שיהיו לבני הישיבה לדמות ולמופת.

בשנים הראשונות של ישיבת פוניבו', היה הצדיק ר' אלעזר בירושלים, ולמד בישיבת מיר. באחת מהפעמים שהגיע הרב מפוניבו' אל מרן החזון איש זצ"ל, ושאל אותו האם לעשות ביטוח לשיבה, אמר לו החזון איש "אם אתה רוצה שהישיבה תהיה מבוססת, תביא לשיבה את ר' אלעזר, אשר חצי עולם עומד בזכותו, הוא יהיה הביטוח הטוב ביותר לשיבה". הרב מפוניבו' שחיפש להביא דמויות כאלו לשיבה, מיד נסע לירושלים והביאו לשיבה. בשנים הראשונות היה חדרו של ר' אלעזר בבתי אבות יחד עם ילדי טהרן, שהיה להם כמשגיח ומורה דרך, ואף מסר להם שיחות מוסר בשיבה שהקים להם הרב מפוניבו'. ובהמשך השנים, לאחר שילדי טהרן עברו לשיבה גדולה, עבר לבנין של הישיבה באחד מהחדרים שבאגף דרום.

איש קדוש

הקדושה זרחה על פניו של ר' אלעזר, לא היה צריך להיות מבין גדול כדי לראות שמדובר באיש קדוש וטהור. כל כולו היה שקוע בעבודת ה', כל 24 שעות היממה היו אצלו קודש קודשים בעבודת ה' ובתורתו.
 ר' אלעזר מצידו הסתיר את עצמו, כלפי חוץ לא הראה כלום מפנימיותו, התרחק כמטחוי קשת מכל סממן שיכול היה להעיד על פנימיותו. אבל עם כל זאת ראו בו כולם דמות של צדיק נשגב, קודש קודשים. אדם שמעוטר בכל המעלות העליונות, ואת כולם הוא השיג ברמה גבוהה עד מאוד.
 כבר בעת שבתו בקלם ראו בו את צדקותו הגדולה, וכבר אז היו שקראו לו "ר' אלעזר בטחון", על שם האמונה והבטחון בה' שהיו בו בצורה מופלגת.

מכבד את הבריות

כשהיו בחורים מדברים עימו, תמיד דיבר עמם בלשון כבוד, ובביטויים כאלו שהיה נראה כאילו ומדובר כאן באנשים גדולים ומופלאים. אפילו שהוא היה כבר זקן מופלג, ויכול היה להיות מבוגר יותר מסבא שלהם, בכל זאת התייחס אליהם כאילו שמדבר כאן עם איש חשוב במעלה. וכשהזכיר את שמו של הבחור, תמיד הקדים ואמר לפני שמו את התואר ר'.

כולל קרוב לבית

מעשה באחד מהאברכים שבכולל פוניבו' מהימים ההם, שבאחד מהימים ניגש אליו ר' אלעזר ואמר לו "לדעתי נראה שכדאי לך לעבור ללמוד בכולל של ישיבת סלבודקא".

כולל פוניבו', מדוע כדאי לי לעבור לסלבודקא?

האברך הזה היה גר ברחוב בן פתחיה סמוך ונראה לישיבת סלבודקא, אמר לו ר' אלעזר "מן הראוי שאברך צעיר ילמד בכולל שקרוב לבית, ההרגשה של האשה יותר טובה כאשר יודעת שבעלה קרוב לבית. וכיון שאתה גר סמוך לסלבודקא, אני חושב שיותר טוב שתלמד שם, שזה יותר קרוב לביתך". המרחק מסלבודקא לפוניבו' הוא מרחק של כמה דקות הליכה בלבד, ובכל זאת ר' אלעזר בהרגשיו הדקים חש וחשש, שגם הדקות המועטות הללו יכולות להשפיע על ההרגשה בבית, עד כדי כך שמעצמו ראה צורך לגשת

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

ברכפלד * ישיבת מיר דרדק 08-9741667 בבתי הכנסת: *אוהל תורה *חניכי הישיבות רשב"י נס ציונה מוסדות אור תורת שלום בכולל בראשות הרב יפת שליט"א נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) נתניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (וייס) עוצם ישיבת נר זרח פתח תקוה בבתי הכנסת: *אבי עזרי *אוהל אברהם *חניכי הישיבות גני הדר *מקוה בעש"ט קרית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד רכסים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בביהכ"ס *היכל משה - בנה ביתך תפרח 08-9924520 לרבים המבקשים קובץ גליונות גדול (A4) ניתן להזמין מראש במוקדי ההפצה.	נוה יעקב 052-7677676 (לוי) סורוצקין בבתי הכנסת: *אהבת תורה *באר שמואל סנהדריה 052-7171376 מקוה פאג"י עזרת תורה 054-8474651 (אלקין) *בית הכנסת בית ישראל קרית יובל 052-7639488 רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק מבוא חורון 054-8413562 (פיינר) מודיעין עילית *בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק נאות הפסגה 052-7608620 קרית ספר בית הכנסת: קהילת משך חכמה 053-3127555	בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון מרכז *חנות גל פז- ר' עקיבא 88 *חנות שאבעס חזון איש 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) בבתי הכנסת: *מנין אברכים (אבוחצירא 9) קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) *ביהכ"ס המרכזי זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבוך) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזיער) ישיבת נחלת הלויים הדר *ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) טלז סטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) יסודות 054-8413562 (פיינר) *ביהכ"ס המרכזי ירוחם ביהכ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651 הר נוף בבתי הכנסת: *אמרי שפר *קהילת בני תורה *חניכי הישיבות- רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרוס)	אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: *קיויתי שייט אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה ביתר גבעה A *ביהכ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מן) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטון) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים היכל צבי רח' סירקין אשכנז רח' יעל בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא קהל חסידים רח' חולדה הנביאה בכוללים: *בית הלל *נחלת משה *חזון איש *פונוביז' (אוהל קדושים) *ברסלב אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר
---	---	---	--

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900 | הפצה בארה"ב: 6463428424

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

